

TARTALOM Mécses a te igéd

GÁNC S PÉTER: *A túlc sorduló Élet hónapja* 161

Tanulmányok

JUTTA HAUSMANN: *Ruth eszme cseréje Ezsdrással és Nehémiással* 162

Figyelő

Előadások

FABINY TAMÁS: *Gémes István laudációja* 167

GÉMES ISTVÁN: *Isten elsődleges ajándéka* 168

CSEPREGI ZOLTÁN: *Rudolf Keller laudációja* 170

RUDOLF KELLER: *A történeti kutatás mint teológiai létforma* 171

RUDOLF KELLER: *A teológia jelentősége az egyetemi tanulmányi rendben* 173

SZABÓ LAJOS: *Szokolay Sándor laudációja* 176

SZOKOLAY SÁNDOR: *A korál zenei és szövegi dramaturgiája
szakrális műveimben* 177

Évfordulók

KEVEHÁZI LÁSZLÓ: *110 éve született és 50 éve hunyt el Wiczián Dezső* 179

Könyvajánló

KEREPESZKI ANIKÓ: *Beszélünk-e gyermekeink nyelvén?* 182

Az igehirdető műhelye

LACKNER NÉ PUSKÁS SÁRA: *Húsvét ünnepe után 3. vasárnap
(Jubilate) (Mt 18,11–14)* 183

SCHERMANN GÁBOR: *Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate)
(Mt 21,14–17)* 186

LABORCZI GÉZA: *Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate) (Mt 18,11–14)* 189

KEVEHÁZI LÁSZLÓ: *Mennybemenetel ünnepe (1Thessz 1,2–10)* 192

SEFCSIK ZOLTÁN: *Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi) (Lk 24,46–49)* 197

A túlcsorduló Élet hónapja

GÁNC S PÉTER

Májusban szinte minden érzékszervünkkel megtapasztalhatjuk Jézus egyik legzseniálisabb küldetésnyilatkozatát, amelyet János evangélista így jegyzett fel: „*En azért jöttem, hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek.*” (Jn 10,10) Αζωήν περισσόν olyan túlradó Életet jelöl, amelyet nem lehet lefojtani, magunkba zárni, mert az túlcsordul minden gáton és akadályon.

Ebben a hónapban az Élet gazdag kiáradását hirdeti az egész természet, a fák, bokrok, virágok már-már részegítően tobzódó illata. Az egyetemes kinyilatkoztatás Teremtőt magasztaló himnuszával harmóniában szólal meg az egyházi esztendőbe csomagolt igei kinyilatkoztatás cantus firmusa, amely a húsvét hajnalán győztesen visszatért Krisztust zengi.

Az idén öt májusi vasárnapon is hallhatjuk és hirdethetjük az evangéliumot, amelyet Scholz László így énekelt meg: „a Győző életet kínál győzelméből ma néked.” (EÉ 225, 1.)

A Feltámadott nem csak az első húsvétot követően kínálta meg jó pásztorként az övéit élettel, az újrakezés lehetőségével. Ő keresi a mai, őszintén kételkedő, bizonyosságra vágyakozó Tamásokat is. Odaszegődik a dezertáló, csüggedt, csalódott emmausi tanítványutódokhoz. Ma is utánamegy az önmagukból kiábrándult, talajt vesztett Pétereknek. De nem feledkezik meg a kétségbeesés könnyeitől látássérült Máriákról sem, hanem vigasztaló szeretettel nevükön szólítja őket...

Mindezt azért teszi, hogy a húsvét utáni vasárnapok centrumában felcsendülő gyógyító és mobilizáló hármashangzat – Jubilate! Cantate! Rogate! – mai tanítványszívekben is visszhangra találjon.

De vajon tudunk-e még új életre támadva rezonálni a dinamikus egymásra építkező vasárnapok – örüljete, énekeljete, imádkozzatek! – felhívására? Lehet-e még vonzó, hívogató hangokat elővarázsolni megrepedt harangokból? Különbösen is, parancsszóra legfeljebb a katonaságnál szokás „énekeltetni”, csupán a diktatórikus rendszerekben kötelező a kincstári mosoly, az ének, az ünneplés...

Csakhogy a húsvét utáni vasárnapok „vezényszava” nem egy önmagát ünnepltetni akaró diktátor parancsa, hanem a feltámadott Úrral való boldog személyes találkozásokból fakadó visszhang. Tamást senki sem kényszeríti térdre. A Feltámadott hozzá lehajló szeretetének súlya alatt borul le, és szakad fel szíve mélyéből az egzisztenciális hitvallás: „*En Uram és én Istenem!*”

Az emmausiak se parancsszóra rohannak vissza az éj-

szakába, a jeruzsálemi tanítványtársakhoz, hanem egyszerűen nem bírják magukba fojtani az örömhírt. Sürgősen el kell mondani a többieknek is, „*hogy miként ismerték fel őt a kenyér megtöréséről.*”

Péttert se lökik erőszakkal a Tibériás-tengerbe, hanem ő maga veti bele magát a hullámokba, amikor megtudja, hogy maga „*az Úr az*”, aki ott várja a parton. Aki hozzá érkezett, sőt, mi több: érte, miatta jött el!

A Feltámadott megjelenése, teremtő szava olyan szent provokáció, amely előhívja az ember szívéből az öröm, a hála, a hódolat hangjait. Még pontosabban fogalmazva: a vele való találkozás teremt meg azt a szakrális erőteret – mai „mobilis” nyelven –, azt a térerőt, melyben megszületik az egymásra találás örömteli kommunikációja, akár ének, akár imádság, akár bármilyen más nonverbális formában.

A májusi vasárnapokon nem kell nógatni a gyülekezeteiket, hogy legyetek már egy kicsit derűesebbek, énekeljete, imádkozzatek hangosabban, hiszen mindez nem lehet emberi erőfeszítés veritékes teljesítménye. A májusi kert virágzó bokraira, fáira sem kell ráparancsolni, hogy illatozzanak. Nem is tudnának mást tenni, hiszen árad belőlük az élet zamatos lehelete. Ugyanígy a feltámadott Úrral találkozó gyülekezet sem tud többé rezignált, fásult arccal és összeszorított, néma ajkakkal ücsörögni a templompadban, mert Adyt idézve „... az Élet határtalan!”

Remélem, a túlcsorduló élet hónapjában, a Feltámadott fényében a természethez hasonlóan mi is „virágba borulunk”, és Krisztus meglankadt népe „*Krisztus jó illatává*” (2Kor 2,15) lesz.

Bárcsak újra szent izgalommal tudnánk szószerűkre lépni, tudatában annak a háttorzongató esélynek, amivel maga a Mester ajándékozott meg, amikor megígérte szószólóinak, hogy „*aki titeket hallgat, engem hallgat!*”

Így, az élő és ható ige nyomán, nem parancsszóra, hanem a teremtő ige gyümölcseként gyülekezeteink örvendező, éneklő, imádkozó közösségekké válhatnak. Hadd húzzam alá a közösség szót! Nem véletlen, hogy az említett vasárnapok biztatása – örüljete, énekeljete, imádkozzatek! – többes számban hangzik, hiszen igazán csak közösségben lehet megélni, átélni az öröm, az éneklés, az imádkozás élményét. Adja a túlcsorduló Élet Ura és Forrása, hogy ebben a hónapban mindannyian részesedhessünk és másokat is részesíthessünk – íme, a krisztusi közösség, a ΚΟΙΝΩΝΙΑ lényege – ezekből az ajándékokból!

Ruth eszmecseréje Ezsdrással és Nehémiással

Jakubinyi György tiszteletére 65. születésnapjának alkalmából – köszönettel a bibliakutatás támogatásáért és az ökumenikus nyitottságáért

JUTTA HAUSMANN

A közelmúltban egy konferencián kollégákkal arról beszélgettünk, hogy mi a nemzethez, valamint a valláshoz való tartozás értéke, s milyen rangsor állítható fel közöttük. A vita néhány résztvevője számára a helyzet egészen világos volt: saját identitásunk szempontjából első helyen áll a nemzeti hovatartozás, csak ezután következik az a tény, hogy az illető keresztény, s csak ezt követi a konfesszionális elkötelezettség. E véleménnyel szemben szólalt meg az Újszövetségben Pál, aki szerint sem zsidó, sem görög nincs, ha a Krisztusban való hitről van szó (Gal 3,28). A páli gondolat ezek szerint megfordítja a fenti sorrendet.

A nemzethez, illetve a valláshoz való kötődés az Ószövetséget is újra meg újra foglalkoztatja, ám azzal a különbséggel, hogy Izrael, de a környezetében élő többi nép számára is a néphez, illetve a valláshoz való tartozás egységet jelentett. Mindez nem zárta ki, hogy valaki egyénként az egyik vallásból a másikba lépjen át. Ruth, valamint Ezsdrás és Nehémiás könyve azok közé a bibliai könyvek közé tartozik, amelyek ebben a kontextusban különösen is közel állhatnak hozzánk. Ha az Ószövetségben a partikularizmus és az univerzalizmus kölcsönös kizárásáról vagy éppen összeegyeztethető voltáról van szó, akkor Ruth könyve a maga univerzális igényével gyakorta Ezsdrás és Nehémiás ellentétes modelljeként jelenik meg előttünk. Néhány éve még magam is így láttam e kérdést (HAUSMANN 2006). Ám mára egyre inkább kérdésesnek látszik, hogy a dolog tényleg ilyen simán elintézhető-e. Vajon ezt az interpretációt olyan szövegek is befolyásolták, mint Jón 1, Ézs 2/Mik 4, vagy éppen Zak 14? Vagy talán az az óhaj húzódik meg a háttérben, hogy egy, a kultúrák sokfélesége által meghatározott társadalomban bibliai bázist szeretnénk teremteni a nyitottság melletti érvelés számára? Ezek a kényelmetlenséget okozó gondolatok csak felerősödtek Markus ZEHNDER egy munkájának olvasása közben (2005). Így hát újra át kellett gondolni a kérdéseket.

Ezsdrás és Nehémiás

Először Ezsdrásra, majd Nehémiásra szeretnénk vetni egy pillantást, mert egyfelől a helyzet e két bibliai könyv esetében tűnik a legvilágosabbnak, másrészt pedig azért, mert a későbbi fő áramlatnak e két könyv jelentette az alapját.

Ezsdrás

Ezsd 9,1kk-ben olvasunk arról a szemrehányásról, hogy az izraeliták összekeveredtek az országban élő népekkel. A protestáns és egyéb fordításokban is az országban élő népekről olvasunk, egyes számban.¹ A héberben azonban egyértelműen többes szám szerepel (עַמֵּי הָאֲרָצוֹת), vagyis az országok(!) népeiről van szó.² Ez a többes szám pedig nyilvánvalóan nagyobb geográfiai terjedelmet jelöl, mint az egyes számú, a fordítások alapjául szolgáló אֶרֶץ. Ez az egyes szám ugyanakkor sokkal egyértelműbben hozza elő a nemzeti komponenst. Nem a környéken letelepedett népek egyes fiairól van tehát szó, hanem a közvetlen szomszédságban és az attól távolabb élő népekről is. A népekkel való keveredésre vonatkozó szemrehányáshoz hozzákapcsolódik a „népek utálatosságainak” átvétele. Ez az izraeliták számára az idegen istenek kárhóztatott imádasát jelentette, vagyis voltaképpen a bálványimádat. Ezt pedig az Izrael Istenével szemben elkövetett hűtlenségnek interpretálták (vö. Hós 1 házasságmetaforájával).

¹ Így például a Szent István Társulatnál 1982-ben megjelent kiadás is.

² Kánaániták, hettiták, perizziek, jebúsziak, ammóniak, móábiak, egyiptomiak és emóriak. A felsorolás alapja feltételezhetően 5Móz 7, 2Móz 34 és 5Móz 23 kombinálása lehetett. Az 5Móz 7,4 mint háttér kérdéséhez lásd STIEGLER 1994, 154. o.

Ezsd 9,4 szerint ez a hűtlenség a fogságból hazatértek közt történik. A 7. vers folyamatosságot lát a hűtlenség bűnében, bár az a korábbi időkben más formában jelentkezett. E szemrehányás megalapozását a 11. és a 12. vers adja: az izraeliták megszegték a parancsot, hogy fiaikat és lányukat ne hagyják összekeveredni más népek fiaival ésányaival.³ Emellett azonban feltűnik, ami azután az Ezsdrás-elbeszélés további menete során nem kap figyelmet, hogy tudniillik nemcsak izraelita férfiaknak vetik a szemükre, hogy idegen nőkkel házasodtak össze. Izraelita nők is szemrehányást kapnak, mert idegen férfiak feleségei lettek (Ezsd 9,11–12). Vagyis semmiképp sem csak az idegen *asszonyok* azok, akiktől a veszély ered.

Nem világos, hogy a móábiakon, ammóniakon és az egyiptomiakon kívül a felsorolásban szereplő népek közül melyek léteztek még Ezsdrás és Nehémiás korában. Abból érdemes kiindulnunk, hogy a szerző inkább egy teológiai motívált összeállítást közöl, semmint realisan létező népeket említene.⁴ Am Móáb említése önmagában is elegendő bázist nyújt a provokációhoz, ha a Ruth könyvével való polémiára gondolunk.

Ezsd 10,2-ben arról olvashatunk, hogy Sekanja bevallja a hűtlenség bűnét, az idegen nők feleségül vételét. Am egyben a törvényre való hivatkozással megoldást is javasol: az idegen asszonyok (בְּעֻלָּתֵי הַיָּדְוָיִם)⁵ és a tőlük született gyerekek (vö. 9,11kk) elküldését. 10,11 szerint az ország népeitől való elválás azonos az idegen asszonyoktól történő elválással. 10,16kk szerint mindez csakugyan meg is történt mindazok név szerinti felsorolásával, akik idegen nőket vettek feleségül.⁶ A válasz kifejezésére az egyébként ilyen kontextusban szokatlan בָּדַל gyököt használja a szöveg, amely a Genezisben a teremtéssel kapcsolatban kerül elő. Zehnderrel együtt feltételezhetjük, hogy e gyök kiválasztása szándékosan történt, hogy ezzel emlékeztetni lehessen a világ azon rendjére, amely 1Móz 1-ben jön létre. Az idegen asszonyoktól való elválás tehát e világrendnek egy megzavart részét állítja helyre (ZEHNDER 2005, 433. o.).

³ 5Móz 24-et itt egyértelműen a házasságkötés értelmében interpretálják.

⁴ Feltételezhetően az ammóniak népe az egyetlen, amellyel Jehud provincia lakói kapcsolatot tarthattak fent. Őket Ezsd 9,11 tisztátalannak nevezi. Ez a tisztátalanság ZEHNDER 2005, 431. o. szerint itt inkább morálisan értendő, mint kultikusan. Zehnder ezt egy ilyen esetre történő utalással (2. jegyzet) támasztja alá, ám ezenkívül mást nem említ. Így megállapítását kritikával kell kezelnünk, és kérdés tárgyává tennünk, hogy tézise miként egyeztethető össze a szövegben található הַיָּדְוָיִם kifejezéssel.

⁵ A 9,1-gyel ellentétben az אֲרָרָה itt egyes számban áll. Esetleg éppen ez a hely befolyásolja a 9,1 egyes számú lefordítását.

⁶ Míg Ezsd 2-ben viszonylagos toleranciát tapasztalhatunk az idegen asszonyokkal szemben, itt úgy látszik, hogy a megítélés élesedett, ugyanígy ZEHNDER 2005, 430. o.

Ezsdrással szemben Nehémiás egyértelműen más aspektust képvisel. Neh 13,1–3 minden idegen népet kizár Izraelből. Eközben visszanyúl a közösségről szóló törvényhez, 5Móz 23-hoz, különösen is a 4–6. versekhez, amelyek az ammóniak és a móábiak kizárását explicit módon tartalmazzák. Haarman joggal hívja fel a figyelmet arra, hogy a deuteronomiumi törvény e helyütt a férfiakat tartja szem előtt, amikor a קָדַל-ról beszél. Így tehát Nehémiás gondolatai nem teljesen konform módon haladnak 5Móz 23 elképzeléseivel. Itt „a móábiakra vonatkozó paragrafuson alapuló önfejtő midrásról” beszélni (HAARMANN 2008, 265. o.) számomra erősen kritikussnak tűnik, hacsak nem akarjuk az „önfejtő” jelzőt minden, egyéb szövegektől eltérő módon akcentuált bibliai gondolatra kiterjeszteni. Sokkal inkább azt lehet megállapítani, hogy Nehémiás itt a saját hangsúlyait követi saját korának kihívásai közepette.

Az idegen feleséggel követendő bánásmódot azután a 13,23kk szabályozza: a zsidóknak asdódi, ammóni és móábi feleségei voltak. Ebből az a probléma adódott, hogy a gyerekek fele asdódiul vagy valamilyen más nyelven tanult meg beszélni, nem pedig júdaiul (יְהוּדִית).⁷ A nyelv problémája, ennek jelentősége, nagy hatása különösen a Példabeszédek könyve számára fontos téma. Itt most Nehémiás ezt nevezi meg a legfőbb nehézségként. A nyelv nemcsak a kommunikáció eszköze, hanem egyfelől a nemzeti identitás, másfelől pedig a vallási megértés hordozója és közvetítője. Így érthető, miért kap ekkora jelentőséget Nehémiásnál. A nyelv ugyanis ebből következően identitásképző elem, s ezért lesz fontos az idegen nyelv problematikája a saját gyerekek anyanyelvére vonatkozóan.

A 25. vers arról számol be, hogy Nehémiás agresszív módon lép fel bizonyos férfiakkal szemben, majd megesketi őket, hogy sem a férfiak, sem a nők nem kötnék házasságot idegenekkel. Eközben egyfelől Salamon bűnére utal (vö. 1Kir 11), másfelől a hűtlenség tapasztalatára, amely az idegen nők feleségül vételével következik be.

Amikor a 13,30 azt mondja, „*Így tisztítottam meg őket minden idegen dologtól*”, akkor ez nem jelenti konkrét módon az asszonyok és a gyerekek elküldését. Erre csak közvetetten, az Ezsdrás-elbeszélés alapján következtethetünk. Am egy ilyen következtetés nem kényszerítő erejű.

Ezsdrás és Nehémiás vonatkozásában egyaránt igaz, hogy mindkét könyv a vegyes házasságokról szóló vitával zárul. A datálás kérdésétől függetlenül a szövegek egymásra vonatkozása önmagában is megmutat valamit a probléma fontosságából. Figyelembe kell venni a redakcionális kötődést is: a tisztátalanná vált nép problémájának megoldása a héber Bib-

⁷ Ezt a kifejezést használjuk, amennyiben nem akarjuk követni a „félizsidóul, féliz valamilyen más nyelven beszéltek” megoldást. Lásd KNAUF 1994, 205–207. o.

lián belül a Krónikás genealógiai listáiban találja meg folytatását. Azokban a szövegekben, amelyek listászerűen felsorolják, kik tartoznak Isten népéhez. Így tehát Ezsdrásnál és Nehémiásnál is megtaláljuk a fogságból hazatérő közösség öntudatának visszatükröződését, amelyet a ChrG redaktor is megragadott, amikor redakcionális, összeállító jellegű munkáját végezte.⁸ Mindaddig nem tettük vita tárgyává azt a kérdést, ami Ezsdrás és Nehémiás számára egyaránt kiváltó oka volt az idegen asszonyoktól való válás előírásának.⁹ Alapvetően két aspektus jöhet szóba: a nemzeti és a vallási. Sem Ezsdrásnál, sem Nehémiásnál nem mérlegelik annak lehetőségét, hogy az idegen asszonyok esetleg prozeliták lennének. Ez abba az irányba mutatna, hogy a vallási komponens kevésbé volna döntő jelentőségű, mint a nemzeti. Így lehetne értelmezni Neh 7 genealógiai listáját is (vö. HAARMANN 2008, 267. o.). Az az aggodalom ugyanakkor, hogy az idegen asszonyok miatt a férfiak bálványimádókká lehetnek (Ezsd 9,1kk.10kk; Neh 13,26–27), világossá teszi, hogy a vallási-kulturális szempontnak ugyanekkora súlya van. Így aztán aligha szabad kijátszani egymás ellen e két aspektust.¹⁰

Ruth

A móábi Ruthról szóló elbeszélés rögtön kétszeresen is konfliktusba kerül, egyfelől a közösségre vonatkozó, 5Móz 23-ban¹¹ található törvénnyel, másfelől pedig Ezsdrásnak és Nehémiásnak az izraelita férfiak házasodására vonatkozó megfontolásaival. Hiszen a móábi Ruth az izraeli-

⁸ Ez akkor is érvényes, ha Smith-Christopherrel együtt az Ezsdrásnál és Nehémiásnál tapasztalható vitát a zsidóságon belüli összeütközésnek tartjuk. SMITH-CHRISTOPHER 2002, 123. o. szerint a vegyes házasságok esetében olyan házasságokról lehet szó, amelyet olyanok kötöttek, akik megjárták a fogságot, olyanokkal, akik nem. Mivel pedig Ezsdrás számára csak azok számítottak igazi zsidónak, akik voltak a fogságban, az ilyen házasságokat fenyegető vegyes házasságoknak fogta fel.

⁹ Eközben természetesen meg kell kérdeznünk, hogy ez a válás történetileg mennyire verifikálható. KÖHLMOS 2010, XIV. o. például Ezsd 9–10-re tekintve arra a megfontolásra jut, hogy „a szövegben egyfajta idealizált eljárásról van szó, amely soha nem zajlott így”. Ezzel szemben ami Neh 13,23–25-öt illeti, „a férfiak nyilvános megbüntetéséről és szigorú intéséről” kell beszélnünk, amelynek van valamiféle történelmi alapja. Neh 13,1–13, megint csak KÖHLMOS 2010, XIV. k. szavait idézve, „a végredakció kizárólag irodalmi eredetű összekötő darabja”. ZEHNDER 2005, 434. kk. ezzel szemben világosan azzal számol, hogy itt is valószínűsíthető történelmi alapnak kell lennie. Az ő szavaival: „legvalószínűbb, hogy az asszonyok gyermekeikkel visszatérhettek eredeti családjukhoz”. Ám egyértelmű utalás minderre sem Ezsdrásnál, sem Nehémiásnál nem található.

¹⁰ Vö. HAARMANN 2008, 268. o., aki kifejezetten állítja, hogy az etnikai és a vallási-kulturális koncepció együttesen szerepel Izrael öndefiníciójában Ezsdrásnál és Nehémiásnál.

¹¹ Meggondolandó, hogy egyet lehet-e érteni ZEHNDER 1995, 379. o. megállapításával, miszerint „az országban való tartózkodás és a kulturális és vele együtt a politikai életben való teljes részvétel között világosan” különbséget lehetne tenni. A kirekesztést csak vallási-kulturális, nem pedig etnikai-nemzeti érvekkel támasztják alá.

ta Elimelek felesége, s ugyanakkor Móáb területén élnek. A helyzet talán mégis kevésbé problematikus, mert itt az izraelita férj az, aki máshová, jelesül Móáb területére költözik, s ő házasodik be az ottani társadalomba. Igazából Ruth második házassága a problematikus, amelyet a betlehemi izraelita birtokossal, Boázsal kötött, mert ez hozza magával azt, hogy Ruthnak integrálódnia kell az izraelita társadalomba. Az elbeszélés maga nem tematizálja e konfliktust, s közvetlenül semmilyen vonatkozást nem mutat 5Móz 23 felé.¹² A történet szerint a móábiak teljes mértékben rácsafolnak arra a képre, arra a viselkedésre, amely Izrael közösségéből való kizárásuk alapjául szolgált, hiszen az élethez szükséges élelmet adják Izrael fiainak. Ez pedig egyfajta indirekt célzás 5Móz 23-ra. Ez lehet az oka annak is, hogy Ruth könyvében a móábiakat egyetlen kritikus megjegyzés nélkül ábrázolják, s elképzelhetőnek tartják Izraelbe történő integrációjukat.

További fontos momentum Ruthnak a közösségbe való felvételével kapcsolatban az 1,16k mondászerű formulája, amelyet Ruth mond saját anyósának: „Mert ahová te mégy, oda megyek, ahol te megszállsz, ott szállok meg. Néped az én népem, és Istened az én Istenem. Ahol te meghalsz, ott akarok meghalni én is, ott temessenek el engem!” (Ruth 1,16b–17a)

Ezekben a mondatokban a móábi Ruth világos döntését olvassuk Izrael földje mellett, az izraelita Naomi népéhez és vallásához való asszimiláció mellett. A döntés véglegességét jelzi a temetkezési helyre történő utalás. Ruth ezekkel a versekkel prozelitává lesz. Számára (már) nem érvényes az, ami az Ezsd 10 szerint (még) érvényes az idegenekre, akik a רועבא, az utálatosság oldalán állnak. Vagyis azok oldalán, akik JHVH elhagyására csábítanak. Neh 13-mal ellentétben a nyelv semmiféle szerephez nem jut. Ám az elbeszélés síkján Ruth szájába héber szavakat adnak, így azután a nyelv immár nem jelenthet gondot ebben az esetben.

Ruth integrációja izraelita kontextusban még egyértelműbben végbemegy azokban a jókívánságokban, amelyeket esküvéje alkalmával a 4,11-ben olvashatunk: „Adj a az Úr, hogy ez az asszony [...] olyan legyen, mint Ráhel és Lea, akik ketten építették föl Izrael házát!” (Ruth 4,11b) Ruth ezáltal azon ősanák sorába kerül, akiknek jelentős részük volt Izrael létrejöttében.¹³

Ezt az integrációt, valamint az 1,16kk által elbeszélte döntést akceptálja egyfelől az izraelita Naomi, valamint Betlehem polgárai, másfelől pedig maga az elbeszélő is. Mégis,

¹² Az arámi Targumhoz képest ez a helyzet ezzel ellentétes. Ott ugyanis ezt olvassuk: „idegen nő (גרושה) vagyok, Móáb lányai közül, akiknek nem megengedett belépni az Úr gyülekezetébe.” Idézi MOTTARD 2007, 143. o.

¹³ Ezen felül KÖHLMOS 2010, 70. o. szerint Ruth abban a tekintetben is közösséget alkot az ősanákkal, hogy hárman egy dologban közösek: egyikük sem tartozott Izrael (legszükebb) magvához. „Ráhel és Lea – a legtágabb értelemben – külföldi nők voltak, egy arámi atya lányai, mégis Izrael ősanái lettek. Ugyanennek Ruthra is érvényesnek kell lennie.”

mindez cseppet sem érinti a 2,10-ben olvasható önmegjelölést: נְכַרְיָהּ. Ezzel újra csak hangsúlyozzák Ruth idegen eredetét, ezzel mintegy magától értetődő módon feltételezve az asszony kettős identitását. Ugyanez igaz a folyvást visszatérő módon olvasható megjegyzésre, amely szerint Ruth móábi volt. Az önmegjelölés és a móábiként való megnevezés azt jelzi, hogy még a lakóhely és a hit megváltoztatása sem törli el az eredeti származási hely emlékét. Az a személyiség része marad.¹⁴

Összegzés

Ruth a róla elnevezett könyv tanúbizonysága szerint móábi. Azaz egy olyan néphez tartozik, amelyet a korábbi időkben felelőssé tettek azért, mert megtagadta a kenyeret az izraelitáktól. Most azonban a móábi Ruth az éhínség idején Izrael szenvedő fiai mellé áll. A korábbi bűnös magatartás tehát hosszú távon nem határozza meg az embert sem az egyén síkján, sem kollektív értelemben. Ahol a magatartás jóra változik, ott új, más mértékkel kell mérni. Ez ugyanúgy vonatkozik az egyéni kapcsolatok szintjére, mint a népek közötti érintkezés világára. A szétrombolt közösséget újjá lehet építeni, és új közösségek létrehozása is lehetséges – csaknem programadó elbeszélés ez egy olyan területen, ahol a múltban, de ma is igen gyakoriak a szomszédos népek közti konfliktusok.

Ugyanakkor Ezsdrás és Nehémiás könyvének szövegeiből kiviláglik, hogy létező motívum az elhatárolódás, a másik, az idegen kiirtására való hajlandóság is.¹⁵ Velük szemben tapasztalható a bizonytalanság, sőt a félelem is (HELLER 1997, 70. o.): „Az ember úgy érzi, hogy amíg a másik él, és helyén marad, pusztulással fenyegeti az ő világát. Talán nem is azért, mert a másik meg akarja hódítani és el akarja foglalni azt, hanem mert pusztta létezésével megkérdőjelezi az ő helyének, életformájának értékét.” (Uo. 71. o.)

Így áll elő az a helyzet, hogy eltérő bánásmóddal találkozhatunk az 5Móz 23-ban megfogalmazott, a közösség törvényének nevezett szöveget illetően. Ezsdrás és Nehémiás számára mások voltak a kiindulópontok, mint Ruth könyvének szerzője számára. Ezért aztán a két megoldási javaslat is különbözik egymástól. Harmann találóan fogalmazza meg: „A Ruth-elbeszélés sem *etnikai*, sem pedig *kultikus-vallási* szempontból nem osztja az idegen asszonyokkal kapcsolatos elutasító magatartást, amely Ezsdrás/Nehémiás esetében kifejeződik. A Neh 13 és a Ruth-elbeszélés azonban a fogság utáni történeti helyzet kontextusában nemcsak az idegen asszonyokkal való házasságkötés legitim

voltáról vitáznak, hanem 5Móz 23,44kk aktualizáló értelmezéséről is.” (HAARMANN 2008, 269. o.) Világosan látszik, hogy Haarmann e megjegyzésekor ugyan megnevezi a világos különbségeket, az értékelés közben azonban kevésbé tekint a különböző kiindulási helyzetekre.

A különböző kontextusok eltérő pozíciókhoz vezetnek. Mindkét koncepció hátterét a fogság utáni kor¹⁶ tapasztalatai alkotják, a súlypontok mégis különböznek egymástól. Ruth könyvében jelentős szerepet játszik a szolidaritás témája mint „ellentétes modell a perzsa kor szolidaritását vesztő társadalmával szemben” (KÖHLMOOS 2010, XV. o.). Ezek szerint etnikai hátterétől függetlenül bárkit Isten népének tagjai közé lehet számítani, aki a hit és a társadalmi szolidaritás tekintetében arra érdemes. Ezsdrás és Nehémiás esetében más a helyzet. Igaz, náluk is felmerül, hogy valaki kívülről csatlakozik JHVH követőikhez: Ezsd 6,21 szerint azok, akik különváltak a pogány népektől, hogy JHVH-t keressék, részt vehetnek a páskaünnepen. Hasonló a helyzet Neh 10,29 esetében is, amely olyanokról beszél, akik elhagyták az ország egyéb népeinek közösségét, hogy JHVH törvényeihez tartsák magukat. Ráadásul itt egyben az ilyen emberek feleségeiről és gyermekeiről is szó van. Igaz, a folytatásban (31. vers) a vegyes házasságok elutasításáról olvashatunk, a szöveg az országban élő idegen népek fiait, illetve leányait is említi. Úgy tűnik, hogy az etnikai dimenzió itt még annál is nagyobb szerepet tölt be, amint azt STIEGLER érzékeli (1994, 153. kk.). A visszatérőknek az Ezsd 2-ben és a Neh 7-ben olvasható listája is mutatja, milyen fontos volt Ezsdrás és Nehémiás számára a néphez való tartozás. Ezért egyetérthetünk SMITH-CHRISTOPHER kijelentésével, aki több lehetőség együttes meglétéről mint opciókról beszél a fogság utáni Izrael és az idegen népek kapcsolatában: „exclusion, transformation, and inclusion” (2002, 140–141. o.). A bibliai szövegek semmiképpen sem egységes, „teológiai és dogmatikailag” tiszta nyelvet használnak, hanem inkább a sokféleségből élnek. Mi pedig ezt gyakran hajlamosak vagyunk nem észrevenni.

Térjünk vissza még egyszer kiinduló kérdésünkhöz, a nemzethez és a valláshoz való tartozás problémájához! Az ószövetségi Izrael számára domináns elem a nép és a vallás közti egység, így a fogság előtti Izrael számára nem vetődik fel alapkérdésünk. Ha azonban figyelembe vesszük a fogság utáni korszak növekvő individualizálódását,¹⁷ akkor azt láthatjuk, hogy az istenkapcsolatban növekvő szerep jut az

¹⁶ Ezsdrás és Nehémiás esetében ez vitathatatlan. Ruth könyve esetében a *communis opinio*hoz igazodom, vö. újabban megint: KÖHLMOOS 2010.

¹⁷ Vö. STIEGLER 1994, 138. o.: „A JHVH-hit a fogság idején jelentős változáson ment keresztül, amelyben már nem a nép mint etnikai-nemzeti csoport jelenik meg JHVH beszélgetőtársaként, hanem az egyes hívő.” A kijelentés ebben a formájában biztosan túlságosan egyoldalú, különösen akkor, ha a Deutero-Ézsaiásnál vagy a Papi iratban található szövegekre gondolunk. Azonban világosan megfigyelhető az individualizmus felé történő eltolódás, vö. Ez 18 vagy akár Ézs 56.

¹⁴ Ezért nem zárhatjuk ki, hogy az elbeszélő számára a hangsúly az integráció mellett is azon marad, hogy Ruth *külföldi*.

¹⁵ Az idegen asszonyoktól való válást nyugodtan ide sorolhatjuk, mert ezeket az asszonyokat a gyermekeikkel együtt kiszolgáltatták egy bizonytalan jövőnek.

egyén személyes döntésének. Ehhez jön még az a tény, hogy az univerzaliztikus hajlandóság megjelenésével ekkoriban kezdenek nyitni JHVH és a más népekhez tartozó emberek viszonylatában is. Legkésebb az univerzalizálódással elkezd visszazorolni a vallási hovatartozás mögött megjelenő népi hovatartozás jelentősége. Ez pedig azután valóságos áttörést hajt végre az Újszövetségben.

Fordította Kőszeghy Miklós

Hivatkozott művek

HAARMANN, Volker 2008. *JHWH-Verehrer der Völker. Die Hinwendung von Nichtisraeliten zum Gott Israels in der alttestamentlichen Überlieferung.* TVZ, Zürich. /AThANT 91./

HAUSMANN, Jutta 2006. *Ruth.* Új Mandátum, Budapest. /Kréne 6./

HELLER Ágnes 1997. Az idegen. In: uő: *Az idegen.* Múlt és Jövő, Budapest. 62–79. o.

KNAUF, Ernst Axel 1994. *Die Umwelt des Alten Testaments.* Katholisches Bibelwerk, Stuttgart. /NSK AT 29./

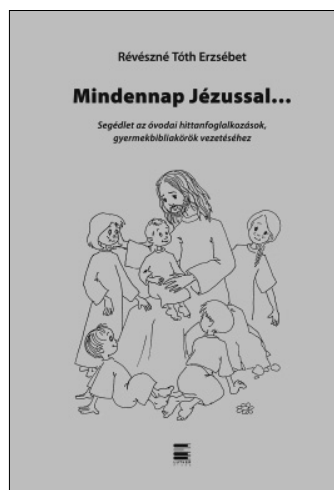
KÖHLMOOB, Melanie 2010. *Ruth.* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. /ATD 9,3./

MOTTARD, Paul 2007. L'étranger – de la Bible hébraïque à la Septante. In: Riaud, Jean (szerk.): *L'étranger dans la Bible et ses Lectures.* Cerf, Paris. /LecDiv 213./ 127–163. o.

SMITH-CHRISTOPHER, Daniel L. 2002. Between Ezra and Nehemiah. Exclusion, Transformation, and Inclusion of the „Foreigner” in Post-exilic Biblical Theology. In: Mark G. Brett (szerk.): *Ethnicity and the Bible.* Brill, Boston–Leiden, 117–143. o.

STIEGLER, Stefan 1994. *Die nachexilische JHWH-Gemeinde in Jerusalem.* Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien. /BEATAJ 34./

ZEHNDER, Markus 2005. *Umgang mit Fremden in Israel und Assyrien. Ein Beitrag zur Anthropologie des „Fremden” im Licht antiker Quellen.* Kohlhammer Verlag, Stuttgart. /BWANT 168./

Révészné Tóth Erzsébet: Mindennap Jézussal... .

Segédlet az óvodai hittanfoglalkozások, gyermekbiblikörök vezetéséhez

Luther Kiadó, Budapest, 2010. 220 o.

Feladatunk a „hídépítés” a teremtő Isten mint Atya, Jézus mint testvérünk és „családjának” tagjai: a gyermekek, a szülők, az óvodapedagógusok és a hitoktatók között. Ezért nemcsak ismeretanyagot szeretnénk átadni, hanem szeretetet, örömet, békességet, védeltséget és biztonságot is.

Ugyanakkor nem szabad a kicsiknek „kemény táplálékot” adni. A legfontosabb üzenetekre, Isten ígéjére a gyerekek a bennük lévő nyitottsággal, bizalommal fogékonyak. Ők még feltétel nélküli befogadók, ha Isten országáról hallanak. Ezért nagyon fontos, hogy életkori sajátosságait figyelembe véve elsősorban a számukra is könnyen érthető bibliai igazságokkal ismerkedjenek meg. A nehezebben értelmezhető részeket pedig csak olyan mélységben és olyan eszközökkel igyekezzünk átadni, hogy a gyermekeket a későbbiekben további ismeretszerzésre sarkallja.

A teremtő Istentől kapott csodálatos világunk együttes felfedezése, a bibliai történetek bemutatása olyan valóságokat tár fel a kicsik előtt, amelyek földi életünk valódi megértését teszik lehetővé. Tudatában kell lennünk annak, hogy a gyerekek között végzett szolgálattal életre szólóan befolyásolhatjuk a kicsik istenképét, a vallásos ismeretek átadásával pedig meg-alapozhatjuk keresztyén életük alakulását.

Az óvodai hittanoktatáshoz ajánlott segédanyagok gyűjteménye

Luther Kiadó, Budapest, 2011.

Az óvodai hitoktatáshoz ajánlott segédanyagok gyűjteményében a *Mindennap Jézussal... Segédlet az óvodai hittanfoglalkozások, gyermekbiblikörök vezetéséhez* című kötethez tartozó kiegészítő anyagokat adjuk közre.

Ez a gyűrűs mappa nemcsak a keresztyén nevelést segítő óvodai kézikönyvek felsorolását tartalmazza, hanem tematikus csoportosításban megtalálhatjuk azokat az evangélikus óvodáktól beérkezett feldolgozási javaslatokat, anyagokat is, melyek egyedi megközelítésben mutatják be a

gyermekek között végzett hitoktatói tevékenységeket. A bibliköri foglalkozások mintavázlatai mellett szerepelnek az egyházi ünnepekhez kapcsolható óvodai foglalkozások, gyermek-istentiszteleti alkalmak rövid vázlatai is.

A most útjára bocsátott segédanyag-gyűjtemény használata reményeink szerint gazdagítani fogja a legkisebekkel való együttléteket, találkozásokat. Isten áldása kísérjen minden szolgálatot a kicsinyek között a mindennapok során!

Gémes István laudációja

FABINY TAMÁS

Gémes István Szarvason született 1927-ben. Bölcsészeti tanulmányok után Sopronban és Budapesten végzett evangélikus teológiát. 1953-ban szentelték lelkésszé szülővárosa Ótemplomában. Külföldre kerülése után (1956) a Dán Evangélikus Egyházi Segélyszervezet megbízásából gondozta a Dániába és Dél-Svédországba került magyar protestáns menekülteket. 1957-ben vendégként vett részt az Evangélikus Világszövetség minneapolis-i (Egyesült Államok) világyűlésén, hogy onnan Venezuelán át Brazíliába menjen a világszövetség megbízásából. Kétszer ötéves munkaszünettel felépítette a Brazíliai Magyar Evangélikus Gyülekezetet, majd egy ideig São Paulo tizenhét külföldi lelkészének volt esperese. 1968-ban tért vissza feleségével és három fiával Európába a németországi hannoveri egyház meghívására. Észak-Németországban két községet gondozott, és közben újtestamentumi és lélektani tanulmányokat folytatott Göttingenben. Onnan hívta meg a Württembergi Evangélikus Egyház a német munkája mellett végzendő magyar lelkigondozói szolgálatra. Tizenhét éven át volt a Stuttgart-Bad Cannstatt-i Luther-gyülekezet (német) lelkésze, közben pedig folyamatosan végzett lelkészi munkát a württembergi magyarok körében. Tíz éven át elnöke volt a Külföldön Élő Magyar Evangélikus Lelkigondozók Munkaközösségének (KÉMELM), és mintegy huszonöt éven át volt a Rádiómisszió munkatársa. Évtizedeken át szerkesztője volt az *Útitárs* című lapnak, amelynek azt követően is munkatársa maradt, hogy a kiadványt immár Budapesten szerkesztik, és változatlanul kiadó-szerkesztője a *Koinonia* című teológiai folyóiratnak. Német lelkészi nyugdíjaztatása után továbbra is Stuttgartban él, és gondozza a magyar gyülekezetet, amelyet kiterjesztett Heilbronnra is. Kiváló szervezőképességével és integráló erejével, valamint hatásos igehirdetéseivel és teológiai igényességével a nyugat-európai magyar protestantizmus meghatározó alakja.

Gémes István az elmúlt rendszerben is sokat tett a ma-

gyarországi evangélikusokért, ugyanakkor sohasem rejtette véka alá kritikáját az akkor lényegében hivatalos rangra emelt ügynevezett diakóniai teológiával és a hazai egyházban tapasztalható torzulásokkal kapcsolatban. Elvi fenntartása és a diktatórikus egyházvezetés következetes bírálata azonban nem akadályozta meg abban, hogy a magyarországi és a határon túli magyar lelkészeket, teológushallgatókat és gyülekezeti tagokat sokféleképpen támogassa, segítse. Egykori teológiai évfolyamtársaihoz sírig tartó barátság köti. Otthonuk mindig nyitva állt – és ma is nyitva áll – a közelből vagy távolról érkező magyarok előtt. A rendszerváltás idején – feleségével, Réz Katalinnal együtt – sokat tett a cserkészlet magyarországi újraindításáért és a teológiai gondolkodás serkentéséért.

Teológiai munkásságának fő iránya az Újtestamentum, ezen belül a Jézus- és a Pál-kutatás. Számos szakmai előadást tartott egyebek mellett az Evangélikus Hit tudományi Egyetemen és a Károli Gáspár Református Egyetemen, továbbá lelkészkonferenciákon. Egyéniségének közvetlensége, valamint az intellektus és a derű sajátos keveréke immár több nemzedékre gyakorol folyamatosan hatást.

Jóval több mint ezerre tehető dolgozatainak, cikkeinek a száma, amelyek a különböző országokban, kiadványokban, szaklapokban megjelentek magyar, portugál és német nyelven.

Eddig megjelent legfontosabb könyvei:

- *A Fény felé. Vezetők kézikönyve.* 1–2. köt. Stuttgarter Magyar Protestáns Gyülekezet, Stuttgart, 1983.
- *Színlátás. A szemlélődés újralfedezése.* Budapest, 1993.
- *Hiszek. Igehirdetés-sorozat.* Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1993.
- *Igen! Igehirdetések és tanulmányok a Tízparancsolatról és a Miatyánkról.* Dabas, 1994.
- *Tiéd. Kátémagyarzatok és tanulmányok.* 1996.

- *Jézus és Pál. Tanulmányok az Újtestamentumhoz.* Dabas, 1998.
- *Ismered-e Jézust?* Evangélikus Missziói Központ, Budapest, 2000.
- *Hungari et Transsylvani. Kárpát-medencei egyetemjárók Tübingenben 1523–1918.* Luther Kiadó, Budapest, 2003.
- *Fellebbentett fátyol. Jézus munkamódszere: példázatok és csodák.* Ordass Lajos Baráti Kör, Stuttgart–Budapest, 2010.

- *Újszövetségi velemjáró.* Luther Kiadó, Budapest, 2010.

2008-ban Károli Gáspár-díjat kapott.

Tudományszervezői és -népszerűsítői munkásságáért, továbbá az egyetemes magyar protestantizmus érdekében kifejtett munkásságáért feltétlenül érdemesnek tartom arra, hogy az Evangélikus Hittudományi Egyetemtől a *doctor honoris causa* címet megkapja.

Isten elsődleges ajándéka

GÉMES ISTVÁN

Előadást kértek tőlem egy konferenciára, amelyet a Németországban dolgozó, tizennyolc országból verbuválódott negyven protestáns lelkész továbbképzésére rendeztek. A konferencia fő témája a nyelv kérdése és az ezzel kapcsolatos nehézségek ügye volt. Mivel magam is külföldinek számítottam, a felkérés lehetőséget adott arra, hogy különösen is elgondolkozzam ezeken a kérdéseken. Hosszú pályafutásom során szinte állandóan nyelvi határokon mozogtam. Magyarországi szolgálatomban a magyar és szlovák nyelvben voltam otthonos. Külföldre kerülve szinte filmszerű sebességgel kellett helyet találnom a dán, később a spanyol–portugál, majd a német nyelvi közegben. Különben is izgattak mindig a nyelvek, s ezért voltam – már teológiai tanulmányaim előtt – magyar–francia–orosz szakos bölcsészhallgatója az akkori budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemnek. Mindig is rácsodálkoztam minden újabb nyelvi kísérletezésem tárgyára, s azt Isten rendkívüli ajándékának tekintetem. És semmi sem tudott olyan szomorúsággal eltölteni, mint amikor a nyelv lekicsinylésével, komolytalanul vételével vagy éppen lelketlen kínzásával találkoztam. Főleg, ha ez szószéken vagy tanári katedrán történt. Nem is válaszolhattam mással a felkérésre, mint egy előadás-sal, amelynek ezt a címet adtam: *A nyelv – Isten ajándéka.*

A következő gondolatok Istennek erről az elsődleges ajándékaról szólnak.

Szinte áttekinthetetlenül sokoldalú jelenség az emberi nyelv. Hangokból, majd szavakból létrejövő, később betűkbe és mondatokba rögzíthető, illetve azok váltakozó felhasználásából kialakuló kommunikációs rendszer. Az adott helyzettől függően, amelyből ered, vagy amilyen összefüggésben él vele, az embernek mindenképpen szinte korlátlan lehetőségeket kínál e rendszer alkalmazására.

A legegyszerűbb felhasználási mód a gondolatok és álmok testben rögzítése. Ennek a műveletnek elő- és utólete is van. A „testbeöltöztetést” lelki-szellemi folyamatok előzik meg, amelyeknek lehetnek biológia-kémiai, személyi

vagy tárgyi összetevői. Ezeknek megfelelően például nem minden gondolatot tudunk, merünk, akarunk szavakba is foglalni, s nem akárcikinek vagyunk hajlandók azokról számot is adni. Előállhatnak helyzetek, amelyek lebénítják, megakadályozzák vagy éppen megghiúsítják a gondolatok nyelvbe rögzítését. Álmainkkal sincs ez másként. Nemcsak a felébredt tudat olthatja ki őket még szavakká formálásuk előtt, hanem sokszor hiányoznak is a megfelelő szavak, kifejezések a különböző álomtípusok és álomtartalmak hű átültetéséhez.

Ugyanígy van e nyelvi műveleteknek utótörténete is. Logikánk, de az érzelmeink is igényelhetik, sőt kérdésessé tehetik és meg is tagadhatják a szavakba öntést. Tiltakozhatnak annak alaki, tartalmi, sőt szociális megtörténte, illetve alkalmazása ellen. A nyelvet ilyenkor kritikai vizsgálatnak kell alávetnünk, ugyanakkor maga is a kritika eszközévé válik.

Másik felhasználási területe e jelrendszernek a megszerzett tudás, ismeret rendszerezése, csoportosítása, majd rögzítése. A rögzítés lehet elvont, ekkor a nyelvet egy bizonyos fejlődési vagy összpontosítási tevékenységre készítjük. Lehet tárgyi is, ekkor a megfigyelt jelenségek leírására és érthetővé tételére használjuk fel. Fontos utalnunk arra a változatosságra is, amely a nyelvnek sajátja. Nemcsak a kifejezésformák mérhetetlenül sok változatát ismeri, hanem azok kombinálásának, variálásának, logikai folyamatok nyomán kísérésének a lehetőségét is. A nyelv kialakítja a maga nyelvtani vagy kódrendszerét, és mint ilyen, a kommunikáció nagyon fontos, sokszor egyetlen eszközévé válik. Mint társadalmi tényező ilyen módon igen fontos szerepet játszik.

A nyelvnek meg kell tartania rugalmasságát. Ugyanúgy nem „állhat” meg a fejlődésben, változásban, és nem statikus, ahogy az egyén vagy a társadalom, nép vagy nemzet sem az. Ez magában foglalja azt is, hogy a nyelv kész kell legyen olyan jelek kidolgozására és használatára is, amelyek esetleg a jelenben adottnak vett valóságot nem egé-

szen fedik. Itt éppen a vallásos nyelvre kell gondolnunk, annak megannyi közös megegyezésen vagy éppen időtlen hagyományon alapuló jelére, szavára, sajátos logikai rendszerére, elvont fogalmaira, amelyeket időről időre megpróbálunk „demitologizálni” – ez azonban végő soron nem tudja a vallásos embereknél elszenvedett értelem- és tartalomvesztésüket érdemlegesen pótolni vagy ellensúlyozni.

Kettős irányban van egyedülálló szerepe a nyelvnek a vallási kommunikációban.

A Szentírás szerint az első jelzés Istentől ered. Már az őskáosszal jelzett nemlét fölött megszólalt az Isten: „*Legyen világosság!*” A *tohu va bohura* ez a szó, ige tett először figyelmessé, tudatosította a létezését. Mert az ebbe az amorfi létezésbe bekiáltott szó fényt hozott. A fény – szemben a káosszal – az élet, tehát a folyamatok rendezett és rendbetett valóságát hozta létre. Ezt látta meg a jánosi prólógus: „*Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága.*” (Jn 1,4) Az ige tehát életteremtő és hordozó jelentőségű már a valóság kezdetén. Pontosan ebben az összefüggésben érdekes a korai érvelés a „bálványok” ellen: „*Van szájuk, de nem beszélnek...*” (Zsolt 115,5; Jer 10,1–5) Nincs igékük, nincs szavuk.

Isten azonban megszólalásával nem valami pusztába kiáltott szót bocsát ki, amely a *tohu va bohu* labirintusaiban nyomtalanul elveszne. Már régi kozmogóniák tudtak arról, hogy a szívből jön minden megismerés, és a nyelv csak azt ismétli, amit elgondolt a szív. „...*amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj.*” Ez a szív partnert keres magának, miután a szó világot teremtő hatalomnak bizonyult. A próféták gyakran átéltek ezt: Isten nem szól hozzájuk, hanem az isteni szó „történik rajtuk”, „*das Wort ergeht*” (Luther), mert cselekedetté, eseményé, teremtéssé lesz. Ezt mind a héber *dábar*, mind a görög λέγειν ígéről el lehet mondani. Az Úr szava olyan eseményteremtő folyamatot elindító erő, ahogy azt a λέγειν jelenti: a kimondott ige „fekszik”, magyar nyelvünknek megfelelőbben: „ül”, helyén van, alkot, dolgozik, teremt. „*És az Úr szava történt a prófétákhoz...*” – Károli mélyebben ragadta meg a szó értelmét, mint a modern fordítások – „*így szólt hozzám az Úr*” – sápadt formalitása.

Ezt a gondolatot szövi tovább a prólógus, amikor ennek a szónak az emberek közti „sátorozásáról” szól (Jn 1,14). Isten szava történelem, üdv történeti ténnyé lett a názáreti Jézusban. Ignatiosz szép megfogalmazásában: „Isten... ki nyilatkozta magát fia, Jézus Krisztus által, aki az (Isten) hallgatásából előjött Ige.” (IMg 8,2) Benne nyerjük el a végső bizonyosságot a szó, a nyelv eredetéről: az az Isten szívéből támadt. Nagyobbat, mélyebbet nem lehet mondani a nyelvről! Itt érthető a bibliai emberek félelme a néma Istentől. Hiszen Isten „szótlansága” a kapcsolat megszakításával jár, ami azt jelenti, hogy az élet szűnik meg világosság híján, és a *tohu va bohu* állapotba tér vissza.

A másik kommunikációs irány sokkal összetettebb. Isten nemcsak embereken engedi „megtörténni”, alkotó te-

remtéssé lenni a nyelvet, hanem a nyelv hordozóivá is teszi őket. Az ember „nyelvtudása” származtatott valóság tehát. Ezt ábrázolja a jahvista teremtéstörténet. Isten elvonultatja az állatokat Ádám előtt, hogy nevet adjon nekik. A קָרָא (*kará*) ige, amely eredetileg kiáltást, hívást jelent, genezisbeli előfordulási helyei többségében mintegy *terminus technicus*a a névadásnak, megnevezésnek, névváltoztatásnak. Ádám „kitalálja” a neveket, és azonosítja őket a megfelelő állattal, megfogalmazza, ki is mondja. Nem autonómiáról van itt szó, hanem az Istentől teremtő igeként megkapott feladatban való részesülésről. Ádám éppen nem autonóm, hanem teremtő társa a Teremtőnek. Ez pedig származtatott hatalom, amely a nyelvben konkretizálódik. Ádám minden beszéde bizonyos értelemben tehát „utóteremtés” (von Rad), amely helyére teszi ebben az esetben az állatokat, besorolja az ő világába, meghatározza helyüket, s a kimondott névvel megjelöli őket.

Az őstörténet végén megállapítja az író, hogy az egész föld egyajkú (*sápáh* = ajak) és azonos igéjű (*döbarim* = teremtő igék) embertörzset hordoz (1Móz 11,1.6). Kiderül, hogy a teremtő isteni ige nemcsak az emberek közötti kapcsolat fenntartásához ad lehetőséget, hanem kultúra-, sőt történelemformáló erővé is vált. Ez pedig arra a hamis következtetésre vitte az embereket, hogy ez a nyelvi történetre visszavezethető ajándék elszakítható a gyökerektől. Ezzel a lét lehetőségétől megfosztott helyzetüket megpróbálják autonómiáspekulációkra felhasználni. Ez az emberiség beképzeltségének és hübriszének az eredője. S a tragédia óhatatlanul be is következik. Óriásnak hitt tornyukhoz kénytelen „leszállni” az Isten, hogy egyáltalán tudomásul vehesse és „nosza...”, zavarjuk össze a nyelvüket, hogy ne értsék egymás nyelvstruktúráját” (1Móz 11,7).

Itt mutatkozik meg azonban a nyelv isteni ajándékozásának kettőssége is. Isten lesz a nyelv ajándékozásának adója és egyúttal széttörője is (Bizer). Ám mégsem szűnik meg a nyelvi kommunikáció: Isten megszólítja, az ember válaszolhat. Az ember megkeresheti Istent, és ő is válaszolhat. Isten azonban gondoskodik alaposabb megoldásról. Az egyik Jézus Krisztusnak a halálból való feltámasztása, amellyel újra kifejezetten „megtöri a csendet”. A másik a pünkösdi „nyelvhelyretétel”: benne a Lélek közvetlen kiáradásának legelső következménye a jelenlévők „más nyelveken” való szólása (ApCsel 2,3–4).

A nyelv újra érvényes rendszer lett: Isten Szentlelke tette ezt lehetővé. A „más nyelveken” való beszéddel megépül így a lerontott híd, hogy úgy érzik: „*a mi nyelvünkön beszélnek az Isten felséges dolgairól*” (ApCsel 2,11).

A nyelv használhatósága sokféle formában jut kifejezésre. Tartalmazhat útmutatást, eligazítást, adhat tanácsot, szolgálhat támaszul, és korlátokat is állíthat. A helyén kimondott szó erőt áraszthat magából, amely elesettek, reménytelenek, meggyötörtek vigasztalására és felemelésére szolgálhat. Benne helyezte el Isten az ő ajándékának má-

sik nagy alkalmazási lehetőségét, a megbocsátást. A sokféle alkalmazási mód gyógyító jelentőséget nyerhet. A beszédterápia, a gyónás és feloldozás rítusa, a szómeditáció megannyi fajtája ennek beszédes bizonyítéka lehet.

Aki észrevette, hogy ilyen módon „rajta történik” Isten igéje, abban megszületik a válaszáadás vágya is. Ézsaiás és a Zsidókhöz írt levél beszél az „ajkak gyümölcséről” (Ézs 57,19; Zsid 13,15). Isten teremti meg az ajkak gyümölcsét azért, hogy meggyógyított, vezetett, vigasztalt. Ezért a bibliai értelemben vett imádság soha nem emberi teljesítmény: Isten maga teremtette meg annak minden feltételét gyógyításával, vezetésével, vigasztalásával. Az őt magasztaló, kérő, neki hálát adó vagy nála közbenjáró imádság az a katexochén életter, amelyben a nyelv, a beszéd valós párbeszéddé válik, és legeredetibb szerepét tölti be. Ezért a figyelmeztetés is: „Ez a nép csak ajkával tisztel engem, de szíve távol van tőlem.” (Mk 7,6) Szívtelenül így minden csak pusztá βατταλογία, azaz értelmetlen, kiüresített emberi mű, gyökerétől elszakítottan (Mt 6,7).

A nyelvvel való visszaélésnek nevezhetünk minden tevékenységet, amelyben a nyelvet tudatosan megtévesztésre, csalásra, zavarkeltésre, hazugságra használjuk. Amelyből Istennek, másnak, magamnak hátránya, sőt kára származhat. Klasszikus intést fogalmazott meg Luther a *Nagy káté*-ban: „...senki ne ártson nyelvvel felebarátjánaak, akár barátja, akár ellensége az, ne mondjon róla rosszat, akár igaz, akár koholt az, hacsak nem parancsra vagy javítás céljából történik, hanem használja és forgassa nyelvét úgy, hogy a legjobbat mondja mindenkiről, bűnét és gyengeségét mentse, becsületével segítse és takarja.”

Csak az Istentől kijött ige határozhatja meg az ő gyermekeit, ha rajtuk keresztül úgy szállhat vissza Istenhez, hogy útját sírás, könny, panasz, fájdalom, halál nem szegélyezi. Így mondhatja Jakab, hogy τέλειος άνθρωπος csak az lehet, aki a beszéddel nem vétkezik (Jak 3,2).

Végül a nyelv használatának néhány kockázatát sem szabad elhallgatni a szóval élők és dolgozók előtt. A kimondott szó sajátos sorsához tartozik – s ebben többé-kevésbé minden isteni ajándékkal osztozik – a függetlenség és a kiszolgáltatottság. Amikor akusztikai valósággá lett, azaz elhangzott, akkor kimondójának már nincs többé hatalma fölötte. A *verba volant* ezt a hatalomvesztést is magában foglalja. Kimondása után az elröppent szó önálló életet él, „ki tudja hol áll meg, kit hogyan talál meg” (Arany). E törvény fölött áll továbbra is az eredeti isteni szó: „Így van az én számból kijövő igével is, nem tér vissza üresen, hanem elvégzi azt, amit én akarok...” (Ézs 55,11) Megszívlelendő a zoltáros intése: „Most, amikor halljátok szavát, ne keményítsétek meg szíveteket...” (Zsolt 95,7c–8a).

Az elszálló szónak sorsa a kiszolgáltatottság is. Jakob Böhme szerint a száj a szó születéshelye. Azt is mondhatnánk: anyaméhe. Megszületése pillanatában azonban átöri az anyaméh védő és oltalmazó burkát. Attól kezdve rá is érvényes minden élőlény kiszolgáltatottsága és védtelensége – csakúgy, mint a reménység, hogy jó öröknek kerülhet befolyása alá.

Akiknek szakmai kellékterében Istennek ez az elsődleges ajándéka kiemelt helyet foglal el, azoknak tudatosítaniuk kell magukban, hogy mit is tesznek a használatukor. Kritikusan kell megkérdézniük, hogy Istennek a nyelv adottságán keresztül megnyilvánult és ma is érvényes, megváltó szeretetét szakszerűen, szabatosan és a neki kijáró tisztelettel közvetítették-e. Észreveszik-e, hogy amikor ezt a feladatot a nyelv, a beszéd segítségével végzik, ugyanakkor mély bepillantást engednek a hallgatóknak a maguk aktuális belső lelkiállapotába is? Beszélj, és megmondom, ki vagy!

Egyedül e két kérdés komolyanvétele esetén sikerülhet az emberfeletti csoda: ha a hallgató meg- és felszólítottnak érzi magát, hogy Istennek ebben az „igés”, megváltó művében örömmel és tevőlegesen ő maga is részt vállaljon.

Rudolf Keller laudációja

CSEPREGI ZOLTÁN

Rudolf Keller 1948-ban született, s 1982-ben szerzett teológiai doktorátust az erlangeni egyetemen Matthias Flacius hermeneutikájáról írott dolgozatával,¹ majd 1992-ben habilitált Lipcsében David Chytraeus-monográfiájával.² E két

¹ *Die Lehre von der Heiligen Schrift bei Matthias Flacius Illyricus*. Nyomtatásban: *Der Schlüssel zur Schrift. Die Lehre vom Wort Gottes bei Matthias Flacius Illyricus*. Lutherisches Verlagshaus, Hannover, 1984. /AGTL.NF 5./

² *Die Confessio Augustana im theologischen Wirken des Rostocker*

önálló kiadványként megjelent dolgozata és 2006-ban publikált tanulmánygyűjteménye (*Luthertum in der Vielfalt seiner Geschichte*) mellett számtalan kötet szerkesztőjeként és munkatársaként tűnt ki, csupán példaként említve két klasszikusnak számító művet, az Albrecht Peters-féle Luther-káté kommentárt és az Andreas Osiander-összkiadást.

Professors David Chyträus (1530–1600). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1994. /FKDG 60./

Előbb Gerhard Müller és Berndt Hamm professzorok tanársegédeként működött az erlangeni egyetem egyháztörténeti intézetében, majd 1997-től a regensburgi egyetem teológiai intézetének magántanára, 2006-tól pedig rendkívüli professzora.

Rudolf Keller munkássága összeforrt a Martin-Luther-Bund szórványszolgálatával. Már 1975–1977 között az MLB erlangeni teológusotthonának tanulmányi vezetője, 1991 és 1997 között pedig az MLB irodáján szervezett lelkesítő állást tölti be. Feladatai közé tartozott az évi két teológiai konferencia szervezése és az évkönyv szerkesztése is (*Lutherische Kirche in der Welt, JMLB 1991–1997*). A fenti állás megszűntével hasonló munkakört látott el a bajor egyház szórványszolgálatának neuendettelsai irodájában 2006-ig. A Martin-Luther-Bund 2009-ben alelnökévé választotta.

A Zeitschrift für Bayerische Kirchengeschichte című nagy

hagyományú, rangos folyóiratnak 1998 óta társszerkesztője, 2005-ben pedig megválasztották a kiadványt jegyző bajor egyháztörténeti egyesület elnökévé is.

Erlangenben tanuló ösztöndíjasaink 1975 óta élvezték Rudolf Keller segítségét, tanácsait és támogatását, míg az itthon maradottak a Protestáns Posztgraduális Tanfolyamok hallgatóiként az 1990-es években ismerhették meg előadásait vagy olvashatták a *Lelkipásztor* számára küldött írásait. Rudolf Keller legutóbb 2005 októberében tartott Budapesten nagysikerű (azóta nyomtatásban kétszer is megjelent) előadást Mária királyné és Luther kapcsolatáról.

Ha Rudolf Keller munkamódszerét szeretném röviden jellemezni vagy tudományos eredményeit értékelni, úgy fogalmazhatok: a régóta ismert szövegek figyelmes újraolvasása mindig gyümölcsöző, különösen, ha ezeket a régóta ismert szövegeket már régóta senki sem vette a kezébe (ez a Flacius- és a Chytraeus-művekre egyaránt áll).

A történeti kutatás mint teológiai létforma

Az egyháztörténeti kutató feladatai a teológiai diskurzusban

RUDOLF KELLER

Aki tudományosan akarja művelni a teológiát, annak türelemre és kitartásra van szüksége. Ez a teológia minden területére érvényes, különösen is az egyháztörténeti szakterületre. A történeti kutatómunka célja ugyanis nem más, mint olyan felfedezésekkel előállni, amelyeket mások még nem értek el.

Amikor elkezdtem közeledni az egyháztörténethez, a rendszeres teológiai Luther-kutatás irányából érkeztem. A heidelbergi egyetemen tanultam, tanárom Albrecht Peters volt, de számos más jelentős professzort is hallgathattam ott.

A Szentírással foglalkozó tanítás, amiről 1973-ban szakdolgozatot is írtam, továbbra is foglalkoztatott engem. Teljesen váratlanul nyílt meg előttem a lehetőség segédlelkesítő szolgálatom és második záróvizsgám után, hogy 1975-ben Erlangenbe menjek. Itt mindenekelőtt a Martin-Luther-Bund külföldi és szórványegyházi ösztöndíjasainak kollégiumában dolgoztam előljáróként, ugyanakkor elkezdhettem a disszertációm megírását, és részben a reformációtörténeti kutatóhely munkatársaként is tevékenykedhettem. Tudományos mentorom Gerhard Müller, az újkori egyháztörténet professzora és a Martin-Luther-Bund teológusotthonának előljárója volt. Így a történeti teológia lett a szakterületem. Doktori témámban tulajdonképpen azt akartam vizsgálni, hogy miként változott a Szentírás értelmezése Luthertől a lutheri ortodoxiáig. Munkám során

azonban szembesülnöm kellett azzal, hogy közelnézetben a Luther utáni korszakot olyan elégtelenül kutatták mindaddig, hogy nem is lehetett áttekintő munkára gondolnom. Így megváltoztattam eredeti tervemet, s ettől kezdve teljes figyelmemet Luther és Melanchthon egyik tanítványára fordítottam: Matthias Flacius Illyricusra (1520–1575). Ez helyes döntésnek bizonyult. Intenzíven foglalkozhattam ennek a sokat ostorozott, de kevesebbet olvasott reformációkori hermeneutának a bibliaértelmezésével. Flacius úgy szokás emlegetni, mint egyfajta különösen merev inspirációs tanítás képviselőjét. Az exegéták között teljesen bevett, hogy Flacius tegyék felelőssé az inspirációra vonatkozó rigorózus dogmatikai felfogásért. Terjedelmes, többnyire latin nyelvű munkásságában ugyan megtalálható a héber hangzók inspiráltságának apologetikus célú védelmezése is, amit mai nézeteink alapján okkal kritizálunk, azonban monumentális művében, a *Clavis Scripturae Sacrae*-ben egy olyan hermeneutikát mutatott be, amely igen méltó a figyelemre. Gazdag szövegösszevetéssel és részletekre kiterjedő megfigyelésekkel, ahogyan Flacius idéz, feltárhattam, hogyan állította fel saját bibliaértelmezését. Azt is szemére vetették, hogy Andreas Hyperiustól plagizált. Hyperius azonban, akitől sokat tanult és átvett, az övénel sokkalta merevebb inspirációs tanítást képviselt, amelyet Flacius sohasem tett a magáévá. E két szerző összevetése betekintést engedett Flacius

munkamódszerébe. A szövegek vizsgálata és az ezzel járó összehasonlító aprómunka végül bevezetett engem a hermeneutika területére. Ezt a témát jobbra kényszerből választottam, mert rá kellett jönnöm, milyen keveset is tudunk Luther és Melanchthon tanítványának hermeneutikai munkásságáról. Csupán a munka során tanultam meg Flaciust mint teológust és tudományos programját is teljes mélységében megérteni és megbecsülni.

A Flaciusszal kapcsolatos munkám nyitotta ki számomra a kései reformáció és a gnéziolutheránusok felé vezető ajtót, bár még nem sejtettem, hogy egy egészen más összefüggésben majd ismételt és intenzíven e korszak felé fordulok majd. Egy véletlen irányított David Chytraeus (1530–1600) felé. Egy antikváriumban jutottam hozzá *Historia der Augburgischen Konfession* című könyvéhez, amelybe aztán elkezdtem beleolvasgatni. Így keltette fel érdeklődésemet az ismeretlen anyag, és úgy döntöttem, hogy foglalkozom ezzel az izgalmas rostocki teológussal. Amikor kutató aszisztensként erre ismét lehetőséget kaptam Erlangenben, belefogtam Chytraeusszal kapcsolatos munkámba. Arra a felismerésre jutottam, hogy milyen nagy jelentősége volt a német lutheri hitvallásuk egyetértése szempontjából a *Formula Concordiae* felé vezető úton annak, hogy az *Ágostai hitvallásra*, születésére és hatására való visszatérítés új motivációkkal telt meg, amikor ezt a szöveget fel lehetett használni annak meghatározására, miként is találta meg végül a helyét a *Konkordia* könyvben. Chytraeus a különböző olvasói körök számára egészen különböző formába öntötte a hitvallás történetét, az egyező cím ugyanis egészen eltérő művet takar a latin és a német verzióban, és mindkettő egész konkrét összefüggésekben szólaltatja meg mondanivalóját.

Chytraeusnál sokkal szembetűnőbb volt számomra az evangélikus teológia európai horizontja, mint Flaciussnál. Rostockból hatása elérte Ausztriát, kapcsolatot tartott a Keleti-tenger egész térségével, de Nyugat-Európával is. Ahogyan a reformátorok leveleit felhasználta, de személyes levelezése is feltárta számomra a reformáció története szempontjából fontosabb források áthagyományozási történetének problematikájához vezető utat, különös tekintettel a Luther és Melanchthon közötti levelezésre.

Mindez szembesített engem a reformáció más országokra kifejtett hatásával. Kapcsolatom a sok külföldi kollegával és ösztöndíjjal egyre inkább felnyitotta a szemem,

hogy a reformáció belső német ügyként való megközelítése nem elégséges. Ezáltal egyre nagyobb kedvet kaptam ahhoz, hogy a reformációtörténet témáit határokon átívelve világítsam meg. Kapcsolataim számos új terület felé való nyitásra sarkalltak. A teológiát természetesen mindig érdekesnek találok, és nem csupán a saját szakterületem specialistája vagyok, hanem szívesen veszek részt teológiai disputákban más területeken is, ahol ilyen kihívás ér. Ez újra és újra szélesítette a horizontomat, és fontos impulzusokat adott nekem.

A német evangélikusság 19. századi története az évek során vált kutatásaim területévé. Olyan sok hiányt fedeztem fel az ismeretek mai állásánál, hogy egyre inkább magához láncolt. Mindebből időközben egy sor rész tanulmány és szócikk született. Wilhelm Löhe, August Vilmar, az erlangeni teológia és az evangélikus egyházak és diaszpórákat segítő tevékenységük kerültek a vizsgálatok középpontjába.

Olykor kénytelen az ember olyasmit is szemrevételezni, ami elmerülhet az idő sodrásában. Tanulmányaim óta fontos maradt számomra az erlangeni teológus, Werner Elert életének és munkásságának szakszerű és előítéletektől mentes bemutatása. Ez a lutheránus teológus a világra való kitekintésével és teológiai ítélőképességével nagy hatással volt a Martin-Luther-Bund köreire. Nyomát sok helyen felleltem, és megtanultam nagyra értékelni mindazt, amit ő jelentett.

A történeti kutatás – mint teológiai életforma. Mindig nagyra értékeltem, ha a tudomány és a gyakorlati lelkészi szolgálat nem jelent két egymástól elválasztott területet – mint ahogy ez Magyarországon is van. Ez az összekapcsolódás része az én hosszú személyes utamnak is. A teológia összetartozik lelkészi szolgálattal. Számos történelmi részletkérdés csak a gyakorlati szolgálatvégzéssel való kapcsolatában lett számomra érthetővé. Másfelől a történeti kutatás nyitotta föl a szememet a jelenkori döntések horderejére. Szívesen fogalmazok úgy, hogy a feladataimmal való elfoglaltságom nélkül nem az lettem volna, aki ma vagyok. Annak a java részével, amit kutattam, szívesen dolgoznék tartalomban ugyanígy vagy hasonlóan, ha mindent újra kellene kezdenem. Hálás vagyok mindenért, ami utam során gondolatokat ébresztett bennem. Egy s más még elintézetlen. Nem maradok tehát munka nélkül, és örömmel várom az újabb felfedezéseket.

Fordította Korányi András

A teológia jelentősége az egyetemi tanulmányi rendben¹

RUDOLF KELLER

Hölgyeim és Uraim!

A mai napunk összefoglaló témája így hangzik: „a teológia létjogosultsága a 21. században”. Előadásomban e téma keretein belül egy tudatosan körülhatárolt részterületet kívánok megvilágítani.

Németországban manapság érdekes és izgalmas fejlődés részesei vagyunk, jóllehet mindennek megvan az előzetesen szépen kialakult sémája. A teológia szakos egyetemi hallgatók csökkenő száma következtében kialakult helyzetet a minisztérium apparátusa oly módon értékeli, hogy az egyetemek személyi állományát le kell építeni, amivel csökkenteni lehet a személyi kiadásokat. Egy szabad államban a teológia létjogosultsága az egyetemek kialakult rendjében nem csak a tudományos munka szabadságától függ. Ez annak a kérdésnek is a függvénye, hogy az egyház és az állam mennyi pénzt tud biztosítani a teológiai képzés fenntartására. Németországban most ezt tapasztaljuk. Az országban a teológiai képzés intézményeit a meglévő gondolkodási és vallásszabadság ellenére leépítik, ugyanis a pénzihiány ezt követeli.

Ezek a fontos szempontok persze országonként eltérő módon jelentkeznek, függvényében annak, hogy milyen a finanszírozási és a támogatási rendszer. A teológia egyetemi létjogosultsága tehát ezek alkalmazásától, valamint a kormányok készségétől is függ. Ezekben a kérdésekben persze aligha foglalhatna állást bárki is külföldről érkezve. Saját országuk mindenkor felelős beosztású embereinek, valamint önöknek is az igények és lehetőségek tudatában kell állást foglalniuk. A megváltoztathatlan keretek hatással lehetnek a pénzübeli és emberi forrásokra.

A külső feltételektől most ahhoz az önértelmezéshez fordulunk, amellyel a teológia saját létjogosultságát megalapozza a főiskolai képzés keretein belül. Itt is érvényesek külső kritériumok. Amennyiben az egyház a tanárok és a lelkészek alkalmazásának feltételül akadémiai szintű végzettséget szab, akkor gondoskodnia is kell az ilyen képzés feltételeiről. Ha az egyháznak fontos, hogy alkalmazottainak diplomáját államilag nyilvánosan elismerjék, akkor magára nézve is figyelembe kell vennie és be kell tartania azokat a minőségi követelményeket, amelyeket az állam előír. Az egyetemi szintű teológiai képzésnek továbbá két belső okból is tekintettel kell lennie az egyházi szükségle-

tekre. Először is biztosítani kell leendő munkatársainak a képzését, másrészt pedig lelki és szellemi értelemben hozzá kell járulnia az egyházak szerepvállalásához abban a mindenkori helyzetben, amelyben területenként eltérő, sajátos szociokulturális kontextusban élnek. Emellett természetesen részt kell vállalnia a szomszédos fakultásokkal folytatott párbeszédben, amely ugyancsak hozzájárulhat a teológiai kutatás fejlődéséhez.

Ismerünk arra vonatkozó példákat, hogy a szociokulturális kontextus erőteljesen befolyásolta a teológiát. Ma ámulunk sok tudós tudományos teljesítményén, akik előtünk munkálkodtak. Németországban bizonyos teológiai munkákon megmutatkozik, hogy azok milyen nagymértékben kellett hogy adózzanak saját koruk társadalmi elvárásainak. Minthogy a porosz-német császárságban a trón és az oltár szorosan egybetartozott, nem kevés teológus erőteljesen támogatta az uralkodó politikáját. Ma csodálkozva olvassuk némely teológus állásfoglalását az 1914 és 1918 közötti háború eseményeivel kapcsolatban. A nemzetiszocialista erőszakuralom alatt sok egyetemi oktató tette magáévá a Führer, Adolf Hitler céljait, és támogatta a „Német Keresztények” öhozá tartozó mozgalmát, de legalábbis eltűrte azt, és kritikus véleményét nem merte nyilvánosan megfogalmazni. Természetesen az veszélyesnek is bizonyult volna a korabeli rendőrállam keretein belül. Mások viszont bátor szavaikért komoly hátrányokat szenvedtek el, egészen a börtönig és a vértanúságig. Az NDK-ban a széleskörű ellenállás időszaka után megszületett az „egyház a szocializmusban” modelljének kísérlete. Ebben az esetben is érvényes volt az, hogy mindazok, akik nem akartak ezen az úton járni, nem tehetek fel következmények nélkül kritikus kérdéseket az államnak. A teológia itt is, akárcsak korábban, a nemzetiszocializmus idején, nehezen találta meg a maga útját. Németország nyugati részein véleményem szerint némileg más eredményekre jutunk annak vizsgálatában, hogy a teológia milyen mértékben alkalmazkodott az államban uralkodó nézetekhez, de azért itt is érdekes felfedezéseket tehetünk. A teológia itt sem volt mindig eléggé kritikus bizonyos divatáramlatok és uralkodó vélemények iránt. Mindezt például az 1968-at megelőző, illetve azt követő, a politikai etika kérdéseit érintő állásfoglalásokon figyelhetjük meg. Feltűnő, hogy milyen hatások érték kívülről a teológiát 1968-at megelőzően, 1968-ban, valamint azt követően. Széles körben ismeretes az a modell is, amelyet a magyar evangélikusok a kommunista rendszerben „diakóniai teológia” néven érvényesíteni próbáltak. Itt, Romániában is volt ilyen irányzat? Bizo-

¹ Előadás a Babes-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Karának jubileumi konferenciáján. A konferencia fő témája: Van-e létjogosultsága a teológiának a 21. században? Az előadást a szerző tiszteletbeli doktorrá avatása alkalmából közöljük.

nyára különbséget kell tenni az evangélikus, a református és az unitárius egyházak között, tekintettel a román ortodoxiától való kölcsönös függőségre, valamint a különböző vallási áramlatok nemzetiségi vonatkozásaira.

Kétség nem férhet ahhoz, hogy a teológia nem hangoztathatja csupán a maga időtlenségét, hanem a mindenkori időbeli és környezeti összefüggések között kell megnyilvánulnia és önmagát másokkal megértetnie. De mivel támasztja alá a teológia azt az igényét, hogy jelen kíván lenni az akadémiai képzés általánosan elismert szakjai között? Az állam, amely általában a képzés kereteit megteremti, nem tud az ország valamelyik vallásával azonosulni. Ahol ezt mégis megteszi, mint például a többségében római katolikus Lengyelországban a rendszerváltozás óta, ott nagy problémákat okoz a kisebbségi egyházaknak. Az államnak polgárai békés egymás mellett élését kell biztosítania. Ez érvényes arra is, hogy a többség mellett élő kisebbségek jogait mindenkor biztosítania kell. Lengyelországban az evangélikus egyház jobb kapcsolatokat ápolt a katolikussal addig, amíg a kommunista állam valamennyi vallási csoportosulásra egyformán ellenségesen tekintett.

Eddig azokat a kereteket határoztuk meg, amelyek közepette a teológiának a maga létjogosultságát meg kell okolnia. Ezt meg kell tennie annak érdekében, hogy mind a vallási szempontból semleges, mind a valamilyen felekezetnek elsőbbséget nyújtó állam – de még a keresztényellenes állam is – megértse és átérezze. Határozott meggyőződése, hogy a teológia pusztán azzal nem tudja megindokolni létjogosultságát, hogy csakis olyan véleményeket hangoztat, amilyeneket a társadalom szívesen hall. Azzal az igénnyel sem léphet fel a teológia, hogy ő maga határozza meg, hogy éppen mit tart fontosnak és helyesnek. Kortársak felteszik a kérdést, miért kell még egy olyan tudománynak léteznie, amely a termelés növeléséhez és az életszínvonal emeléséhez nem tud hozzájárulni. A teológiának azonban súlyt kell arra fektetnie, hogy feladatát Isten és az emberek szolgálatában töltsse be. Amennyiben Istennek akar szolgálni, és tudatában van annak, hogy elsősorban öneki tartozik felelősséggel, elkerülheti azt a hibát, hogy kizárólag az ember felé fordul. Feladata persze abban áll, hogy Istennek az ember iránti barátságát és szeretetét továbbadja, minthogy Isten ezzel bízta őt meg. Isten szeretete azonban nem utópiákban vagy pusztán a társadalmi jólétet hangsúlyozó álmokban valósul meg, hanem az Istennel való tényleges konfrontálásban. Luther, akit ebben az összefüggésben szívesen idézek, a zsoltárokhoz írt előszavában nagyon fontos megállapítást tett. A zsoltárok gyűjteményét olyan könyvnek tartotta, amelyben az ember olyan szavakra bukkan, amelyek az ő saját szavaivá válhatnak. Ezt írja: „Valaki, bármilyen helyzetben van is, a zsoltárokban olyan szavakat talál, amelyek saját helyzetére rimelnek és arra alkalmazhatók. Mintha csakis az ő kedvéért fogalmazták volna meg azokat. Jobbat ő sem mondhatott

volna, szebbet nem is kívánhatott volna.” Luther megfogalmazása a kulcsot jelenti az ószövetségi zsoltárok műfajához. Mivel Luther a Bibliának ezt az imádságoskönyvét korokon átívelő könyvnek tartja, ezért a szövegek egészen aktuális üzenetét hallhatja meg. Ennek következtében aztán rá is mutathat arra a segítségre, amelyet a mai olvasó a zsoltárokban meríthet. A zsoltárokat olyan szöveggyűjteményként tudja ajánlani, amely a későbbi korok embe-re számára is mutatja az utat azon az ösvényen, amelyen a szenteket bizton lehet követni. Ennek következtében Luther szerint el lehet kerülni a tévutakat. A zsoltárokban, mint egy képen, rá lehet ismerni a szent keresztény anyaszentegyházra. „Ezért vedd magad elé a zsoltárok könyvét, és rendelkez egy jó, világos, tiszta tükörrel, amely megmutatja neked, milyen is a keresztény élet. Igen, ebben megtalálod önmagadat és a helyes $\gamma\upsilon\omega\theta\iota$ $\sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$ -t is, valamint magát Istent és minden teremtményét.” (WA.DB 10/1, 105,6–9). Luther ezzel az antik delphoi jóshely követelményéhez kapcsolódik, amely a jósdá előcsarnokának falán volt olvasható, és amelyet minden görög istennek az emberrel kapcsolatos igényeként értett. A $\gamma\upsilon\omega\theta\iota$ $\sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$ mondás eredeti értelme ez volt: „Halandó ember, halandóságodban ismerd meg önmagad!” Luther ezt a kereszténység előtti filozófiát idézi, amelyet keresztényként persze átalakít, és egészen máshogy alkalmaz. Hogy lássuk, mindez mit jelent a reformátornak, két más iratból vett idézetet is mellé helyezek, itt ugyanis világos lesz, hogy a *Cognitio Dei et hominis* a reformátori teológiának azt a formuláját jelenti, amely tárgyát, a *subiectum theologiae* az istenismeret és az emberi önismeret egységékként fogja fel. A teológia tárgya Isten és az ember megismerése. Az istenismeret és az önismeret dialektikus egységét Luther már a Római levélről szóló előadásában (1515/16-ban) meggyőzően kifejtette. „Amikor Isten az ő megismerhetőségét közvetíti az embernek, akkor ő az önismeretet is ébreszti. Az igazi önismeret a megigazító Istenbe vetett hitre irányul: ez több, mint elméleti belátás, ez az emberi létezés lehetővé tétele.” Érdemes idézni a *Disputatio de hominéből* is (1536): „Nincs remény arra, hogy az ember lényege szerint önmagát megismerje. Erre csak akkor juthat el, ha meglátja a forrást, aki maga az Isten.” Előadásom érdekes elágazása lenne e fogalom fejlődéstörténetének bemutatása a nyugati szellemtörténetben és különösen Luthernél, ám az idő rövidege miatt erről le kell mondanunk. Visszatérünk hát Luther egyszerű megfogalmazásához a zsoltárokhoz írt előszavában. A zsoltárokkal való foglalkozás igazi önismeretre vezet. Ez azt jelenti, hogy az önismerettel akkor találjuk meg igazi helyünket, ha felismerjük, hogy Isten színe előtt élünk. A zsoltárok teljes gazdagságát emlékeztünkbe kell idézni ahhoz, hogy azonosuljunk azzal, amit Luther hálán, dicséretben, panaszon, kérésben, bűnvaláson, hitvalláson és bizodalmon értett.

Ezen a helyen néhány nagyon ismert zsoltárverset idé-

zünk emlékezetünkbe: „Áldjad, lelkem, az Urat, és egész bensőm az ő szent nevét! Áldjad, lelkem, az Urat, és ne feledd el, mennyi jót tett veled! Ő megbocsátja minden bűnödöt, meggyógyítja minden betegségedet, megváltja életedet a sírtól, szeretettel és irgalommal koronáz meg.” (Zsolt 103,1–4) „Ha látom az eget, kezed alkotását, a holdat és a csillagokat, amelyeket ráhelyeztél, micsoda a halandó? – mondom –, hogy törődsz vele, és az emberfia, hogy gondod van rá? Kevéssel tetted őt kisebbé Istennél, dicsőséggel és méltósággal koronáztad meg. Úrrá tetted kezed alkotásain, mindent a lába elé vetettél...” (Zsolt 8,4–7) „A mélységből kiáltok hozzád, Uram! Uram, halld meg szavam, füled legyen figyelmes könyörgő szavamra! Ha a bűnöt számon tartod, Uram, Uram, ki marad meg akkor? De nálad van a bocsánat, ezért félnek téged.” (Zsolt 130,1–4) „Uram, te voltál hajlékunk nemzedékről nemzedékre. Mielőtt hegyek születtek, mielőtt a föld és a világ létrejött, öröktől fogva mindörökké vagy te, ó Isten!” (Zsolt 90,1–2) „Aki a Felséges rejtekében lakik, a Mindenható árnyékában pihen, az ezt mondhatja az Úrnak: Oltalmam és váram, Istenem, akiben bízom!” (Zsolt 91,1–2) „Tudjátok meg, hogy az Úr az Isten! Ő alkotott minket, az övéi vagyunk: az ő népe és legelőjének nyája.” (Zsolt 100,3)

Tulajdonképpen mindegyik fenti idézet alapos vizsgálatot és értelmezést igényelne. Erre itt nincsen mód. Annak érdekében azonban, hogy a lutheri mondat horde rejét, a γινῶθι σεαυτόν-ról vallott felfogásának kihatását megértsük, szükség van a mondatok bizonyos átfogó értelmezésére. Hiszen ő maga fogalmazott úgy, hogy az igazi önismeret és a zsoldárok megértése összefügg egymással.

Amikor erre a kijelentésre reflektálunk, akkor azt összefüggésbe hozzuk az emberről vallott felfogásunkkal, hiszen itt az antropológiáról van szó. Ezzel azonban egyszerre a teológia területére is érkezünk. Itt pedig nagyon jó tankönyvek állnak rendelkezésünkre (PETERS 1979; BAVER 1994). Szeretném azonban világossá tenni, hogy miért érzem fontosnak az említett Luther-idézet érvényre juttatását. A helyes önismeret megóvja az embert attól a képzet-től, hogy ő saját erejéből egy jobb világot tudna teremteni és az emberek igazságos együttélését elérni. A helyes önismeret megmutatja, milyen nagy felelősséggel kell élnünk adományainkkal a magunk területén, hiszen mindezeket a Teremtőtől kaptuk az útra. A helyes önismeret azt is jelenti, hogy meg kell vallanunk és Isten elé kell vinnünk tökéletlenségünket. A helyes önismeret mindig szemben áll azzal a kísértéssel, hogy az embert az „emberfeletti ember” ideálisnak vélt helyzetébe emelje. A helyes önismeret nem abból indul ki, hogy a megszerzett tudással mindenki mást teljes erővel félre kell tolni az útból. A helyes önismeret éppen hogy jól tud élni a szabadsággal egy jó ügy érdekében, amelyet a kortársaknak is képes felmutatni. A teológia – az én felfogásom szerint – éppen ezt a célt szolgálja az egyetem tanulmányi rendjén belül.

Luther műveiből egyetlen mondatot ragadtam ki. Egy olyan gondolatot, amely felfogásom szerint alkalmas arra, hogy megmutassa annak lehetőségét, hogyan vehetünk részt egy dialógusban. Tudatában vagyok annak, hogy bibliamagyarázóként Luther mindenekelőtt az írásmagyarázat szolgálatába állította a tudományos munkát, és ez volt az ő kiindulópontja. Sőt számára az egyetemi szakok rendjében természetes módon a teológia állt az első helyen. Ez annyira magától értetődő volt az ő számára, hogy nem is érezte szükségét mindezt megindokolni. Mindazonáltal a mi számunkra nem ilyen magától értetődő ez a helyzet. Luther törekvése az volt, hogy a teológián belül az írásmagyarázatot megszabadítsa a filozófia kötelékétől. A mai kérdés azonban a teológia létjogosultsága az egyetemen, és erre a modern kérdésre kell meggyőző választ adnunk. Számomra a zsoldároknak a γινῶθι σεαυτόν-ra vonatkozó antropológiai alaptétele alkalmasnak tűnik a kérdés megválaszolására. Ennek segítségével a kívülről jövő érdeklődésre érzékeltetni tudjuk, mit is gondolunk a mai társadalomról. Tudni kell azonban azt, hogy ez a séma nem alkalmazkodik a mai divatjelenségekhez, hanem az írás szívéből kiindulva keresi a helyes antropológiát. Természetesen Luthertől azt is megtanulhatjuk, hogy a zsoldárokat csak Krisztus-hittel tudjuk igazából imádkozni, hiszen minden teológia súlya a Krisztushoz való viszonyon méretik meg. Ennek megfelelően a γινῶθι σεαυτόν-ra vonatkozó antropológiai tételek sem érthetők Luther Krisztus-hite nélkül.

E megfontolások nyomán azt mondhatjuk, hogy a teológiának mint klasszikus szaknak helye van a tudományos életben. A kutatás és a képzés az utánpótlást is szolgálja az egyház és az iskolák számára. Ebben pedig lehet a keresztény antropológiára építeni. Hiszen itt az emberi létezést az Istennek válaszoló létezőként fogjuk fel. Vagyis nemcsak az emberből indul ki, hanem az emberi létezésről mindig Isten színe előtt gondolkodik. A teológia ezt a klasszikus részterületeken tudja megvalósítani, mint amilyen a biblikus teológia, az egyháztörténet, a rendszeres teológia és a gyakorlati teológia. A teológia mindezt egy olyan cél tudatában végzi, amely nincs valamilyen ideológiának alárendelve, ugyanakkor egy olyan területre sem vonul vissza és zárkózik be, amelyen már diszkusszióra nincs lehetőség. A teológiát az a bizonyosság élteti, hogy az Isten előtti élet valósága egy olyan szabadságra vezet el, amely minden olyan kínálat fölött áll, amely szabadságról beszél. Ez minden izgalommal és kishitűséggel együtt, amely a többi tudománnyal folytatott párbeszédéből adódik, öröndes biztosságot és higgadtságot nyújt.

A teológia minden kutatásában és ítéletében a Szentírás magyarázatára és annak a szellemtörténetre gyakorolt hatására támaszkodik. Egyes döntéseit a keresztény teológia egészének keretei között hozza, valamint az egyház történetének gazdag tapasztalataiból merít. Ezért nem elegendő, ha a Bibliát szótárként használjuk, vagy bizonyos cím-

szavakat ismételtük. A teológiának meg kell határoznia a keresztény tanítás tárgyát. A prédikációnak és a tanításnak ezt kell alkalmaznia a jelen pedagógiájával, antropológiájával és filozófiájával folytatott párbeszédben. A teológiának eközben szigorúan tudományos eszközöket kell használnia, hiszen a gyakorlati alkalmazás biztos eredményeket igényel, olyanokat, amelyekre lehet építeni. A gyakorlati alkalmazás során természetesen adódhatnak a teológiára vonatkozó újabb kérdések, illetve merülhetnek fel újabb szempontok a tudományos munkával kapcsolatban. Egy posztkommunista nagyvárosban élő embert más kérdések és gondok foglalkoztatnak, mint azt a parasztot, akit – nyilván stilizált formában – egy 19. századi festményen látunk. Ám a $\gamma\nu\omega\theta\iota$ $\sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$ alapkiindulása nem változott. A teológia az egyetemi képzés keretein belül folytatja tudományos munkáját. Aláveti magát az egyetem kép-

zési követelményeinek. De kutatásának tárgyán keresztül mindig szembehelyezkedik a mindent megvalósítani akaró emberi eszméssel és az emberi szellem omnipotenciájával. Ezért jó, hogy a kolozsvári teológia részt vesz a tanárképzésben is. Olyan tudást közvetít, amelyet eszközként lehet használni, és ezáltal hozzájárul a leendő tanárok lelki és szellemi fejlődéséhez, amit önmagában a tudományos teológia nem képes megadni. Isten adja ehhez továbbra is Szentlelkét és áldását.

Fordította Fabiny Tamás

Hivatkozott művek

BAYER, Oswald 1994. *Theologie*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh. /Handbuch systematischer Theologie 1./

PETERS, Albrecht 1979. *Der Mensch*. Mohn, Gütersloh. /Handbuch systematischer Theologie 8./

Szokolay Sándor laudációja

SZABÓ LAJOS

Szokolay Sándor 1931. március 30-án született a Békés megyei Kunágota községben. Zenei tanulmányait a békéstarhosi Kodály iskolában kezdte. Zenei gimnáziumi érettségét 1950-ben tett. Ugyanebben az évben felvételt nyert a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolára, ahol 1957-ben szerezte meg zeneszerzői diplomáját. 1959-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés szakán tanított, majd 1966-tól 1994-ig ugyanitt egyetemi tanár. Ezt követően Sopronba költözött, ahol a város atmoszférája, történelmi és szellemi gazdagsága és nyugalma jelenleg is erőt és megfelelő környezet biztosít a komponáláshoz.

Zeneszerzői munkásságát csupán a felsorolásra hagyatkozva is nehéz lenne pár mondatban bemutatni. Hét opera, hét oratórium, huszonnyolc kantáta, öt versenymű, három szimfónia, két vonósnyolcos, száznyolcvan kórusmű, öt rézfúvós kamaramű és szólóhangszeres művek, dalok jelzik nagyívű munkásságát. Egyetlen adat is sokat elárul: első operáját, a *Vérnászt* több mint száz operaház tűzte műsorára, és több mint egy tucat nyelven csendült fel.

Szokolay Sándor több évtizedes alkotóművészi munkássága inspirálóan hatott a magyarországi egyházak teológiai gondolkodására. Szakrális művészetének kibontakozásában több neves evangélikus egyéniséggel fenn tartott barátsága és a velük együtt megvalósított közös alkotás különösen is sok evangélikus értéket tett marandóvá. Ahogyan önéletrajzi jellegű írásaiban is jelzi, személyesen közel áll nemcsak az evangélikus hit gya-

korlásához, hanem az igehirdetői szolgálathoz is: „Álmodozó, túlzó, rajongó ifjúkoromban énekes is, pap-prédikátor is szerettem volna lenni, ha jól meggondolom, nem is lettem más, mint misszionárius.” Világszerte ismertté vált, értékes művein keresztül a misszióknak egy egészen tág, határokat átívelő formáját valósította meg.

Ugyanakkor evangélikus identitása egészen konkrét kapcsolódásban és művekben is testet öltött. Hosszú évekig volt a Lutheránia ének- és zenekar – mint maga vallja – „házi szerzője”. A termékeny kapcsolatot olyan művek fémjelzik, mint a *Karácsonyi pasztorál*, a *Pünkösdi ének*, a *Gályarab-kantáta*, a *Bornemisza-kantáta*, a *Confessio Augustana*, a *Luther-kantáta*, és mint különleges kihívás, a *Miatyánk* kórusmű megalkotása.

Alkotásai ugyanúgy közel hozzák a Biblia istenképét, mint az egyetemes istenkeresés küzdelmében a mélyben megtalálható istenélményt, valamint a hit és a szeretet megvalósulását az egyes emberi életekben és a nagyobb közösségek drámáiban.

Művésze ma is példaképeket tár elénk, amelyben egyértelműen kirajzolódnak a küzdelem, a hűség, az önfeláldozás vitathatatlan értékei.

Evangélikus vonalon sokat jelent vokális műveiben a lutheri és bachi korálok új megjelenése modern korunkban is magával ragadó, lenyűgöző erővel.

A teológiai gondolkodás egyedülálló inspirációja sugárzik át művein úgy, hogy sohasem marad partikuláris, beszűkült, hanem mindig tág, nyitott és messze ívelő.

Azért is fontos ezt a gondolatot külön kiemelni művésztének méltatásában, mert a hazaszeretet és a népek, kultúrák egymás iránti kölcsönös tisztelete, megismerése, lényegük megérzése és újrafogalmazása egyetemes hitvallássá formálódott műveiben.

A gondolkodó, érző és újrafogalmazó evangélikus teo-

lógia fejlődéséhez egyedülálló hozzájárulás Szokolay Sándor művésze. Amikor most alkotói pályáját tiszteletbeli doktori címmel ismerjük el, akkor ezek az ünnepi percek is hirdetik a teológia és a művészet egymást kölcsönösen gazdagító kapcsolatát és annak éltető, hitébresztő és inspiratív erejét.

A korál zenei és szövegi dramaturgiája szakrális műveimben

SZOKOLAY SÁNDOR

Megkülönböztetetten előnyös helyzetűnek tudhatja magát az a lutheránus halandó, aki zenei talentumokkal megáldott családban látta meg a napvilágot. Nyolcvan éve, hogy jómagam elfoglaltam helyemet ebben a kiváltságos kategóriában, és ez életemet döntően befolyásolta. Eszmélesem óta zene vett körül, világi és szakrális egyaránt. Zenélő gépek akkor mifelénk még nem voltak, ezért a templomban hallható zene nagyon sokat jelentett, spirituális és zenei élményt egyszerre. Ez a kettőség aztán még gyermekkoromban furcsa fordulatot vett, amennyiben bizonyos érzelmi szituációkhoz, élethelyzetekhez egyházi énekeket, korálokat asszociáltam. Ez nem jelentett minden esetben hangos éneklést, sőt még a korál szövegének felidézését sem, egyszerűen a dallam és a harmóniák jöttek elő valahonnan – gyaníthatóan a lelkem mélyéből.

Minőségi változást jelentett, hogy zenei tanulmányaim előrehaladtával a gyerekkorban hallott korálkönyvi hangzások helyére művészi, elsősorban bachi harmóniák kerültek. Nagyon hamar szilárd meggyőződésemmé lett és az is maradt, hogy Bach zenéje és ezen belül annak alapja, a lutheránus korál az egyetemes zenekultúra kivételes értéke. Nemcsak azért jártam diákkoromban a Deák térre, mert ott máshol nem hallható Bach-zenét játszottak, hanem azért is, mert a kantáták és passiók koráljait sehol olyan hitelesen nem lehetett hallani, mint Weltler Jenő interpretálásában.

A tény, miszerint nincs nehezebb dolog a zeneszerző számára, mint dallamot írni, szintén a korai felismerések közé tartozik. Felsorolni is nehéz, hány művemben írtam korálimitációt. A szakrális darabokban természetesen, de operákban és egyéb nem szakrális kompozíciókban is egyaránt. Kötetre való korálquodlibet kórusművet követtem el. A hetvenes évek elején nyúltam először énekeskönyvben szereplő evangélikus korálhoz, hogy dramaturgiai szerepet adva neki, egy nem templomi használatra készült kantátában feldolgozzam. Így került a *Ne csüggedj*

el, kicsiny sereg a Dürer fametszeteinek ihletésére írt *Apokalipszis* című kantátámba.

1980-ban mi, ágostai hitvallású evangélikusok a *Confessio Augustana* keletkezésének 450. évfordulóját ünnepeltük. Ehhez kapcsolódott egy apró személyes jubileum is: éppen tíz éve voltam a Lutheránia „házi zeneszerzője”. Megszületett az elhatározás, hogy kantátát írrok a hitvallás szövegére. Nem volt könnyű dolog tíz arányos tétellel zsugorítani a 28 cikkből álló hosszú szöveget. Apósom, Weltler Ödön segítségével zenésítésre alkalmas librettó készült latin nyelven. Az első tétel, a Praefatio a birodalmi gyűlés céljaként a keresztény hit védelmezését jelöli meg. A bariton szóló latin szövege alatt megszólal zenekari kíséretként a *Tarts meg, Urunk, szent ígédben* kezdetű korál dallama, mert úgy éreztem, hogy Luther zenei jóváhagyása nem maradhat ki a műből. A budapesti bemutató után a kantátát Augsburgban, a Szent Anna-templomban is sikerrel adta elő a Lutheránia.

Luther születésének 500. évfordulója inspirálta a *Luther-kantátát*. A mű szövegét (német nyelven) természetesen maga az ünnepelt, Luther írta, az összeállítás során ismét közreműködött a családi háttér.

A négy tétel a reformátor egyes életszakaszait jeleníti meg *A kereső, A harcos, A hitvalló* és *Az őriző* alcímekkel. A kantátában a reformátor bariton hangon szólal meg. Mind a négy tételben feldolgozásra került egy-egy Luther-korál.

A mű első taktusaiban elhangzik az „Erős várunk...” utolsó sora. Az ereszkedő dallam minden jónak fentről jövetelét ígéri. Először harangjátékon, majd vonósokon és nőikaron hallható a téma szöveg nélkül.

A *kereső* címet viselő tételben a reformátor szavait a szólista idézi. A haláltól és ítélettől rettegő ember a Szentírásban talál vigaszt. „Az igaz ember hitből él” – ez az ige teljes újjászületést, bűnbocsánatot, üdvösséget ígér. A tárt kapukon át a paradicsomba lépő hívő boldog énekét a kórus nyolcszólamú fugatóval visszhangozza.

A tétel korálja a *Jer, örvendjünk, keresztyének*. Az első versszak, az örvendező dicséret többes szám első személyben íródott, és vegyeskaron hangzik el, zenekari kopulával. A következő két feldolgozott versszakban Luther egyes szám első személyre vált. A bűnben tévelygő, megváltást kereső ember gyötrelmeiről énekel. A második versszak („Az ördögnek foglya voltam...”) férfikaron szólal meg, mély vonósok és fafúvók kíséretével. Nőikar éneklie a következő („De végre nagy gyötrelmemet / Az örök Úr megszánta”) versszakot. A zenekari kíséret légies, könnyű, a közeli megváltást ígéri. A negyedik strófa („Úgy tégy, és csak úgy taníts hát, / Mint Jézus, hozzá térve...”) vegyeskaron, teljes zenekari kísérettel szólal meg, rézfúvókkal is megerősítve. Az Isten országának hirdetését így akartam minden hangon megszólaltatni.

A második tétel *A harcos* alcímmel a wormsi birodalmi gyűlés eseményeit interpretálja. Luther az őt fenyegető halálos veszedelem ellenére Wormsba megy, mert mint köztudott, mást nem tehet. A gyűlésen elhangzó szavait először szaggatott, izgatott hangokkal veszi körül a zenekar. A „Semmit nem vonok vissza” résztől a kóruson hal-kan, kíséretként szólal meg az „Erős várunk...” első verszaka C-dúrban. Egyszerre hallható, amint a szólista az „Itt állok, mást nem tehetek” zárómondatot éneklie, a kórus pedig a korál utolsó sorát. A korál második verszaka egy kvarttal magasabban, teljes zenekarral, reze-ekkel, orgonával, fortissimo kórus-sal szólal meg. A vonósok és fa-fúvók kontrasubjectummal, aprózó ellenszólam-mal kísé-
nek, a reze- és az orgona a korált kopulázzák. A tételt egy tutti F-dúr akkordon kitarított *Amen* zárja.

A *hitvalló* alcímet viselő harmadik tétel szövege a *Kis káté* egyik részlete, nevezetesen a Hiszekegy második hitágazatának magyarázata. Mondanom sem kell, hogy a *Kis káté* gyerekkoromban kívülről, álmomból felkeltve is fúj-tam, mint az egyszeregyet, pedig akkoriban csak „korsze-rűtlen” szórványhitoktatásban részesültem. Ezt a kátédé-zetet nem a szólista, hanem a kórus éneklie, mert ez nem személyes vagy történeti esemény, hanem minden keresz-tényre érvényes egyetemes igazság. A szólista a magyarázat végén kapcsolódik be, és együtt éneklie a kórus-sal: „Ez így igaz,” majd kórus nélkül folytatja: „Szívemben egyedül ez a hitvallás uralkodik, és uralkodjék is.” Ezután szólal meg a tétel korálja: *Tarts meg, Urunk, szent igédben*. A korál első és harmadik verszaka hangzik el. Egy kicsit formabon-tó hitvallás ez a tétel, mert a második hitágazattal, a Fiúis-tennel és a megváltással kezdődik, az Atyaisten és a Szent-lélek iránti hitet pedig csak ezután, a korálban vallom meg. Talán nem túl nagy tévedés, mert úgy gondoltam: az isten-hit és a Szentlélek ajándéka csak Krisztus Urunk által ér-hető el. A zenekarban a fafúvósok az emelkedő hangsorú hajlításokkal az ég felé törő hitet próbálják érzékeltetni, a szaggatott staccatókkal kísérő vonósok pedig a szív dobo-gását idézik, amelyben ez a hitvallás uralkodik.

Az utolsó tétel alcíme *Az őriző*. Luther a sátán és ha-lál kísértéseire válaszol az igével: „*Nem halok meg, hanem élek, és hirdetem az Úrnak dolgait*.” A hit Jézus Krisztusban a legfőbb és legjobb orvosság minden világi nyomorúság ellen. A lelki békesség óhaj-tását a tétel korálja summázza: *Adj békét a mi időnkben, Úristen, téged kérünk*. A dallam lassú tempóban, orgonával, majd halk zenekari kísérettel hangzik. A szólista a korállal egy időben éneklie Luther ta-lán legismertebb mondatát: „Mi koldusok vagyunk, ez így igaz.” A tétel és az egész darab fináléja örvendező dicséret és hálaének, amelyben a formai keretek felbomlanak, és a szokásos mértékek érvénytelenné válnak. Ütemvonal nél-kül, szabadon áradó, aleotórikus zene próbálja érzékeltetni a mennyei csendet és a végtelenség békéjét. Egyetlen gyer-meki szoprán hangon énekelte „Mindörökké” a *Luther-kan-táta* végkicsengése.

Weltler Jenőt 1984-ben, 75. születésnapján a Teológia díszdoktorrá avatta. *A gyülekezeti éneklés egyházunkban* címmel mondta el értekezését, mert pontosan tudta, hogy a *musica sacra* zengő temploma nem állhat meg, ha a fun-damentum, a hívők éneke elhal. A székfoglalót Sütő And-rás szavaival zárta: „Ne hagyjátok az éneket!” Ez volt ze-nei végrendelete.

Amikor 1992-ben meghalt, zeneszerzőként is el kellett búcsú-znom tőle, így született a *Korálrekviem*. A héttételes, bariton szólóra, vegyeskarrá és zenekarrá írott kompozí-ció műfajilag alighanem nehezen kategorizálható. Arra gon-doltam, hogy az istentiszteleti liturgiához hasonlóan pár-beszédes formában mondom el mindazt, amit egy szere-tett rokon, egy mélységesen hívő ember és végül, de nem utolsósorban egy lutheránus egyházzenész halálakor ne-kem kell zenében elmondani.

A szöveggönyv anyagát a halál feletti győzelmet, örök életet és üdvösséget hirdető, jól ismert bibliai igék, va-lamint az elhunyt kedves koráljai adják. Nem volt könnyű a választás, főleg a korálok terén. Mindenesetre törekedtem arra – mert ezúttal magyar nyelven íródott a mű –, hogy lehetőleg eredeti magyar népe-nek is szerepeljenek benne.

Az *első tétel* zenekari korálelőjáték orgonával a kezdő énekhez. A korál dallamát a zenekari szólamok imitálják. A felső szólamok az üdvösség hangjait idézik a basszus hangszerek gyászindulószerű kíséretével, majd a dallam – *Az én időm, mint a szép nyár* – hatszólamú prím kánon-ban is elhangzik.

A *második tétel* magával a korállal kezdődik, amelynek első két sora oktávnyi esést mutató ereszkedő, szomorú dallam, a második két sor viszont már emelkedő hangsorral reménységet sugall. Az első versszakot, mint egy isten-tiszteleti kezdő éneket, vegyeskar éneklie zenekarral, orgo-nával, csembalóval. A következő versszak („Add, Uram, hát megfontolnom / Földi sorsom...”) meditatív imitáció, felkészülés a bűnvallásra, nőikaron szólal meg. Az utolsó versszaknál („Boldog leszek, ha e harcot, / Míg csak tar-

tott, / Hittel végigküzdöttem...”) a vegyeskar zenekari kísérete minoréról maggioréra vált, és végül a szólista éneklé: „*Én vagyok a Feltámadás és az élet; aki hisz énbennem, ha meghal is, él.*”

A harmadik tétel bariton szóló bűnbánó zsoltárszövegre: „*A mélységből kiáltok hozzád, Uram...*”

Az *Apokaliptikus korálfantázia* alcímet viseli a mű legdrámaibb *negyedik tétele*, a *Térj magadhoz, drága Sion* feldolgozása. A bariton szóló ígét énekel: „*Bizony mondom néktek, eljő az idő, mikor a halottak hallják az Isten Fiának szavát, és akik hallják, élnek.*” A vegyeskar válasza a korál első versszaka. Az énekszerző viharos hullámokhoz és megrendülő hegyekhez hasonlítja a földi megpróbáltatásokat. A nőikaron előadott második versszakot („*Hullámok ha rémítenek...*”) páros és páratlan ütemváltás és hullámozó hangszeres szólások kísérik. A harmadik versszakban („*Bár hegyek megrendülének...*”) a szólista is énekel a kórossal, az utolsó sort ismétléssel nyomatékosítva.

Az *ötödik tétel* J. S. Bach előtt tisztelgő korálosztinató a *Győzhetetlen én köszálom* kezdetű korál alapján. A mély hangszerek a makacs basszust játsszák. A többi a contra-subjectumot magas lágéban, a korál hangjait tizenhatodok-

ká, harminckettedekké aprózva. Rákóczi Ferenc bús éneke tehát egy ég és föld közé kifeszített ima, amelyet a szólista és a kórus versszakonként felelgetve ad elő.

A *hatodik tétel* műfaja korálrondó. A húsvéti halleluja először bariton szólón hallható. Az evangélium kvintesszenciáját: „*Krisztus feltámadt*”, kíséret nélkül éneklé a szólista, természetesen a gyönyörűséges ősi gregorián dallamra. A teljes korál először férfikaron szólal meg, a hallelujába kapcsolódik be a nőikar is. A tétel bensőséges, halk, befelé forduló hallelujával zárul.

„*Mostan bocsátod el, Uram, a te szolgálodat*”, hangzik a szóló az epilógusban, ami a mű *hetedik*, egyben *záró tétele*. A rövid zenekari bevezető után az Ároni áldás következik. Végül a kezdő korál dallamára (*Az én időm, mint a szép nyár*) a teljes együttes éneklé az áment.

Korálimitáció, korálquodlibet, korálfeldolgozások – mind jelentős részei eddigi pályámnak. Igazi korál azonban, annak minden kritériumával – énekelhető, könnyen megjegyezhető dallam, értékes szöveg igényes harmóniákkal – sajnos még nem szerepel az életműben. Életem első nyolcvan évében nem volt rá érkezésem, de nem adtam fel! Előttem a második nyolcvan esztendő, ha a Jóisten is úgy akarja, még megtörténhet.

ÉVFORDULÓK

110 éve született és 50 éve hunyt el Wiczián Dezső

(1901–1961)

KEVEHÁZI LÁSZLÓ

Az evangélikus egyháztörténészek sorában idén ünnepeljük a 150 éve született Payr Sándort. Bizonyára sokan emlékszünk még a 2004-ben kiadott *Tanuljunk újra Luther-től!* című könyvre, amely méltó módon ünnepelte születése 100. évfordulóján Sólyom Jenő professzort. De eddig nem esett külön szó az idén 110 éve született és 50 évvel ezelőtt elhunyt *Wiczián Dezsőről*, aki pedig méltó utódja volt egyik elődjének, és társa a későbbi professzornak, barátjának és sorstársának. Nem árt, ha a mostani lelkész-nemzedéknek néhány szóval elmondjuk, felidézzük, ki volt nekünk, a „kimenő” nemzedéknek Wiczián Dezső, aki az egyetemes egyháztörténeti tanszéket vezette, és nemzedékeket vezetett be az egyháztörténet szépségeibe és nehézségeibe.

Életéről bizony szinte semmit sem tudunk. Néhány teológus társammal hetenként összegyűltünk nála „tanári bibliáorára” a lakásán, de magáról soha semmit nem mondott. Egyedül élte soproni életét, mondhatni zárkózottan,

csak a tudománynak élve. Teológusi tréfának számított, hogy a „baglyokat”, a kezdő teológusokat, akiknek kötelességük volt a tanároknál lakásukon bemutatkozó látogatást tenni, arra biztattuk: mondják, hogy üdvözlik a kedves feleségét. „Nos, kérem szépen, nekem nincs feleségem” – válaszolta röviden, és talán kissé szomorúan is. Sokáig élte agglégényéletét.

Életútja alakulásáról is kevés információnk van. Egy 1962-es *Evangélikus Naptárban* ennyit olvasunk róla dr. H. Gaudy Lászlótól: „A tradíciókban gazdag nagy nőgrádi egyházmegye szülötte. Papi ház ivadéka.” Megjegyzem, hogy itt a pont után a szövegben egy kézzel írott hiányjel áll! Valóban: hiányos ismeretünk azóta sem bővült. A ma Szlovákiához tartozó, Besztercebánya közelében fekvő Csehberéken született 1901. szeptember 23-án. Jó lenne többet tudni családjáról, ifjúságáról. Az említett emlékezés azt írja, hogy – nyilván hazai elemi, középiskolai és sopro-

ni egyetemi tanulmányai után – Erlangenben és Berlinben folytatta és fejezte be fiatalkori tanulmányait. Aktív szolgálata Budapesten indult vallástanárként. Tudomásunk szerint gyülekezeti lelkészként nem végzett szolgálatot.

1936-tól 1950-ig a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Sopronba kihelyezett evangélikus hittudományi karán, 1950–1958 között az Evangélikus Teológiai Akadémián volt az egyetemes egyháztörténet tanára, 1951-től Budapesten. Az 1942/43-as tanévben az intézet dékánja is volt. Később Budapesten nősült, feleségül vette a mindnyájunknak kedves „Ilonka nénit”, Hegedűs Ilonkát. Budapesten már Ilonka néni kedvessége is vonzott minket látogatásukra.

Személyes emlékeimből idetartozik az is, hogy előadásai sokaknak nem voltak izgalmasak, érdekesítőek. Csendesen, egyhangúan tartotta előadásait, de aki figyelemmel kísérte azokat, sokat tanulhatott. A sokszorosításban írt egyetemes egyháztörténeti jegyzetet minden évben „dezavualta”, visszavonta, de mi csak abból tanultunk mindig, más nem volt a később említendő Sólyom–Wiczián-könyvön kívül, de stencilezett jegyzetei egyre többet jelentettek számomra. A kollokvium harmadéves koromtól nála nem a tanultak felmondásából állt, hanem annak megbeszéléséből, amit a kijelölt témából hozzáolvastam.

A legizgalmasabb budapesti évek. Ebben a tekintetben mások kutatásaira, írásaira támaszkodom és hivatkozom (ZÁSZKALICZKY 2008). A fordulatokban gazdag szakasz nemcsak Wiczián Dezső életében, de hazánkban is 1956-ban kezdődött. Az *Evangélikus Élet* 1956. november 4-ei számában megjelent egy nyilatkozat a budapesti lelkészek, *teológiai tanárok* és hallgatók nevében: „... az evangélikus egyház tanításához és hagyományaihoz hűen teljes szívvel azonosítjuk magunkat a magyar nép hősi szabadságharcával, amelyet hazánk függetlenségéért vív... Meg vagyunk győződve arról, hogy a magyar nemzet kivívott függetlenségével együtt a teljes vallásszabadságot is elnyeri, és az egyháznak teljes szabadság biztosítatik arra, hogy Istentől rendelt mindenfajta szolgálatát korlátozás nélkül végezhesse.”

„Egy ideig úgy tűnt, hogy a nemzet harcának mégis van eredménye: számos mellőzött lelkészt rehabilitáltak, s a gyülekezetekben újra pezsdült az élet. Megindult a hitoktatás az iskolákban, zsúfolásig teltek a konferenciázó otthonok fiatalokkal és felnőttekkel. Megélénkült a kapcsolat a nyugati egyházakkal is. Anyagi segély is gazdagon érkezett. A harmadik evangélikus világgyűlésre, az amerikai Minneapolisba Ordass püspök az *addig mellőzött teológusok és lelkészek* – Keken András, Wiczián Dezső, Nagy Gyula, Szabó József és Hafenscher Károly – társaságában utazhatott. Ordass püspök tartotta a világgyűlés megnyitó istentiszteletén az íghirdetést a földre hulló búzaszemről, amelynek meg kell halnia, hogy »sok gyümölcsöt teremjen« (Jn 12,24). Ordass püspököt újra megválasztották a Világszövetség alelnökévé és Minneapolis város díszpolgárává.” (BENCE 1998)

Az Egyházegyetem Országos Tanácsa 1956. december 11-én tudomásul vette, hogy Pálffy Miklós dékán lemondott, a tanári kar dékáná Wiczián Dezsőt, prodekaná Karner Károlyt választotta meg. A következő, 1957/58-as második félévre Wiczián Dezső még megtervezte előadásait: szimbolika heti két órában, egyetemes egyháztörténet heti három órában, szeminárium heti két órában, latin nyelv heti négy órában. De még ebben a félévben felszólítást kapott az ÁEH-tól: mondjon le állásáról, és vonuljon önkéntes nyugdíjba. A professzor előbb könyvtárbizottsági állásáról, majd a közben dékánválasztás után kapott prodekáni tisztségéről mondott le, végül, április 9-én az Egyetemes Egyház elnökségének megírta levelét: „Alulírott teológiai tanár kérem azonnali hatállyal szabadságoltatásomat, fizetésem meghagyásával. Egyúttal kérem nyugdíjaztatásom feltételeit és részleteit a Művelődésügyi Minisztérium Egyházügyi Osztályával megtárgyalni.” A tanári kartól személyes búcsúra nem volt mód, ezért levelet írt nekik is: „... szerettem volna kartársaimtól személyesen, élőszóval búcsút venni. Mivel ez az ismert okok miatt nem lehetséges, ezúton mondok búcsút összes kartársaimnak, és külön őszinte köszönetet mindazoknak, akik munkámban jóakarattal tanácssal, szeretetükkel támogattak. Kérek mindenkit, bocsássa meg mindazt, amit emberi gyarlóságából, szándékom ellenére is vétettem ellene. Isten kegyelme legyen velünk. Ő oltalmazza és segítse Akadémiánkat.” (ZÁSZKALICZKY 2008) A teljesség kedvéért – amint tudjuk – ilyen eljárást indítottak Karner Károly és Sólyom Jenő ellen is, hasonló eredménnyel.

Wiczián Dezső „eltűnt” az egyház életéből, csendesen élte tudós életét. 1961. december 7-én, 60 évesen hunyt el Budapesten. Aki kereste, ettől kezdve csak írásaiban találkozhatott vele. De miről árulkodnak művei?

Az egyháztörténész

Az értékeléshez látnunk kell, mivel foglalkozott. Ezért jó, ha műveinek bibliográfiáját, amely persze nem teljes, kissé áttekintjük. Abban az időben még két egyháztörténeti tanszék volt: külön az egyetemes egyháztörténeti és a hazai egyháztörténeti (és jogi). Azt is tudjuk, hogy Sólyom Jenő volt a kollégája, akivel *közösen tankönyveket* is írtak. Ez nemcsak a kollégialis jó viszonyt mutatja, hanem azt is, hogy jól tudtak együtt dolgozni. A könyv sikerét mutatja a mostani új kiadás, amely arról tanúskodik, hogy lelkésznevezettek nemcsak tanultak ebből a könyvből, hanem jól tudtak tanítani is ennek alapján. Talán nem túlzás, hogy ilyen átfogó, egyetemes és hazai vonatkozású tankönyv azóta sem született. Hasznos, hogy a tankönyv a törzsszöveg mellett kisbetűs betéteket is tartalmaz. A két kötet az egyetemes és a hazai egyház történetét kíséri végig időtálló történelemszemlélettel: az egyház Urára mutatva.

Wiczián Dezső írásai sok mindenről tanúskodnak, alapvetően talán mégis azt kell mondanunk: érdeklődé-

sének és kutatásának centrumában *Luther alakja és a reformáció állt*, egyetemes és hazai vonatkozásban is, mert minden hazai tárgyú írásában a reformáció az alap és a kiindulás. Külön szempontja, hogy elsősorban Luthert mint előadót és professzort mutatja be. Érdekes összefüggést lehet észrevenni a reformáció eseményei és Luther előadásainak témája között. Nagyszerű, ahogy Wiczián Dezső kimutatja, hogy reformátorunk évről évre mit adott elő. Ebből észre lehet venni nemcsak Luther érdeklődésének tematikáját, hanem azt is, hogy mit tartott időszerűnek, és annak nyomát is látni lehet, ahogyan mélyült benne az evangélium megértése és tanítása.

Payr Sándor jubileumi évében külön szót érdemel „elődjé” méltatása is. Írása mögött komoly kutatás rejtőzik, ugyanakkor őszinte és nagy tisztelet: „Ez a rövid áttekintés csak sejtetheti Payr Sándor történetírói munkásságának rendkívüli gazdagságát és sokoldalúságát. Pedig mennyi terve, szándéka maradt még megvalósítatlan! Akik Sopron történetének, művelődésének munkálói kívánnak lenni, azok az ő útmutatása nélkül el sem indulhatnak. Hiszen az a gazdag, áldott élet és munkásság, ami az ő nevéhez fűződik, már magában véve is egy darab történelem. Payr Sándor neve örökké kitörölhetetlenül fog élni és ragyogni Sopron és az egész magyarság történetírásának lapjain.”

Még egyetlen vonás: Wiczián Dezső több dolgozatának címe ezekkel a szavakkal végződik: *ma* és *mi!* Ez is elgondolkasztató. Vagyis nemcsak a múltat kutatta, hanem azt is vizsgálta, mire tanít ez a múlt a jelenben. Ehhez a csoporthoz tartoznak azok a dolgozatai is, amelyek akár a középkor, akár Luther kutatásában új szempontokra mutatnak. A múlt kutatása csak akkor lesz igazzá, ha az a jelenben is tanít. Így lesz a történész munkája teljessé, így lesz a történelem az élet tanítómestere.

Ehhez az említett vonáshoz tartozik az is, hogy az egyháztörténet művelését nem hermetikusan, önmagába zárta és művelte. Amikor a szellemtörténetről ír, voltaképpen a kultúra történetét tekinti végig, és ezt akarja összefüggésbe hozni az egyház történetével. Nemcsak azért, mert az egyháztörténet alakjai a szellemtörténethez, annak alakulásához is hozzájárultak, vagy olykor szembekeverültek azzal. A dolgozat a világ szellem-, kulturális történetét és az egyháztörténetet akarja egymás mellé állítani egyenrangú felekként. Talán már akkor is felmerült volna a kettő különválasztása és egymástól elidegenítése, mint később? Talán ebből megérezett valamit Wiczián Dezső? Lehet, hogy törekvése csak az elmúlt évtizedekben lett gyümölcsözővé, amikor együtt és egyrangúként dolgozhatnak világi és egyházi történészek?

Ez a szerény írás nemcsak emlékezés, emlékek átadása vagy egy kevesebbet emlegetett egyháztörténész alakjának felelevenítése (hiánypótlás) akar lenni, hanem – a kollégáknak felmutatott nem teljes bibliográfiával – „kedvcsinálás” az egyháztörténet művelésére és segítség a kutatásához is.

Főbb művei

- A magyarországi evangélikus egyház történetének jellegzetes vonásai. Az első finnugor lelkészkonferencián tartott előadás.* Sopron, 1937. (*Keresztyén Igazság*, 1937/7–8.)
- Melanchthon (Philipp) Fülöp. Emlékbeszéd.* Budapest, 1947. 11. 1. (Különlenyomat: *Evangélikus Theologia*.)
- Szellemtörténet és egyháztörténet.* Pécs, 1937. (Különlenyomat a M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem 1936–37. tanévi irataiból.)
- A „Szent István-i gondolat” és mi.* Győr, 1938. (Különlenyomat: *Keresztyén Igazság*, 1938/6.)
- Új szempontok az egyház középkori történetének tanításához.* Győr, 1942. (Különlenyomat: *Lelkipásztor*, 1942.)
- Az újabb Luther-kutatás főbb irányai és eredményei.* Sopron, 1936.
- Unkarin luteril, kirkon historian ominaiset piirteet.* Kirjapaino-Osakeyhtiö, Helsinki, ???
- Luther egyházfogalmának gyakorlati jelentősége.* Szentgotthárd, 1933. (Különlenyomat: *Lelkipásztor*.)
- Luther előadói munkássága, különös tekintettel előadásaira.* Luther-Társaság, Budapest, 1930.
- Luther mint professzor.* Luther-Társaság, Budapest, 1930.
- VAJTA, Vilmos (szerk.): *Lutherforschung heute. Referate und Berichte des 1. internationalen Lutherforschungskongresses Aarhus, 18–23. August 1956.* Lutherisches Verlagshaus, Berlin, 1958. 179–182. o.
- WICZIÁN Dezső – SÓLYOM Jenő: *Az egyház története. Evangélikus vallásitanítási tankönyv középiskolák VI. osztálya számára.* Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Győr, 1942.
- WICZIÁN Dezső – SÓLYOM Jenő: *Az egyház története. Evangélikus vallásitanítási tankönyv.* 1–2. köt. Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem, Győr, 1948.
- Konkordia könyv. Az evangélikus egyház hitvallási iratai.* 1. köt. *Az egyetemes hitvallások. Az Ágostai hitvallás. Az Ágostai hitvallás apológiája.* Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1957.
- Luther és az istentisztelet. In: Halász Kálmán – Wiczián Dezső – Jánossy Lajos – Budaker Oszkár: *Harc az evangélikus istentiszteletért. Az 1942. április 8–10-éig Győrött tartandó Országos Teológiai Napok első négy történeti előadása.* Győr, 1942.
- Protestáns Szemle:* Gusztáv Adolf; Luther és Magyarország (1933); Luther lelki arcképe (1936); Ranke-recenzió (1936); A pápák története (1936); Payr Sándor (1938)
- Evangélikus Naptár:* 1550 éve halt meg Aranyszájú János; 400 éves az augsburgi vallásbéke; 425 éves az Ágostai hitvallás; 800 éve halt meg Bresciai Arnold
- Keresztyén Igazság:* Az osztrák „Anschluss” és mi
- Lelkipásztor:* 125 éves az egyházi szeretetmunka

Hivatkozott művek

- BENCE Imre 1998. Az evangélikus egyház (1945–1989). In: Kollega Tarsoly István (főszerk.): *Magyarország a XX. században.* 2. köt. Babits Kiadó, Szekszárd.
- ZÁSZKALICZKY Pál 2008. Ötven éve történt. Dr. Wiczián Dezső, dr. Karner Károly és dr. Sólyom Jenő professzorok eltávolítása az Evangélikus Teológiai Akadémiáról. *Keresztyén Igazság*, 87. évf. őszi sz. 28–37. o.

Beszélünk-e gyermekeink nyelvén?

A feltétel nélküli szeretet a gyermeknevelésben

KEREPESZKI ANIKÓ

CHAPMAN, Gary – CAMPBELL, Ross: *Gyerekekre hangolva. A gyerekek öt szeretetnyelve*. Harmat Kiadó, Budapest, 2008. 205 o.

Minden embernek szüksége van arra, hogy csupán önmagáért szeressék. A legtöbb szülő szereti is gyermekét, azonban minden egyes ember más és más; másféleképpen fejezi ki vagy érzékeli azt, hogy szeret, vagy hogy szeretik.

Gary Chapman és Ross Campbell *Gyerekekre hangolva* című könyve elsősorban ahhoz nyújt segítséget, hogy a szülők eljuttathassák szeretetüket a gyermekük szívéig, de a diákokkal foglalkozó hitoktatók és lelkészek számára is jól hasznosítható mindaz, amit a könyvben olvashatunk (főként ha lelkigondozásra is sor kerül).

A szeretetet nélkülöző fiatalok az elfogadás érdekében sokszor veszélyes utakra sodródnak, egyre riasztóbb méreteket ölt közöttük a kábítószer-fogyasztás és az erőszak. Pedig minél nagyobb egy gyermek, annál több szeretetet igényel, annál nagyobb az „érzelmi tankja”. Ezt pedig akkor a legkönnyebb teletölteni, ha az elsődleges szeretetnyelvén kommunikálunk vele.

A szerzőpáros öt szeretetnyelvet különböztet meg: a testi érintés, az elismerő szavak, a minőségi idő, az ajándékozás és a szívességek.

Csecsemőkorban elkerülhetetlen a gyöngéd érintés, hiszen a gyermek még önállóan – etetni, fürdetni, tisztába tenni, öltöztetni kell. Azonban vannak gyerekek, akik később is kifejezetten igénylik a testi kontaktust: azt szeretnék, hogy megöleljük, puszit adjunk az arcukra, vagy kérik, hogy dobáljuk fel a levegőbe és kapjuk el őket. Kamaszkorban pedig, amikor mindez már túl gyerekes a számukra, sokat jelenthet például egy vállon veregetés az elismerés jeleként.

Másnak az elismerő szavak jelentik a legtöbbet, és velük kapcsolatban különösen is igaz, ami a Példabeszédek könyvében áll: „Élet és halál van a nyelv hatalmában.” (Péld 18,21) Nyugodtan dicsérezzük meg a gyermeket, ha rászolgált; és próbáljunk meg inkább kérni és kérdéseket megfogalmazni, amikor csak lehet, a parancsok osztogatása helyett. Vajon melyiket teljesítik szívesebben: „Vidd ki a szemetet, de rögtön!”, vagy azt, hogy „Megtennéd nekem, hogy kiviszd a szemetet?”

Talán azt a legnehezebb kivitelezni, hogy a minőségi időt is biztosítsuk gyermekeink számára. A minőségi idő azt

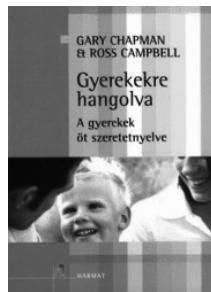
jelenti, hogy csak rá figyelünk, azaz időt kell szakítanunk mindegyik gyermekünkre külön-külön. Viszont nem az a fontos, hogy mit csinálunk, hanem az, hogy együtt vagyunk. „Amikor a hétéves Nathant megkérdeztük, honnan tudja, hogy édesapja szereti, ezt mondta: »Onnan, hogy sok időt tölt velem. Együtt szoktunk kosarazni vagy autót mosni. Magával visz a fodrászhoz is.«” A minőségi idő valódi áldozatokat követel a szülők részéről, hiszen ha együtt szeretnénk lenni gyermekünkkel, le kell mondanunk egyes fontosnak tartott elfoglaltságainkról. Viszont a legtöbb halaszthatatlan feladatra később nem is emlékezünk, de amit a gyerekeinkért teszünk, az maradandó.

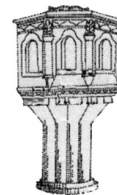
A negyedik szeretetnyelv az ajándékozás. Némelyik gyermek pontosan tudja, hogy mit mikor és kitől kapott, és megkülönböztetett helyen tartja az ajándékokat, hogy mindig szem előtt legyenek. Fontos azonban, hogy az ajándék ajándék legyen: nem fizetség, hanem a szeretetünk kifejezése. Nem kell feltétlenül drága játékot vásárolnunk ahhoz, hogy örömet szerezzünk, hiszen a szeretetteljes gondoskodás adja az értékét.

A szívességek nyelvén is lehet szeretetet közvetíteni. Például ha megjavítjuk a biciklijét, vagy ha megvarrjuk a játékbaba elszakadt ruháját, és mindezt szívesen tesszük, nem pedig zsörtölődve. Ugyanis a gyerekek megérik, ha szüleik inkább kényszerből, mint szeretetből gondoskodnak róluk. „A szerető szolgálat sohasem rabszolgaság. Az utóbbi külső kényszerből ered, és vonakodva végzi az ember. A szolgálatkészséget viszont az a belső vágy motiválja, hogy tegyünk valamit másokért.”

Lehetőség szerint mind az öt szeretetnyelvet használnunk kell a gyermeknevelésben, hogy gyermekeink is többnyelvűvé váljanak, hogy felnőve ők is többféleképpen tudják éreztetni szeretetüket másokkal, és hogy könnyebben észrevegyék mások szeretetét. Ez pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy elégedett, boldog életet éljenek.

A könyv segítséget nyújt a különböző szeretetnyelvek el-sajátításához, valamint ahhoz is, hogy felfedezhessük, melyik jelenti a legtöbbet gyermekeink számára. Ezenkívül gyakorlati útmutató is tartalmaz kérdésekkel és feladatokkal, valamint ötleteket ad csoportos beszélgetéshez, amelyek jól hasznosíthatók a gyülekezetben is – fiatal házások, szülők körében vagy akár a baba-mama kör beszélgetésein is.

Húsvét ünnepe után 3. vasárnap (Jubilate) Mt 18,11–14

Igehirdetési előkészítő

Jubilate

Az előző vasárnap *Misericordia Domini*, a jó pásztor vasárnapja. Egy héttel később mégis újra az elveszett juh történetével találkozunk. Ott a János szerinti pásztor–bárány kapcsolat került elő, most pedig az eltévedt juh Máté szerinti, talán a Lukácsénál kevésbé népszerű – német feldolgozásokban szinte csak az utóbbit találtam – változatával van dolgunk. A vasárnap jellegéből következően a példázat hangsúlyát a megtalálás öröme helyezhetjük. A kommentárok viszont egybehangzóan inkább Lukács jellemzőjének tartják ezt.

Lekciók

Az oltár előtti igék mindegyike a rendről szól. Az első a teremtésben adott rendről, amelyet Isten alkotott és megáldott. A második az emberi rendekről, amelyekbe az Istenre néző ember úgy illeszkedik, mint aki az Istennek engedelmessé válik, mint aki arra hivatott, hogy jót cselekedve némítsa el az értelmetlen emberek tudatlanságát. A nyáj lényegéhez is hozzátartozik a rend, a mindennapok ritmusa, az állatok helye, rangja a többiekhez képest. Legfontosabb mégis, ami a nyáját nyájja teszi, az egy pásztorhoz tartozás (*Magyar Néprajzi Lexikon*).

Kontextus

A fejezet első szakasza a tanítványok kérdésével indul: ki a nagyobb a mennyek országában? Az előbbieket tükrében fogalmazhatunk így is: kinek hol a helye a mennyek országá-

ban? Mi lesz ott a rend? Jézus pedig az evangélium sajátos logikájának és értékrendjének megfelelően válaszol: a kisgyermek példájával. Aki megalázza magát – itt a földön –, mint a kisgyermek, az a nagyobb a mennyek országában. Különös hangsúly esik ezzel kapcsolatban a kicsinyek mebotránkoztatására. Jézus a kérdezők figyelmét önmagukról a többiek, a legkisebbek felé fordítja. Ez az Isten szerint való rend: ügyeljetek a kicsire, a gyengére, a szegényre, a kivetettre, meg ne botránkoztatassátok őket. „A tanítványnak e szeretetből fakadó magatartásával szemben áll a botránkoztatás, azaz olyan magatartás, amely mások számára törvetés lesz, úgyhogy az illető törbe esik, elbukik, elszakad Istentől.” (Karner Károly) Van olyan perikópa, amely a 10. verset már a példázathoz tartozónak tekinti, ezzel még inkább jelzi, hogy annak értelme a fentiekben gyökerezik. (Lukács sokkal inkább az elveszettet kereső pásztor személyére koncentrált.)

A példázatot követő szakasz szintén a gyülekezeti élet rendjével foglalkozik. Egészen konkrétan fogalmazza meg a vétkes ügyében való eljárás rendjét, az oldás és kötés felhatalmazásával. Az Istennel való imádságos közösségen alapulhat a testvéri közösség rendje.

Ki az eltévedt?

Ez a tág fogalom könnyen teret nyithat a szubjektív megítélésnek, a törvényeskedésnek, a szektákra jellemző ítélkező magatartásnak, a megbélyegzésnek.

Lukács az ἀπόλλυμι kifejezést használja, ami azt jelenti: 'elveszíteni', 'tönkretenni'. Passzív alakjának jelentése: 'elmúlni', 'eltűnni', 'elkárhozni', 'tönkremenni', 'elveszni', 'elpusztulni', 'megsemmisülni'. Máténál a πλανᾶω szerepel, ami talán kicsit szelídebb, kevésbé végzetes hangú jelentésárnyalatokat hordoz: 'tévedésbe ejteni', 'megcsalni', 'becsapni', 'megrövidíteni', 'a helyes útról eltéríteni', 'elcsábítani', 'elcsalni'. Passzív alakja: 'elcsábíthatni', 'eltévedni', 'tévedni', 'vétkezni', 'elpártolni', 'tévelyegni'.

Ha tekintettel vagyunk az előzmények fontosságára, akkor azt mondhatjuk: az elveszett, akit megbotránkozgatnak, akinek összetörik a Jézusba vetett bizalmát. Korábban Máténál a 11,6-ban szerepel ugyanez a „botránkozás” kifejezés: „*Boldog, aki nem botránkozik meg énbennem.*” Karner Károly írja: „Aki hitetlenül elzárkózik Jézus messiási igénye elől, amit Jézus vele szemben támaszt, az megbotránkozik benne. Annak Jézus tanítása, cselekvése, s vele együtt messiási igénye botránkozttatává lesz, s éppen ezzel vétkezik, bűnbe esik.” Ők tehát maguk felelősek a megbotránkozásért, a Jézustól való elzárkózásért, az eltévelyedésért. Önmagukban hordozzák annak akadályát, hogy Jézusban a Megváltót lássák, igéjét, a nekik szóló örömhírt befogadják, éljenek a Pásztor adta lelki táplálékkal, szomjukat oltásák az örök élet igéjével. Most azonban azok felelőségéről van szó, akik a botránkozás okozói. „*Aki pedig megbotránkoztat egyet e kicsinyek közül, akik hisznek bennem...*” Akik valamilyen módon elzárják a Jézussal összekötő kommunikációs csatornákat. (Kisegítő iskolai tapasztalatom döbbenetesen érzékeny modellje ennek: az egész hittanóra eredményessége múlhat azon, milyen lelkülettel gyűjti össze és vezeti be a terembe az éppen soron levő pedagógiai asszisztens a gyerekeket. Elég az ő unott arca, és máris sokszoros erőfeszítéssel lehet megküzdenni a gyerekek együttműködéséért. Az ő hittannal szembeni idegenkedése a gyerekek egy részét is pillanatok alatt passzívra vagy egyenesen renitenssé teszi. Kolléganője nyitottsága pedig tükröződik a gyerekeken is.) Az evangélium példázata még tovább megy: vissza kell hozni az eltévedtet! Azokról van szó, akiknél valami törés állt be a Jézushoz fűződő kapcsolatban. Nem lehet ebbe belenyugodni, nem maradhat ez így.

A teremtett világ rendje, az emberi rendek

Pröhle Károly utal Lukács evangéliumának magyarázatában egy későbbi rabbini hagyományra, amely Mózes elhívásának történetéhez egy „elveszett bárány”-történetet kapcsol. Eszerint Mózes az elkóborolt állatkát egy tó mellett elepedve találta meg. „Nem tudtam, hogy szomjúság miatt futottál el” – mondta, majd megitta, vállára vette és hazavitte. A teremtett világ háborgása, rendjének felborulása, a társadalmi rendek elégtelen volta sokakat készített ma világszerte „elfutásra”. Ijesztően sokan vannak, akik szó szerint tiszta vizet és mindennapi kenyeret keresnek. Vannak, akik egyenesen apokaliptikus időket emlegetnek. Nemrég megkérdezte tőlem egy édesanya: mit mondjak a gyerekeimnek otthon, miért engedi ezt Isten? De ilyen „vizet keresők” azok is, akik nem találják munkájuk megbecsülését, s nekivágnak a világnak, nem lelik a közösséget, ahol helyük van, akiknek feje fölött meghasadt a család, az otthon biztonságot adó fedele. A természet meggyalázott rendje, a helyükről kifordult emberi rendek nem mutatnak

Istenre. Nem olyan rendek, amelyek saját kohéziós erővel rendelkeznek. Nem lehet ebbe belenyugodni, nem maradhat ez így. Örök kérdés ezek között az egyház felelősége, szerepvállalásának helye, mértéke, formája. Talán éppen a példázat Máté szerinti értelme segíthet bennünket Jubilate vasárnapján abban, hogy ne rekedjünk meg a „Milyen Isten az ilyen?” kilátástalanságában, ne keseredjünk bele a „meg nem találtak” miatti kudarcérzéseinkbe, hanem megtaláljuk lelkészként vagy gyülekezeti tagként végzett szolgálatunk Jézus szerinti örömét. Ne sikerorientált, hanem keresztet hordozó pásztorok legyünk, és tudjunk mégis örülni. Az élő hit és reménység nélkül végzett szolgálatunkban önsajnáló Jónásokká válhatunk. „Hősies” szolgálatunk tudatában mégiscsak egyfajta kényelmes pozíciót foglalunk el, amelyben magunk is szívesebben vagyunk „elveszettek”, és várjuk, hogy találjon meg a Főpásztor.

Moltmann azt írja a „Miért engedi ezt Isten?” kérdéséről, hogy ez a nézőközönség kérdése. Saját tapasztalatáról beszél, amikor a hamburgi bombázáskor nyolcvanezer ember halt meg körülötte, s maga sem értette a csodát, hogy életben maradt. Az ő kérdése a miért helyett az volt: „Hol vagy, Istenem? Távolság vagy tőlünk, vagy a te szívedet is átjárják szenvedéseink?” Csak a megfeszített Jézusra nézve talált vigasztalást, és a keresztelhordozásban megnyugvást. Igazán megtalálni embereket mi magunk is csak akkor tudunk, ha nem ingatag földi rendekhez akarjuk kötni őket, mi magunk sem ezekben keresünk biztonságot, hanem az Isten keresztet hordozó nyájának tagjaiként teszünk bizonyosságot arról, hogy Isten egyenként tartja számon minden bárányát. A kémia alapszabálya: hasonló a hasonlóban tud feloldódni. Így van ez a botránkozással is. A megbotránkoz(tat)ottak Krisztustól való elszakítottasága csak a kereszt botránnyában oldódhat fel, vagy helyesebben inkább oldódhat meg. Mit jelent ez a gyakorlatban? Az igazi pásztori lelkület nem számon kéri az eltévedtet, hanem megérti szomjúságát, megérti, hogy bizony volt oka a megbotránkozásra, de élő hittel tesz bizonyosságot arról, hogy van oka visszatérni az élő víz forrásához, Jézushoz. Ahogy Hermann Bezzel fogalmazta: „Kereszténynek lenni nem jelent mást, mint boldogságként megtapasztalni az Istentől való függőséget.”

Felhasznált irodalom

- KARNER Károly 1935. *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság, Budapest.
- MOLTMANN, Jürgen 2001. *Wer ist Christus für uns heute?* 5. kiad. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh.
- PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.
- RIENECKER, Fritz 1953. *Das Evangelium des Matthäus*. Brockhaus, Wuppertal. /Wuppertaler Studienbibel./
- SCHNIEWIND, Julius 1968. *Das Evangelium nach Matthäus*. 12. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

LACKNERÉ PUSKÁS SÁRA

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a *textus* 2005-ben Jubilate vasárnapján is alapíge volt, és a *Lelkipásztor* 2005/4. számának 148. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„A keresés nem föltétlenül jár eredménnyel (»Ha... megtalálja«, 13. v.), de az »eltévedtek« visszatérése nagy örömeire szolgál Istennek.” (Szegei Bibliakommentár – Újszövetség. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/vallas/szibikom>)

„Perikópánk tartalma az, hogy evidens a bárány hiányának észrevételezése. Nincs olyan normális pásztorember, akinek mindegy volna, hogy saját juhai közül elkalódik-e akár egy is. (...) Az is evidens tehát, hogy a dolgot nem hagyja annyiban: az elvesztett keresni kezdi.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A pásztor öröme egyetlen elveszett juh megtalálása felett arra tanít bennünket, hogy értékeljük és becsüljük meg kicsinyeit.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Máténál a bárány nem elveszett, mint Lukácsnál, hanem elkóborolt a nyájtól, ami a kalandvágy jele.” (Jeromos Bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Isten gyermekei mindig örülnek. Akkor is örülnek, ha járni kell az egészségügyi intézményeket. Akkor is örülnek talán, ha egy tűnő, drága öregasszony után néznek, édesanya vagy nagymama alakja után. Az örömük olyan mélyen gyökerezik, hogy azt senki nem veheti el tőlük, a keresztény élet itt kitapinthatóan más, mint a világi élet. (...) Jézus adja, és úgy adja, hogy ebből mindig telik, még akkor is, ha ott vagy talán megtaposva, kifosztva, nagyon szegényen. Az örömed akkor is megvan, mert tudsz valami titkot.” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther-róza Alapítvány)

„Juhai nem mind kedves, szófogadó, szeretetreméltó, szelíd báránycák. Van köztük olyan juh is, amely önféjű, többet és mindent jobban akar tudni, mint a pásztor. (...) A világ végéig keverve van a gyülekezetben a búza és a konkoly. (...) A missziói lelkét levetkőzött gyülekezet is csak magával törődik. (...) Ez a megáporodás, az elposványosodás biztos útja. Biztosan elvész, ha nem megy el menteni azokat, akik elvesztek. (...) Mindenki számon van tartva. Hiányzik, ha valaki hiányzik. (...) Ilyen az élő Krisztus élő, általa pásztorolt gyülekezete. Ilyen a mi gyülekezetünk is? (...) Ha igazi gyülekezet volnánk, vajon nem kellene-e engem is kizárni belőle?” (Turóczy Zoltán: *Posztillás könyv*. Evangélikus Teológiai Akadémia)

Illusztrációk

VERS

Fabiny Tamás: *Az elveszett juh* (Lk 15,1-7)

Talán veled is úgy történt,
mint ezzel az oktalan állattal.
Ösztönei nyomán elindult egymaga,
hogy egyedül gyorsabban érjen
a forráshoz,
zavartalanabban legelhessen.
Ám egyszer csak ijedten szimatolt bele
a levegőbe,
nyugtalanul kapkodta fejét,
hangosan bégetni kezdett.
Társakat keresett.
Most már szüksége lett volna rájuk:
hiányzott az akol melege,
és az éjszaka oly sötét volt és hideg.
Talán a farkas is lesben áll.
Talán te is így indultál el,
könnyű szívvel,
egymagad.
Elszakítottál kapcsolatokat,
széttéptél baráti szálakat,
névtelenségbe akartál burkolózni.
Visszautasítottad mások közeledését,
büszke, öntudatos, végre felnőtt
emberként akartál élni.
Függetlenedve emberektől – és Istentől is.
Ám egyszer csak ráébredsz
otthonalanságodra, gyökértelenségedre.
Elvesztél.
A tátongó szakadék szélére kerültél.
Úgy érzed, nincs menekvés.
De figyelj csak!
Léptek közelednek feléd, ismerős léptek.
Valaki szólongatva keres téged.
Figyelj.

Lukátsi Vilma: *A bárány és a pénz*

Elveszett a pénz, a drachma,
söpört az asszony miatta,
a szemétből kiragadta,
a pókhálóból kiemelte,
gondosan letörölgette,
s bár volt másik kilence,
ez lett az öröm!

Kódorgott a kicsi bárány
a zsenge zöld füvek láttán,
és – eltévedt a hegy hátán.

De a Pásztor ment utána
sziklák zuzmós vadonába,
kereste és – megtalálta!
Vad bozótból kiemelte,
vérzett: karjaiba vette,
s bár volt kilencvenkilence,
ő lett az öröm!

Én nem tudom, hogy mi voltam,
lehettem pénz: elgurultam,
szűk sarkok közé szorultam;
de lehettem én bárány is,
aki éhes, aki fázik,
s fél, ha a villám cikázik...
Énrólam szól a példázat.
Elfog a boldog alázat:
kerestek és – megtaláltak!

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Nagyon sok fejtörést okozott ez az ige; a zárójelbe tett első mondatban van a lényeg, a többi csak a megértést segíti.

Hogyan értelmezi a lelkész, hogy ott lehet hagyni a kilencvenkilencet? Szülőként biztosan mindenki elmenne azért az egyért. A századiknak is meg lehet térni a nyájba. Hol jobb lenni? Kivel azonosulunk? Néha mi vagyunk az egy, néha – mondjuk ki bátran, de Isten előtti alázattal – mi is a kilencvenkilenc között vagyunk.

Aki gyengébb, aki egyszer már bejutott az akolba, több istápolásra szorul, mint az erős. Aki elbukik, ne soroljuk fel, miben vétkezett, ne ítélezzünk és ne átkozódjunk, hanem segítsük addig, amíg lehet. Persze ehhez az kell, hogy az akolban maradtak lássák, hogy Jézus kezében (kegyelmébe fogadottan) tér vissza az elcsatangolt. Ez rám is igaz. Ha egy gyülekezet bizalmatlan lesz azzal szemben, aki elkövetett valami nyilvánvaló bűnt, rettenetesen nehéz visszatérnie a szégyen miatt.

Jézustól megtanulhatjuk, hogyan fogadjuk vissza körünkbe azt, aki eltévedett. Jézus azt az egyet nem viszi más akolba, hanem ugyanoda teszi le, ahová eddig is tartozott. Ha én kerülnék ilyen helyzetbe, biztosan egy életre szóló jó élmény lenne a visszafogadás és az, hogy nem bélyegeznek meg örökre. Ez a kegyelem. Isten szeretete indíthat bennünket erre.

Az ige érdekessége, hogy a kilencvenkilenc közösségekben van, ami egyben biztonságot is jelent, oda mindig jó visszatérni.

János evangéliumában azt olvassuk: „*én ismerem őket*”, tehát ő egyenként számon tart minket.

Zsolt 23-ban olvassuk, hogy aki nem téved el, az az Úr házában lakozik, nem szűkölködik. Ez egy boldog, optimista kép, de ha eltévedek, vesszője és botja megvigasztal engem. De hogyan vigasztal a bot?

Bízni kell a pásztorban, hogy mit kell azzal az eggyel tenni, aki visszajön.

Az emberiség leszokott a bűnbánatról, leginkább mások bűnéért szoktunk bocsánatot kérni, nehezen soroljuk be magunkat az „egyek” közé.

Húsvét ünnepe után 4. vasárnap (Cantate) Mt 21,14–17

Igehirdetési előkészítő

A perikópa helye az evangéliumban

A néhány vers, amely Cantate vasárnapjának textusát adja, a virágvasárnapi események befejező szelete. Máté elbeszélésében Jézus az öt kíséző tanítványokkal Jeruzsálembe érkezve egyenesen a templomba ment, és megtisztította annak udvarát a kereskedőktől és a pénzváltóktól. A textushoz, illetve annak értelméhez szervesen hozzátartozik ez. Ezek a standok, amelyeket Jézus széjjeldült, bár nem pusztán kereskedelmi célt szolgáltak, de elsődleges kultúrszi feladatuk mellett jelentős profitot termeltek. A templomi istentisztelethez, az áldozatokhoz és adományokhoz ők árulták a garantáltan tiszta és megfelelő állatokat, és váltották a garantáltan tiszta és nem bálványimádó pénzeket. (A vidámparki dodzsem külön e célra szolgáló érmével működik, melyet az előterében lehet közforgalmú pénzért megváltani.) Ezek a céláruk nyilván drágák voltak, sokaknak biztosítva ezzel jó megélhetést, illetve jelentős bevételt hozva a templom számára.

Jézus Krisztus ezt a tevékenységet nevezte „rablásnak”. Tettének természetesen sajátos újszövetségi jelentősége, hogy a templom funkcióját változtatta meg: az áldozatok helyére ő maga érkezett. Ezen túl azonban szavai („*imádság háza ez*”) közvetlen jelentőséggel is bírnak tette megértésében: az Istennek adott áldozat nem lehet az egyik szereplőnek (az áldozati állatot vásárló, illetve „kóser” pénzt váltó közösségi tagnak) költségtényező, a másik szereplőnek (az eladónak, illetve pénzváltónak) pedig bevételi forrás. Így mindkét fél „rablóvá” válik: az Istennek való őszinte engedelmesség, alázat, önmegüresítés formális árucikké válik mindkettőjük számára – mellékes, hogy kiadási vagy bevételi oldalon.

Miután tehát Jézus kikergette a templom udvarából az előírásoknak megfelelő, tökéletes áldozati állatokat, és rablásnak nevezte a külsőleg az előírásoknak megfelelő, de lé-

nyegi tartalmától megfosztott áldozati kultuszt, két szempontból is az igaz istentiszteletet teremtette meg:

- „tisztátalan” emberek jöttek, és gyógyultak meg általa;
- „tudatlan” emberek jöttek, és dicsérték, hirdették a Krisztust.

A perikópa értelme az evangéliumban

A legfontosabb, megfontolásra érdemes nyelvi szempontok az ige értéséhez:¹

προσηλθον αὐτῶ: 'odajárul, odamegy hozzá'. Kifejezetten a templomtisztítás folyamányaként, Jézus jelenléte miatt „merészkedtek be” a vak és béna emberek Isten házába. Nem a törvényt megszegve „betévedtek”, hanem az imént kikergetett kereskedők és pénzváltók helyére, a pogányok udvarába, hangsúlyozottan Jézushoz jöttek. Máté ezzel egy sorsdöntő helycseréről ad hírt: ha Jézus Krisztus a templomban van, akkor ott nincs helye a vallásgyakorlatot a törvény passzusain alapuló és azt profittal támogató infrastruktúrának. Viszont, mint az imádság és Krisztus házában, helye van a gyógyító igének és az evangélium hirdetésének.

ἰδόντες... τὰ θαυμάσια... καὶ τοὺς παῖδας: A főpapok és írástudók e kettő láttán „lobbantak haragra”. Az egyik a Jézus Krisztus által tett *csodák* – szó szerint talán így mondhatnánk: „csodálkozásra méltó, csodálkozást kiváltó tettek”. A kérdésre, hogy vannak-e csodák, talán ebben rejlik a válasz: ha csodálkozunk rajta, csodáljuk őt, akkor vannak csodái; a hit nélküli kritika (vö. EÉ 328,2) számára nincs csoda – csak már feltérképezett és még pontosításra váró információk. A másik haragra lobbantó látvány a *gyermek*ek, akik a templomban kiáltoznak és Messiásként dicsőítik Jézus Krisztust:

᾿Ωσαννά τῷ υἱῷ Δαβίδ: A „gyermek

ek” dolga (mint fiúknak, lányoknak, szolgálóknak és szolgálóknak) az engedelmesség, a tanulás és a szolgálat lenne. Betöltik vagy megcsúfolják a templomban e hivatásukat? Jézus érvként elhangzott zoltáridézetét (vö. Zsolt 8) figyelembe véve betöltik: engedelmeskedve az igének, Jézust mint „Dávid fiát” (vagyis Messiást) vallják meg; őt hívják segítségül a templomban (a szó a zoltárok „Segíts meg!” kiáltása, és csak Jézus Krisztus Jeruzsálembé érkezésének összefüggésében fordul elő az Újszövetségben!); őt ünneplő kiáltásuk az ő országát szolgálja.

ἡγανάκτησαν: Jézus az evangéliumokban csak egyszer tette ezt: amikor a tanítványok eltiltották a hozzá érkező gyermekeket (Mk 10,14). A többi alkalommal – aho-

gyan most is – vagy a tanítványok, vagy Jézus ellenfeleinek hitetlenségéből fakadó felháborodását fejezi ki ez a szó.

οὐδέποτε ἀνέγνωτε: Az *írástudók* sohasem *olvastak* volna Isten végtelen nagyvonalúságáról? Dehogynem! Jézus szavaiban az *olvasás* mindig az alázattal megértés, Isten ígéjeként való elfogadás jelentésében hangzik, melyhez a *felolvasás* – az Írások ismerete – eszköz csupán.

νηπίων καὶ θηλαζόντων: 'kiskorúak/kisdedek és csecsemők szája': nem beszél jól, és nem ismeri az Írásokat. Ha mégis Isten dicséri, illetve róla tanúskodik, az azt bizonyítja, hogy minden szót Isten tesz igévé; minden szavunkat, amelyet kimondunk, imádságunkat és dalunkat, amelyet neki szánunk, az ő jelenléte szentel meg, és nem fordítva.

κατηπίσω αἶνον: 'teremt, szerez, kialakít dicsőséget'; 'jut, kerül dicsőségre'. Istennek tehát a dicsőséget nem mi adjuk. Mindegyikünkben úgy építi azt, ahogyan egy beszélőni sem tudó csecsemő szavaiból.

καταλιπὼν αὐτοῦς: A csodái és a gyermekszókból teremtett dicsősége miatt haragvó főpapokat és írástudókat Jézus elhagyja, otthagya, hátrahagyja a templomban. Ahogyan a férfi elhagyja atyját és anyját, ragaszkodva feleségéhez, vagy ahogyan az úton magunk mögött hagyjuk a fákat, az életúton az elmúlt dolgokat. Nem vitatkozik tovább. Útja a tanító rabbi szavaiból egyre inkább a megváltó Krisztus teremtő tetteibe fordul.

A perikópa feladata az evangéliumban

A templomban vagyunk. Ez az éneklés, kiáltás, hálaadás, dicsőítés helye. Ez a Jézus Krisztussal való találkozás, az általa való gyógyulás, a róla való tanúskodás helye. Minden liturgiának, dicsőítésnek és megoly ősi istentiszteleti szövegnek az ő jelenléte ad értelmet: ahol ő ott van, közöttünk van, ott érdemes ketten-hárman összegyűlni a nevében.

Az ószövetségi lekción (Ézs 12) Krisztus-prófeciaként mintegy alternatívája a gyermekek hozsannájának: „*Kiáltás és ujjongj, Sion lakója, mert nagy közöttetek Izrael Szentje!*” (Ézs 12,6) A Jakab-levélbéli lekción pedig (Jak 1,16–21) a haragra lobbánókhoz szóló figyelmeztetés: „...*legyen minden ember gyors a hallásra, késedelmes a szólásra, késedelmes a haragra, mert az ember haragja nem szolgálja az Isten igazságát.*” (Jak 1,19–20)

Az evangéliumi kulcsszereplőket furcsán összegyűjtő néhány igeversnyi mozzanat az alábbi személyeket sorolja fel – érdemes megemlékezni mindegyikükről:

Gyermekek – akiknek az elutasítása láttán Jézus Krisztus is haragra gyúlt. Hiszen az ilyen embereké Isten országa! Akik, ha közöttük van Izrael Szentje, kiáltanak, nem maradnak némák, vakok vagy bénák.

Főpapok és írástudók – akiknek tiszte a hit és a tiszta tanítás őrzése, munkálása, hirdetése a közösségben. Jaj nekik, ha tiszták a féltékenység és emberi bölcsesség köntö-

¹ Balázs Károly: *Újszövetségi szómutató szótár*, illetve a *BibleTime* szoftver alapján.

sét veszi fel; ha féltékenységük haragot szül; ha haragjuk szembekerül Isten közöttünk megjelent Igazságával! Isten Igazsága megmarad mindenkor; de ők elhagyatnak, magukra hagyatnak haragjukkal.

Vakok és sánták – akik mindig rosszkor és rossz helyen (szombaton és a templomban) teszik tisztátalanná a szépen felépített emberi rendet. Akik, ha élénk kerülnek, elrabolják az időt, energiát, szeretetet onnan, ahová ezeket már olyan szépen kimértük és beosztottuk. De akik tudnak valamit, amit mi sokszor elfelejtünk: az egész evangéliumban *csak akkor és csak ott* jelennek meg (szombat ide, templom oda!), ahol Izrael Szentje közöttük van, ahol Jézus Krisztussal, gyógyítójukkal találkoznak! És ez nem semmi ismeret!

És végül, hála Istennek, itt van *Jézus Krisztus* – a Templom. Akiben nem fér meg az Istennel kötött bűnület és az Isten igazságát nem szolgáló harag. Vagy kiúzi, vagy otthagyja. Vagy megtisztítja, vagy kő kövön nem marad. De hála Istennek, van hatalma arra, hogy megtartsa templomát – az élő kövekből épült. Egyedül ő köt össze miniket – betegségeink, liturgiáink, tanításaink, bűneink végtelen sokfélesége ellenére. Az ő evangéliuma szóljon, az ő teremtő szava kapjon teret, az őt szomjazók gyülekezzenek templomainkban!

SCHERMANN GÁBOR

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Cantate vasárnapján is alapige volt, és a Lelkipásztor 2005/4. számának 151. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Az írástudók (...) szólnak meg *most*, a gyermekzsivaj szövegének hallatán felháborodottan. A »hallod, mit mondanak ezek (!)?« (21,16a), a végsőig elgyötört és felizgatott törvénykegyes felhördülése, a farizeizmus megpróbáltatásának drámai csúcspontja. És drámai csúcspont Jézus válasza is, melynek három részeleme van: (1) a »hallom!« szinthe közömbös-természetes, »flegmatikus« nyugalma (21,16b) és a hozzákapcsolt megsemmisítőn fölüeny, kioktató kérdés: (2) »sohasem olvastátok?!«, beléje rejtve a kinyilatkoztatás: »most teljeseznek be Isten ígéretei!« (21,16b); és (3) végül a választól elválaszthatatlan mozdulat, hogy ti. feleletet sem várva »otthagytátok őket« (21,17a).» (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A *haragra lobbantak* kifejezés szó szerint fedi a görög ige értelmét.” (A *Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Ami itt történik, széttöri annak kereteit, amit idáig istentiszteletnek neveztek.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Jézust helyesen értették meg az egyébként félénk tes-

ti fogyatékosok, mert bátran közelítenek hozzá mindenféle bajukkal, s a vakok is odatalálnak, régen pedig a bénákat kitiltották a templomból.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Jézus meggyógyította a templomban (...) található vakokat és bénákat. Jézus nemcsak tiltakozik az istentisztelet megszenteltelenítése ellen, hanem egyúttal Isten segítségét is hozza.” (Karner Károly: *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság)

„Jézus kiúzi a kereskedőket, de befogadja a szegényeket és az alázatosakat, akik hittel »közelednek« felé.” (Ortensio da Spinetoli: *Máté – az egyház evangéliuma*. Agapé)

„...nem az a kérdés, hogy mekkora az énekkultúránk (...), hanem egyszerűen az, hogy tudjuk-e, mit jelent Jézus-hoz énekelni. Jézusnak énekszóban hálát adni.” (Balikó Zoltán: *Isten iskolájában*. Luther-rózsa Alapítvány)

„Jézus meggyógyítja őket. A rablók barlangjából az irgalmasság háza lett. (...) A zsidó írástudomány a Messiásra is vonatkoztatta ezt a zsolnárt. A gyermekek is így használják. (...) Mindig is voltak ilyen tűzoltogatók az egyházban, akik azt gondolják, hogy a józanságot követelő bibliai igék hatálytalanítják azt az igét, mely szerint Istent teljes szívvel, teljes lélekkel kell szeretni.” (Turóczy Zoltán: *Poszttilás könyv*. Evangélikus Teológiai Akadémia)

Illusztrációk

VERS

Győri József: *Hozsanna után*
Máté 21,12–16

Hervadnak már a pálmaágak
Országútján a nagy Királynak.
Szerteoszlik éljenző népe.
A templomig kevés kísérté.
Pénz, üzlet, bálvány felborítva,
Nyerészkedők megszomorítva.
Valahol, a város szívében
Haláláról tárgyalnak éppen.

Nehéz kép ez: tél a tavaszban.

De egy csendes templomsarokban

Ott áll Jézus: tavasz a télben.

Nagyok nélkül, kicsik körében.

Profétálnak a gyermekszájak:

„Hozsanna a Dávid fiának!”

– Hallod, Mester, mit zeng az ének? –

Igen, hallom. Isten nevének

Gyermekek adnak dicsőséget.

Míg elhagyják, erősek, épek,

Jönnek a betegek, szegények.

Sánták, bénák kínnal mozogva,
Világtalanok tapogatva.
S ott, a csendes templomsarokban
Üdít, gyógyít mindent, kit áthat.
Szemétté lett a földi látszat.
Megváltott az égi alázat.

(Azután vakok és bénák mentek hozzá a templomba, és meggyógyította őket.)

Dénes Ferenc: *Bartimeus* (részlet)

A nagy pillanat elérkezett:
Előttem áll már, aki SZERET!
„Mit cselekedjek? mit mondasz csak???”
Uram! Hogy lássak, lássak, lássak!
És Bartimeus látott, látott!
E nap áldott lett neki ... ÁLDOTT!

Követte Krisztust buzgó szívvel.
Ő itt van ma is, s csodát mível!
Vakok, bénák Hozzá jöjjetek!
Ő csodát tesz ma is veletek.
Minden nyomorból meggyógyultok
És látni, látni, látni fogtok!

Első hallásra – Gyülekezeti gondolatok

Jézus az elesettek megváltója. Ha ő megérkezik, a vallásos-ságból és a vallásos üzletből igazi egyház lesz. Mikor az ember megöregszik, váratlanul olyan betegségek jelentkeznek, amelyek megrémítenek. Olyan jó lenne így is gyógyulni a templomban! Nem az orvosi rendelők sokszor megalázó körülményei között. Jézus orvosa testnek és léleknek. Az elesettek jönnek hozzá.

A papok féltékenyek és provokálnak. Az egyházban sokszor felüti a fejét az üzlet és a politika. Ez mérgezi meg.

Persze Jézus nagyon más, mint amit a papok vártak, nem fogadhatják el messiásnak, mert az az ő hitük szerint ez Isten megcsúfolása lenne. Mai szemmel mégis különös, hogy a papok ismerik a próféciákat, mégsem ismernek rá a Megváltóra...

Az egyházban néha zavaró tud lenni Isten működése és megjelenése. Itt Lutherre is gondolunk, és arra, hogy az akkori egyházat mennyire megrázta a Biblia szava és Isten ígéje. Jézus nélkül működött, aztán Jézus belépett. Számomra döbbenetes a hasonlóság. Végül is a templom akkor lesz igazán templom, amikor Jézus belép oda, és akkor működik úgy, ahogy kell.

Szerintem itt már mindenki tudja, hogy Jézus Isten, és sorra nyílnak meg a szemek.

Jézus nagyon türelmes a papokkal, jó lenne ilyen türellemmel bírni. Nekünk azt kellene megtanulnunk tőle, hogy

ne legyünk annyira lobbanékonyak, és ne rohanjunk neki a lelkésznek, ha azt érezzük, nincs igaza. És jó lenne azt is megérteni, hogy nem várhat az ember mindig elismerést azért a jóért, amit tett. Jézus sem vár. Csak teszi, amit kell.

Vajon ha most bejönne Jézus, milyennek látna minket? Jó lenne, ha meggyógyítaná a betegségeinket.

Sajnos nálunk nincs kit kiűzni a templomból, és a nyomorultak se akarnak jönni Jézushoz, persze mi itt vagyunk, nekünk jó vele lenni.

Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate)

Lk 18,1–8

Igehirdetési előkészítő

Exegézis

A textus kiválasztása szorosan kötődik a vasárnap jellegéhez. A húsvét utáni vasárnapok azokat az életjelenségeket veszik sorba, amelyek az élő Krisztus élő gyülekezetét jellemzik: pásztorolt, ujjongó, éneklő, imádkozó, az Úrra néző, a szolgáló. Ebből a mi témánk az *imádság*.

A példázat szövegének *szerkezete* egyszerű és áttekinthető (lásd KOZMA 2002, 364. o.):

- a téma bejelentése az 1. versben;
- az öntörvényű bíró metaforájára felépített kép a 2–5. versekben;
- a jézusi magyarázat a 6–8a versekben;
- eszkatologikus kitekintés a 8b versben.

Jellegzetes lukácsi mondat vezet be a példázatot, amely egyszerre átvezet és összeköt. Átvezet az eszkatológiai beszédekből az imádság világába, de egyúttal a témát és a következő példázatot (farizeus és a vámszedő) is összeköti. Az imádkozásra (προσεύχομαι) Jézus az Újszövetség szak kifejezését használja, „amely a profán görögben az istenséghez folyamodás leggyakrabban használt szava; jelentése ígérni, fogadalmat tenni” (HAAG 1989, 688. o.). Mivel az eszkatologikus beszédek után mondja el Jézus a példázatot, az is előkerül, hogy a rá váró közösségnek szüksége van az imádságban való kitartásra (PRÓHLE 1991, 269–271. o.).

A példázat azzal a meghökkentő hasonlattal kezdődik, hogy Jézus Istent egy hamis bíróhoz hasonlítja.

Próhle Károly értelmezése ellentétes párhuzamba állítja Istent és a hamis bírót. A bírót nem érdekli sem az igazság, sem az emberek ügye, mégis enged a zaklatásnak. Mennyivel inkább meghallgatja Isten az imádságot! Hiszen őt alapvetően érdekli az ember sorsa ebben és az örökkévaló világban.

Kozma Zsolt ezzel szemben „*az Istent nem félté, az embereket pedig nem becsülte*” fordulatban azt látja, hogy „ez

a bíró semmilyen közbenjárást, protekciót nem ismert, az az önhatalmú, öntörvényű, befolyásolhatatlan volt. Ha így van, akkor a képi résznek ez a bíróra vonatkozó jelentésárnyalata átvihető az üzenetre. Istent nem lehet lefizetni, befolyásolni, ő szabad, s megteheti, hogy egy ideig nem tesz igazságot.” (KOZMA 2002, 368–369. o.) Ezt az értelmezést továbbgondolva Kozma szerint az a helyzet rajzolódik ki előttünk, hogy a peres eljárásban az özvegyasszony ellenfelének – bár valószínűsíthetően gazdag lehetett – nem volt eszköze, mert a bíró megvesztegethetetlen volt. Neki pedig csak az ügyéhez való kitartó ragaszkodás és a bíró végsőkéig való zaklatása maradt mint esetleges megoldás sérült jogának orvoslására. A befolyásolhatatlan bíró is ettől a magatartástól hozza meg döntését. A bírónak terhére van az özvegy. A ὕπωλιάζει kifejezés szó szerinti jelentése: ’valakinek a szeme alatti arcrészre ütni’. Nyilván a bíró eltúlozza a veszélyt, és a helyzethez közelebb álló értelmezési lehetőség a szó átvitt értelmű jelentése: ’sanyargat, nyomorgat’.

Ez a végső kétségbeesés lehet a példázat képanyagából az átmenet a kérő imádság világába: az egyébként megvesztegethetetlen Isten atyai szeretettel állítja helyre gyermekei sérült jogait.

A példázat utolsó mondata azt a feszültséget jelzi, hogy a kérés és a meghallgatás, az isteni cselekvés, igazságszolgáltatás között sokszor hosszú idő telik el. Jézus kilép a személyes élet időtartamából, és ennek feszültségét történelmi, eszkatologikus távlatba állítja. A kérés és a meghallgatás feszültsége a hit próbája is. A türelmes, kitartó hit képes csak ezt a feszültséget elhordozni, és Istent nem „kívánásautomataként”, hanem szuverén Istenként és szerető Atyaként értelmezni. Ebben az értelemben is megfontolandó Pröhle Károly fordítási javaslata: „Ellenben az Emberfia, amikor eljön, vajon talál-e *ilyen* hitet a földön?” Isten vándorló népe, földön küzdő egyháza csak akkor kerülheti el a megfáradást, az eltévedést, ha ezt a Jézus által felvázolt hitet és a belőle származó türelmet, és már-már erőszakosnak tűnő imádságos lelkületet évszázadokon keresztül is óvja, őrzi.

Az imádsággal kapcsolatos kérdések végiggondolása

A vallásfenomenológia egyértelmű megállapítása, hogy az imádság egyetemes emberi jelenség. Ezenkívül megállapítható az imádság személyes jellege is. Ennek egyik oldalról őszintén szabad örülnünk, hiszen ez összeköt minket a különböző vallások képviselőivel. Ahol emberek együtt tudnak imádkozni, ott természetszerűleg kevesebb lesz a faji, vallási előítéletekből származó konfliktus.

Minden vallási cselekmény, legyen az egyéni vagy közösségi, magán hordozza a személyesség azon vonását, hogy csak az tud benne részt venni, elmélyülni, aki a hit dolgában személyesen is érintett, aki tudja, hogy ennek bármely formája az Isten és az ember között meglévő legszemélye-

sebb kapcsolatból születhet. Ez a személyesség is többé-kevésbé minden vallásban megfogalmazódó természetes igény. Martin BUBER zsidó vallásfilozófus gyönyörűen vall erről az *Én és Te* című könyvében (1999).

Ugyanakkor megkerülhetetlen a kérdés: *mi a keresztyén imádság semmi mással össze nem téveszthető lényege?*

Először is azt kell látnunk, hogy az imádság a *keresztyén új élet* szükségszerű velejárója, nélküle ezt sem elképzelni, sem abban megmaradni, sem előretolni nem lehet. Az imádságnak ez az új élethez való kötöttsége azt jelenti, hogy abban az új élet alapvető elemei, tapasztalatai jelennek meg. „Az imádság a maga sajátlagosan keresztyén jellegét azáltal nyeri, hogy az imádságunkban állandóan arra az objektív isteni alapra támaszkodunk, amelyen a mi keresztyén új életünk nyugszik. Ez az objektív isteni alap a Jézus Krisztusban megnyilatkozott megváltó kegyelem, az a kegyelem, amely Istennel való közösségünket a bűn ellenére helyreállítja, amelynél fogva Isten bennünket, bűnös embereket az ő gyermekeivé fogad. Az embernek az Istennel való viszonya, életközössége a keresztyén vallásban a legitimebb formája szerint megjelölve *fiúsági* viszony, úgyhogy ilyenformán azt mondhatjuk, hogy a keresztyén imádság a sajátos jellegét a fiúsági viszonyból, az istenfiúság tudatából és szelleméből meríti.” (PRÖHLE 1923, 193. o.) Ebből a fiúsági viszonyból pedig mindenekelőtt az következik, hogy imádságaink lényege nem a külsőségekben, nem az egyéni vagy közösségi jellegben érhető tetten, hanem ennek a helyreállított viszonynak a megőrzésében.

Ha az imádság *tartalmát* vizsgáljuk, akkor arra a megállapításra juthatunk, hogy életünk minden területét, mozzanatát meghatározza az Istenhez való bizalmi, gyermeki viszony. Ebből az következik, hogy életünk minden területe az imádság tartalmává válhat.

Formai szempontból meg szoktunk különböztetni kérő és hálaadó imádságot. Van olyan felfogás (Albrecht Ritschl), amely szerint a keresztyén ember számára csakis a hálaadó imádság lehetséges, mert Isten tudja, mire van szükségünk, és az embernek nincs más dolga, mint élő hittel ráhagyatkozni erre az isteni gondviselésre.

Bár egyik oldalról nagyon szépnek tűnik ez a felfogás, nyilvánvaló a fogyatékosága is: Istennek a világhoz való viszonyában olyan merev álláspontot képvisel, amely a deizmusra és a sorshitre jellemző. Isten mintegy foglya a saját maga által teremtett rendnek. Keresztyénként azonban mi olyan Istenről tudhatunk, aki éppúgy immanens módon működik a mi életünkben, mint ahogyan egyúttal felettünk is van abszolút dicső hatalommal, és ura még az általa teremtett rendnek is. Ebből következik a kérő imádság hitbéli alapja: nekünk nincs lehetőségünk, de a mindenható Úrnak van. Az ő döntése, hogy kérésünket teljesíti-e vagy sem.

A kérő imádságnak azt a jellegét lehet kiemelni, hogy a keresztyén új életben való fejlődésünkben folyamatos önkontrollt igényel kéréseink, szükségleteink Isten országának szempontjából való szelektálása.

A keresztény imádság további fontos jellemzője annak bűnbánati jellege. „A bűnbánat csak akkor éri el teljes mélységét, ha a bűnt mi úgy éljük át, mint amely a mi életünknek az alapviszonyát, az Istenhez való viszonyunkat rontotta meg, és ez okoz nekünk fájdalmat.” (PRÖHLE 1923, 201. o.) Ebben a helyzetben születik meg a bűnbánó imádság, amely egész életünket végigkíséri. A megkapott bocsánat nem jelenti a bűn minden hatalmának megszűnését, hanem ebben a folyamatos küzdelemben sebeket kapunk és adunk, amelyek éppen a bűnbocsánatban gyógyulnak be.

Hivatkozott művek

BUBER, Martin 1999. *Én és Te*. Európa Kiadó, Budapest.

HAAG, Herbert 1989. *Bibliai Lexikon*. Szent István Társulat, Budapest.

KOZMA Zsolt 2002. *Jézus példázatai*. Iránytű Alapítvány, h. n.

PRÖHLE Károly (id.) 1923. *Keresztény erkölcsstan*. Sopron.

PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest.

LABORCZI GÉZA

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Rogate vasárnapján is alapige volt, és a *Lelkipásztor 2005/4. számának 153–154. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.*)

„Az asszony azért lehet példa, mert a reménytelen látogat ellenére sem adja fel, »gyakran« megy a bíróhoz igazának érvényesítését kérve (18,3). Nem egyszerűen »kítartásról« van szó, hanem – itt is – a »hitről« (18,8b), amely túllát a reménytelen látszaton. (...) Az igeszakasz azzal kezdődik, hogy Jézus e példázatot azért mondja el, hogy a tanítvány ne fáradjon bele az *imádkozásba*, és azzal a jézusi kérdéssel *zárul*, hogy »amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?« (18,1.8b), s ezzel félreérthetetlenül az imádság és a hit szoros kapcsolatára utal (...). Jézus nem azt mondja, hogy »legyetek olyan buzgóságok, mint ez az asszony!«, hanem azt, hogy »figyeljete arra, mit mond a hamis bíró!« (...) noha nem féli az Istent, és nem becsüli az embereket, mégis igazságot szolgáltat ennek az asszonynak, mivel unja a zaklatást. (...) *kizárt* dolog, hogy az Igaz Bíró ne szolgáltasson igazságot a Hozzá könyörögőknek!” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Jézus nem azt tanítja, hogy addig imádkozz újból és újból Istenhez, amíg megadja az általad óhajtott választ. Azt mondja, hogy hamarosan igazságot szolgáltat azoknak, akik Őt hívják segítségül.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. Az Ószövetség és az Újszövetség tanításai*. [CD]. The Word for Today)

„Jézus példázata a hamis bíróról szorososan csatlakozik eszkatológiai beszédéhez. Az Emberfia eljövételének teljes

kiszámíthatatlanságából következik, hogy gyülekezetének állandóan készen kell lennie fogadására. Ennek a készenlétnek a feltétele pedig az állandó és kitartó imádkozás. (...) Jézus idejében a napi kétszeri imádkozás volt szokásban, és a farizeusok ezt pontosan megtartották. Ehhez képest szokatlan a felszólítás állandó imádkozásra.” (Pröhle Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„Az imádság mindenekelőtt közösség Istennel, megbizonyosodás arról, hogy bátorító és vigasztaló módon jelen van az egyedek és a közösség életében, és nem valamiféle varázspálca, amely egyik pillanatról a másikra megváltoztatja a fennálló helyzetet.” (Ortensio da Spinetoli: *Lukács – a szegények evangéliuma*. Agapé)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Valamennyi kezdeményező és alkotó cselekedetet illetően egyetlen alapvető igazság létezik – abban a pillanatban, amikor valaki határozottan elkötelezi magát, a Gondviselés is működésbe lép.”

Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832)
német író, költő

„A folyó és a szikla összecsapásából mindig a folyó kerül ki győztesen – de nem az erejének, hanem a kitartásának köszönhetően!”

H. Jackson Brown kortárs amerikai író

(*hogy mindenkor imádkozniuk kell...*)

Vajon az Isten nem szolgáltat-e igazságot választottainak, akik éjjel-nappal kiáltanak hozzá?)

„Uraim, imádkozzunk! Nagy kort értem meg, s minél tovább élek, annál inkább világossá válik előttem, hogy az emberek ügyeit Isten kormányozza.”

Benjamin Franklin (1706–1790) amerikai diplomata,
feltaláló, író, polgári demokrata politikus,
természettudós, filozófus, nyomdász

VERS

(*hogy mindenkor imádkozniuk kell, és nem szabad belefáradniuk*)

Ady Endre: *Karácsonyi rege* (részlet)

Bántja lelkem a nagy város

Durva zaja,

De jó volna ünnepelni

Oda haza.

De jó volna tiszta szívből

– Úgy mint régen –

Fohászzkodni,
De jó volna megnyugodni.
De jó volna mindent, mindent,
Elfeledni,
De jó volna játszadozó
Gyermek lenni.
Igaz hittel, gyermek szívvel
A világgal
Kibékülni,
Szeretemben üdvözülni

(*De amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?*)
Ismeretlen szerző: *Uram, add, hogy készen legyek!*

Akár felhőkön látlak megjelenni,
felragyogtatva dicsőségedet,
akár a halál kapuján át lépek
színed elé, szüntelen egyet kérek:
Add, Uram, hogy készen legyek!

Sebeid szent menedékébe rejtve,
segíts, hogy bűnt, vétet letegyek,
és aztán maradjak minden nap ottan,
úgy várjalak téged megtisztítottan!
Add, Uram, hogy készen legyek!

Ha este jössz, éjjel vagy virradatkor,
amikor pírban égnek a hegyek...
ha lépéseid nappal közelegnek,
csak egyet kérek, szüntelen csak egyet:
Add, Uram, hogy készen legyek!

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Vasárnapok feltámadás és pünkösd ünnepe között

Fontos a gyülekezet számára az egyházi évnek megfelelő üzenet. Most feltámadás és mennybemenetel, illetve pünkösd között vagyunk. Az üzenet egyfajta adventi várakozás – várakozás a Szentlélek kitöltésére. Várakozás a vigasztalásra.

Bár az első félelmet a zárt ajtók mögött az emmausi asztalfőre ülő Jézus Krisztus, a Feltámadott föloldotta, a tanítványok is és mi is félünk Lélek és vigasztaló nélkül.

Ahogy nem értették a háromszori halálbejelentést, ugyanúgy nem volt világos a Lélek ígérete sem.

Az is érthető ebből az időszakból, hogy minden generációnak meg kell harcolnia a Szentlélek várásának időszakát.

A főlészó vasárnapok sorrendje

Érdekes megfigyelni a húsvét utáni vasárnapok három főlészó vasárnapjának üzenetét. Számomra fontos ez a sorrend. Valami olyasmi fokozást érzek benne, mint a jézusi főlészó

ban, ahol ugyanúgy radikalizálódik a helyzet, mint itt. „*Kérjétek, és adatik... Keressetek... Zörgessetek...*” Fantasztikus fokozás. Ezt érzem itt is. Örüljétek! Énekeljétek! Imádkozzatok!

Csak első látásra tűnik lassulónak a sorozat.

Ha abból indulok ki, hogy a feltámadás és a pünkösd közti időszak a misszióra való felkészülés alkalma, akkor igaz, hogy a keresztény misszió alapja a kisugárzó öröm, a jubilálás ereje. Sokszor nem vesszük tudomásul, hogy a misszió nem dogmatikai felvilágosítással, hanem örömkisugárzással indul, ami aztán dalra fakad, és eljut az élő Istennel való beszélgetésre, az imádságra.

Az Isten nélküli ember valóban imával kezd, ha fáj valami, ha baj van, de általában nem folytatja énekel.

A sorrendben fokozódik, radikalizálódik az Istenhez való viszony.

Sajnos kimaradt az új énekeskönyvből egy régi ének: „Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, / A templomba megyünk, / Hol Ūristennek szent ígétét halljuk.”

Mi a röntgenképe, a belső váza ennek a példázatnak? Az a kulcsszó, amelyet Pál apostol is gyakran használ: „meny nyivel inkább”. Ha ti gyarló létekre... Ha itt homályosan is gyönyörű az élet, mennyivel inkább a színről színre látásban!

Ha itt, a halál árnyékvölgyében boldogság az öröm, mennyivel inkább az élet országában!

Mennybemenetel ünnepe

1Thessz 1,2–10

Igehirdetési előkészítő

Az ünnep üzenete

„*Áldozócsütörtök, áldozónap, Urunk mennybemenetelének ünnepe (ascensio Domini)* a húsvét után a 40. nap, ekkor ünnepli a kereszténység Jézus Krisztus mennybemenetelét. A hazai katolikusok inkább az első két kifejezés valamelyikét, míg a protestánsok a harmadik megnevezést használják.

Jézus Krisztus mennybemenetelének leírása az Újszövetségben három helyen szerepel: *Márk* evangéliuma 16. fejezetében, *Lukács* evangéliuma 24. fejezetében és az *Apostolok cselekedeteiről* írt könyv 1. fejezetében. Az ősegyház a 4. századig a Szentlélek eljövételével együtt, pünkösdkor ünnepelte. De ekkortól a Szentírásból ismert húsvét utáni 40. napra került. Így (a nyugati kereszténységben) legkorábbi lehetséges dátuma április 30., a legkésőbbi pedig június 3. A 12. századtól kezdett elterjedni az ünnephez kapcsolódó körmenet szokása. A középkori és kora újkori Magyarországon szokás volt, hogy az áldozócsütörtöki misén a mennybe menő Krisztust ábrázoló szobrot kötelekkel felhúzták a

templom mennyezetéig. A katolikus egyházban 1918-ig ez az ünnep volt a húsvéti szentáldozás határnapja; ebből ered az egyedülálló magyar név: áldozócsütörtök. Liturgikus színe: a fehér. Az ünnep témáját az evangélikus liturgikus könyv így foglalja össze: Isten jobbjára ült: közbenjár egyházáért.”¹

Ezt erősíti: „A birtokunkban levő dokumentumok szerint úgy tűnik, hogy a 4. század előtt a mennybemenetelt nem ünnepezték. Kérdés, hogy az ünnep jellege azért erősödött volna, mert a dátumot inkább csak az Apostolok cselekedeteiben keresték, vagy ebben a században lett szokás a húsvét utáni negyvenedik napot ünnepegni, mivel Krisztus mennybemenetelének többi dátumát nem méltatták annyira. Lényeges azonban, hogy *ApCsel 1,1–11 az egész Újtestamentum lényegéhez tartozik.*” (FENDT 1931, 132. o.) A készülésünkhöz, ha nem is „textusok”, javasolt minden említett művet elolvasni.

Ha már az ünnep eredetével, kialakulásával foglalkozunk, nem árt átgondolni, hogy „elárvult ünneppé” lett ez a nap. A „hétköznapi ünnepek” sorába került. Tudunk olyan evangélikus egyházzól Európában is, ahol nem is ünneplik külön, hanem a rákövetkező vasárnapon. Gyakorló lelkészek tudják, gondot okoz az ünneplése nálunk is: munkanapon délelőtt legyen az istentisztelet, vagy inkább este, esetleg aznap legyen, vagy a következő vasárnapon?

Pedig az Újtestamentum szerint ez az ünnep a „korona” az ünnepek sorában: Jézus felemeltetése az Atya jobbjára, a „hatalomátvétel” ünnepe, ezen túl pedig Urunk közbenjáró szolgálatának kiteljesedése. Ha szabad így fogalmazni, ezzel a nappal az ünnepek csúcsához érkeztünk.

Az ige megértéséhez

1–4. vers: *Az apostol hálaadásának indítéka.* A gyülekezet hitben, szeretetben és reménységben él. Ez a keresztény élet hármas vagy három „alapformája”, írja SCHLATTER (1954, 6. o.). Itt azonban Pál minden „alapformához” hozzáfűz egy-egy szót, „ami az előbbieket valóságát bizonyítja”. A hit a munkában igazolódik, a szeretet a másikért való fáradozásban nyilatkozik meg, a reménység pedig állhatatosságban, kitartásban, türelemben, ha az eredeti kifejezést nézzük: a terhek alatti megmaradásban erősödik. „Pálnak azért van öröme a thesszalonikai gyülekezetben, mert nemcsak hittek, hanem a hitben cselekedtek, nemcsak szeretették egymást, hanem fáradoztak is egymásért, és nemcsak reménykedtek, hanem a reménységért bátran mindent vállaltak” – olvassuk az idézett kommentárban. Érdemes az egyik magyarázó mondatára figyelni, amely megóv az idealizálástól: „Amennyire nehéz a helyzet Korinthusban – ahonnan Pál ezt a levelet írta –, annyira megnyugtató az apostolnak a thesszalonikai gyülekezetre gondolni.” Ha az

Isten kegyelmébe vetett hit a munkára alkalmatlanná és kedvetlenné tesz, ha a szeretet csak annyira indít, amennyi még nem jelent fáradságot és nehézséget, s ha a reménység a dicsőségre vágyódik, és a szenvedést elutasítja (kvietizmus?), akkor ezek meghaltak.

5–6. vers: *Erősíthet a kezdetekre emlékezés is.* Isten hatalmasan munkálkodott. Az igehirdetés átütő erejű volt. A Szentlélek kapta szárnyra az igét. „A leghűségesebb munka sem gyümölcsöző mindig. A thesszalonikaiak azonban most maguk is átérték a csodát, nemcsak hallották a szót, hanem átérték a megújulás csodáját: gyülekezet született.” S ami történt, nem pillanatnyi fellobbanás volt: a gyülekezet belső gondolataiban (lásd később: az elhunytak miatt érzett szomorúság, 4,12kk) és a külső elnyomás szenvedésében is megmaradt.

7–9. vers: De nemcsak megmaradt a gyülekezet, hanem erősödött is, sőt a misszió továbbsugárzásának eszköze lett. Makedónia és Akhája Görögország déli és északi vidékén a Római Birodalom két provinciája volt, Thesszalonika (Szaloniki) a kettő között fekszik. Innen tehát délre és északra is terjedt a hírük. De másik irányban is: „A via Egnatia mentén feküdt, mely a Római Birodalom legfontosabb kelet-nyugati irányú összekötő útvonalának számított.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*, 1437. o.) „Az emberek elmesélték egymásnak az ottani eseményeket, egyik a másiknak adta át, amit a thesszalonikai keresztények képviseltek, s amiért a szenvedést is örömmel vállalták.” (SCHLATTER 1954, 9. o.) A fordulat lényege, hogy a sokistenhívó görögök képeitől, szobraitól elfordultak, s helyükbe nem valami felvilágosultság vagy vallástalanság került, hanem az élő Isten tisztelete.

10. vers: Mindenben *reménységük volt a legszembeütőbb: várták Jézus megjelenését.* Ez a reménység hitvallással is lett, a szöveg erre is emlékeztet. Hogy ez mit jelent számukra, azt Pál két szóval fejezi ki: *Isten Fiát várták a mennyből*, ahová felvitették. Azt, akié minden hatalom, s az egész emberiségnek fordulatot hoz. S reménységük alapja Jézus feltámadása, a halál erejének megtörése. (Ezért is lett fontossá számukra az elhunytak kérdése.) S ezért írja nekik az apostol: „*Nem szeretnénk... ha tudatlanok lennétek az elhunytak felől... mint a többiek, akiknek nincs reménységük*” (4,13), mert élők és elhunytak „*mindenkor az Úrral leszünk*” (4,17). S a reménységhez tartozik: Isten haragja zúdul végül is a világra, ítélete fog végigsöpörni, ez kikerülhetetlen. Akik azonban Úrnak vallják Jézust, azokat ő megszabadítja ettől a haragtól. Ezt a reménységet hozta számukra az evangélium üzenetének befogadása.

Meditáció a szöveg felett

Isten előtt a gyülekezetért

„Az apostol gondolatai szüntelenül a már elhagyott gyülekezetek felé szállnak – és imádsággá lesznek.” (ОЕРКЕ 1963, 24. o.) Erről nem csak ez a levél tanúskodik. Mintha

¹ *Magyar Katolikus Lexikon; Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv.*

az apostol időnként „kinyitná a belső szoba” ajtaját a gyülekezetek előtt is. – Az εὐχαριστῶ és προσεύχομαι egyetlen imádságba olvad össze, hiszen van miért hálát adnia és van miért könyörögnie is. A hála és könyörgés nem együtt lesz igazi imádsággá? – Pált az állandó emlékezés szüntelen imádságra ösztönzi. Mert nemcsak a hálaadás és a könyörgés tartoznak össze, hanem a gyülekezetre emlékezés és az érte mondott imádság is. A „belső szoba” és a „szószék” így tartoznak megint össze, a kettő együtt a lelkipásztori szolgálat alapformája – sok minden mással persze.

A kezdetek – az evangélium megérkezése

Hogyan érkezik az evangélium? Három kifejezést lehet itt összekapcsolni: „milyenek voltunk köztetek, értetek”. A másik lényeges kifejezés: „szóban”, az igében; és a harmadik: „erővel, Szentlélekkel”. Más szavakkal, az evangélium érkezéséhez kell valaki, egy *ember*, aki ennek a szolgálatnak él, s akinek életét a gyülekezet látja (!), kell az *ige*, amely megszólal (még akkor is, ha Pál itt a „nemcsak szóban” kifejezést használja), s hogy ez „teljes bizonyosságot” hozzon, ahhoz elengedhetetlen a *Lélek* ereje. Talán érdekes, hogy a textusban ez az első „hármasság”.

A következmények – életváltozás

Nem szabad elmenni a kifejezés mellett: „*a Szentlélek örömeivel fogadtátok be az igét*” (1,6). A Lélek csodája, amikor a szív megnyílik, és befogadja Isten szavát. Azért csoda, mert a világ „*nem fogadta be őt*”. S ezt nem csak múlt időben lehet mondani. De a befogadásnak következménye van: „*mi követőinkké lettetek, és az Úréi*”. Tudjuk, hogy az eredeti szó a „mímelés”, utánzás. De nem csak külsőleg. Ez a szó a „Krisztus-követés specifikus műszava lett, amely belső indíttatásra történő Krisztus-követést, a követel egyazon út vállalását jelenti” – olvasható OEPKE magyarázatában (1963, 25. o.). Felelősségteljes kifejezés: „*a mi követőinkké lettetek, és az Úréi*.” (Talán érdemes egyszer elővenni Kempis Tamás *Krisztus követése* című régi könyvét.) „*Példává is lettetek*” – olvassuk ezzel kapcsolatban. A τύπος a pénzveréssel kapcsolatban használt ütést, verést jelenti: ütés, lenyomat, típus, innen kép, példa. Érdemes elgondolkozni: kinek a lenyomata van az életünkön, a gyülekezeteinken? Megint egy újabb „hármasság”?

Az igaz keresztyénség

„A pietizmus atyjának”, Johann Arndtnak a könyvcímét idéztem. Pál apostol három főnevet említ, és egy-egy melléknevet párosít mindegyikhez. Nem csupán hit, szeretet, remény, amiről Pál beszél, hanem egy-egy olyan melléknevvvel egészíti ki ezeket, amely az előbbieket igazolja, valóságossá teszi. Az első: „*hitetek munkája*”. Hitből fakadó munkának is fogalmazhatjuk. A munka karakterizálja a hitet. (Lám, nem biztos, hogy Pált és Jakabot szembe kell egymással állítani.) Ehhez járul a másik vonás: „*szerete-*

tetek fáradozása”. Az a szó, amelyet Pál itt fáradozásnak, erő kifejtésnek nevez, az „ütés, csapás” szóból ered. Vagyis a szeretet fáradozása „ütésálló” is, az ütés vagy visszautés sem lankasztja. Aki Isten választotta, szeretettje, az szeretetből szeretetben él. A „*reménységetek állhatatossága*” a következő kifejezés, amely nemcsak kitartást, hűséget, türelmet jelent, hanem az eredetiben arról van szó, hogy ottmaradok valami alatt. A nyomás és bajok alatt is fény a reménység. Ismét egy „hármasság” az igaz keresztyén élet tartalmával kapcsolatban.

A gyümölcs – a misszió

Ez a fordulat, az élő Istenhez térés önmagában „beszédes”. Nem kell róla sokat beszélni, ő maga beszél. Gyanús, ha mi beszélünk sokat róla. Pál szerint a provinciákban erről beszélnek, ez szóbeszéd tárgya. A hír terjed. Nem a megtérésnek és az igaz, valóságos keresztyén életnek volna „mediatív”, hírértékű ereje? Amikor Pál erről szól, akkor ezt a kifejezést használja: „*kicsendült, kizendült*” tőletek a hír, mint egy győzelmes ének vagy szimfónia. Ma a hír csak rossz hír lehet. Pedig az igazi „jó hír” az, amire a világnak szüksége van, az evangéliumból fakadt missziói keresztyén élet. Milyen híre van gyülekezeteinknek, egyházunknak, az egyházaknak a világban? Miről beszélnek velünk kapcsolatban környezetünkben?

A korona

Persze nem mindig ilyen „szép” keresztyén és egyházi életünk. Thesszalónikában sem volt így. Volt és van benne árnyék is. Nem is lehet csak és mindig ilyen, mert bűneink életünk végéig kísérnek. De ezekben is egyetlen reménységünk Krisztus és az, hogy az „*eljövendő haragtól*” az Eljövendő véglegesen megszabadít. Érdemes arra figyelni, hogy itt Pál már nem többes szám második, hanem első személyben beszél. Már ezt vallja: „*minket megszabadít*”. Ez a hitvallás és reménység szabadító erő már itt és örökké is.

Az ige „vörös fonala” (a mi nemzedékünk még Veöreös Imrétől tanulta ezt a kifejezést), szkopusza: *betekintés* a „belső szobába” – *rátetekintés* a gyülekezetre – *kitekintés* az ige terjedésére – majd *feltekintés* a „teljességre”. S bár talán az előbbieket (s talán éppen az előbbi mondat is) már *vázlatnak* is megfelelnek, mennybemenetel ünnepén mégis kivételesen megfordítanám a sorrendet, az utolsó versre tenném a hangsúlyt (magam már nem prédikálok). Az a mondat jut eszembe: „*aki elkezdte bennetek a jó munkát, be is végzi*.” Innen az *igehirdetés témája* is.

A mennybe ment Úr munkálkodik

Ünnepünk minden látszat ellenére nem „hétköznapi”, hanem a teljesség ünnepe. Nem „szürkülő homály”, hanem a teljes fény. (Talán használható, amit az elején az ünnepről olvas-

tunk: nekünk nem „kötélen kell felhúzni Krisztus szobrát”, de úgy tekinthetünk fel rá, mint a síófoki templomban: ott van a gyülekezet előtt és fölött, persze nem szoborban, de valóságosan!) Mennybemenetel ünnepe nem a bizonytalanság, hanem a „teljes bizonyosság” ünnepe. A görög igealak: ’teljes mértéket hordoz’, ’teljesen megtölt’, ’beteljesít’, ’teljesen meg van győződve’. S a főnévi alak: ’teljes meggyőződés’, ’tökéletes bizonyosság’. Bizonytalan kereszténységünket ez az ige bizonyosságra akarja vezetni. S nem itt a legfőbb problémánk, s nem itt van mindennek a gyökere?

Mi ennek a bizonyosságnak a tartalma? Urunk meghalt, feltámadott és megdicsőült. Igénk a gyülekezet, sőt az egyház kezdeteiről beszél. Kis túlzással: a thesszalónikai „pünkösdről”, mert pünkösöd egyszeri és mégis ismételhető. Érdemes elgondolkozni a gyülekezet kezdeteiről. Hol, hogyan, mikor született meg? Erről ma már könyvekben is olvashatunk. De mégsem ez a kezdet, hanem az, amit Urunk végigjárt és elvégzett. Igénk rövid szóval, de erről szól: Jézus Isten Fia, akit Isten „feltámasztott a halottak közül”. Igen, a kezdet az ige, „aki testté lett”, meghalt a kereszten, de Isten „igazolta” őt a feltámadással és a mennybemenetellel. Világunkban ez az igazi „fordulat” és „hatalomátvétel”. Nem véletlen, hogy vasárnaponként elmondott hitvallásunk szavai is ezek. Hitvallásunk? Meggyőződésünk?

A Feltámadott követeket hív. Itt konkrétan Pálról és Szilászról van szó, akik a filippi megveretés és börtön után érkeztek ide, s ez volt az evangélium megérkezése a városba. Ha a követekről van szó, felelősségteljes és komoly szó: „*ti is tudjátok, hogy éltünk köztetek*”, más szóval „milyenek voltunk köztetek” (!). Ennek a szolgálatnak nyomán lettek a bálványimádó városiak az élő Isten szolgálóivá, követőkké, sőt példává. Isten szolgálóinak, köveinek sorát küldte azóta is, hogy életünk újuljon. Feltámadott Urunk ehhez használja fel az embert, igéjét és főképpen Szentleke erejét.

A mennybe ment Úr a földön gyülekezetet támaszt. Gyülekezetet, amely hitben, szeretetben és reménységben él. Méghozzá: a hitből fakadó munkában, szeretetből fakadó fáradozásban és a reménység állhatatosságában. *Ez a gyülekezeti élet tartalma.* Amennyire lehetséges, itt a földön is „teljességről” van szó. Nem ott a hiba, hogy nem vagyunk „feltöltve”? Nem hasonlítunk esetleg egy félig töltött pohárra? Minden istentisztelet „feltöltés”, mert Urunk nemcsak közbenjár értünk, hanem munkálkodik is bennünk.

A megdicsőült kezében a misszió. Talán már kevesen tudják, hogy áldozócsüörtök nemcsak a római katolikus egyházban a bérmálás, hanem sokszor egyházunkban is a konfirmáció, a „megerősítés” ünnepe volt. Sőt ez a nap a misszió napja is lett sok helyen. Mert Urunk hatalmas arra, hogy erőtlenné embereket és gyülekezeteket „követőkké”, sőt „példákká” tegyen, ahonnan kizendül a hír, és továbbterjed. A misszió története nemcsak arról beszél, hogy milyen sokan álltak a világ minden táján ebbe a szolgálatba,

hanem arra az időre is emlékeztet, amikor minden keresztény ember misszionárius volt. Egy misszionárius szavai szerint ők nem előrementek, hanem a Feltámadott nyomában „utánamentek”, és így lettek hírnökökké. De ha nem is indulunk, ma érdemes magunktól megkérdezni: milyen gyülekezetünk, egyházunk híre itt és a világban? Adjunk hálát az ige terjedéséért, és köszörögjünk is annak erejéért!

Az Eljövendő megszabadít. Bevégzi munkáját, ebben bizonyosak lehetünk. Haragot érdemlünk, de ő elhárítja fejünk felől, mint amikor viharfelhők oszlanak szét. Nemcsak ő jött ki a sírból, hanem bennünket is kihoz, erről beszél ennek a levélnek a második része. Ahogy a *Niceai hitvallásban* nemcsak az ő feltámadásáról vallunk, hanem ezt is mondjuk: „várom a holtak feltámadását”. Őt várni nemcsak adventben illik, hanem egész életünkben nap mint nap, és előretekinteni a teljességre.

Hivatkozott művek

Biblia magyarázó jegyzetekkel. Kálvin Kiadó, Budapest, 1996.

Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv. Luther Kiadó, Budapest, 2007.

FENDT, Leonhard 1931. *Die alten Perikopen.* J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen.

OEPKE, Albrecht 1963. *Die Briefe an die Thessaloniker.* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. /Das Neue Testament Deutsch 8./

SCHLATTER, Adolf 1954. *Die Briefe an die Thessaloniker, Philipper, Timotheus und Titus.* Berlin.

KEVEHÁZI LÁSZLÓ

Tallózó

„...amire Isten kiválaszt: az evangélium szolgálatára. A megtérés: szolgálatra való megtérés (...) Így »zendült ki« tőlük az Úrnak beszéde (...) az fogadja be igazán Isten Igéjét (6), aki azt tovább is adja. (...) a gyülekezeti élet nyilván nem azt jelentette, hogy csak az apostol és társai hirdették az igét a gyülekezetnek, (...) a gyülekezet minden tagja igehirdetővé vált, és a gyülekezet egész élete igehirdetéssé változott.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Pál a thesszalónikaiakkal való közösségét mindenekfelett *imádságban* éli át.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata.* Kálvin Kiadó)

„A tesszalónikai evangéliumba vetett hitének legvilágosabb jele megváltozott viselkedésük volt. (...) Miután befogadták az evangéliumot (5. v.), átadták azt másoknak. (...) Pál úgy látta a thesszalónikaiakat, mint erősítőket vagy átjászó állomásokat.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztény Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A Krisztus iránti szeretet olyan szolgálatot vált ki, amilyenre a pénz sohasem tudna indítani. A thesszalónikaiak ennek a ténynek élő bizonyítékai voltak. (...) Külsőképpen

ott volt a *megpróbáltatás*; belsőképpen ott volt az *öröm*. Ez szokatlan kombináció! A világi ember számára lehetetlen egyidejűleg örömet és nyomorúságot tapasztalni (...). A keresztyénnek ott van a *Szent Szellem öröme*, amely független a körülményektől; számára az öröm ellentéte a bűn.” (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Az öröm eszkatologikus valóság, a Lélek gyümölcse (...), megtapasztalása azt érzékelteti, hogy Isten jelenlétében vagyunk.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Pál minden egyes levelében megemlíti az imádságait, mert ő az imádság embere volt. (...) Az ima nem egy monológ, annak ellenére, hogy sokan azzá teszik, hanem egy párbeszéd. (...) évszázadokon keresztül állandó probléma volt és az is maradt: a remény állhatatossága, kitartása. Megvárni Isten időztetését, és azt, hogy elkezdjen dolgozni az ő idejében.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. Az Ószövetség és az Újszövetség tanításai. [CD] The Word for Today)

„...Szentlélek örömevel fogadták. (...) Jelzi azt a belső élményt, amely eltölti az embert, ha tudja, hogy bűnei bocsánatot nyertek, és megtalálta az üdvösség útját.” (Gál Ferenc: *Pál apostol levelei*. Szent István Társulat)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Légy olyan, mint az ablak, amelyen keresztül Isten szeretete fényt visz a világba. Az ablak ne legyen homályos, se piszkos, különben megakadályozza Isten ragyogását a világban.”

Edith Stein (Keresztes Szent Terézia Benedikta) (1891–1942)
zsidó származású német filozófus, karmelita apáca

„Légy az, amivé felebarátaid akarod, hogy váljanak. Ne szavad, hanem lényed legyen prédikációd.”

Henri-Frédéric Amiel (1821–1881) svájci
filozófus, költő és kritikus

TÖRTÉNET

„»Egy anya elvitte Mahatma Gandhihoz a kisfiát. Így könyörgött:

– Kérlek, Mahatma, mondd meg a fiamnak, hogy ne egyen cukrot.

Gandhi egy pillanatra megállt, aztán azt mondta:

– Két hét múlva hozd vissza a fiadat. A meglepett asszony megköszönte a dolgot, és azt mondta, így is fog tenni.

Két héttel később az asszony visszatért a fiával. Gandhi a gyerek szemébe nézett, és azt mondta:

– Ne egyél cukrot!

Hálásan, de meghökkenve kérdezte meg a nő:

– Miért mondtad azt, hogy két hét múlva hozzam vissza? Akkor is megmondhattad volna neki ugyanezt.

Gandhi azt válaszolta:

– Két héttel ezelőtt még én is ettem cukrot.«

Testesítsd meg azt, amit tanítasz, és csak azt tanítsd, amit megtestesítesz.”

Dan Millman angol író: A békés harcos útja

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

„Istentől szeretett” gyülekezetet lát maga előtt az apostol, akiket ő maga is imádságos szeretettel hordoz. Hálaadással emlékezik meg róluk Isten előtt, látva „fáradásukat” és „munkálkodásukat”, amely mögött a hit, a szeretet és a reménység található meg. Fontos észrevenni, hogy az apostol szolgálatának jó része imádságból áll, amibe nem fárad bele. Sőt örömet jelent neki Isten előtt megemlékezni a gyülekezetről, látva, hogy milyen nyitott szívvel fogadták az evangéliumot. A gyülekezet hite, reménysége és szeretete példává is lett mások számára. Ők a zaklatások ellenére is kitartottak hitük mellett, és tőlük terjedhetett tovább az „Úr beszéde”. Megtérésük megrázó erejű lehetett, ahogyan a bálványoktól az igaz Isten felé fordultak. Várakozásuk abban fogalmazódott meg, hogy a mennyből várják vissza Jézust, aki feltámaszt a halottak közül, és mégóv az eljövendő haragtól.

Mit jelent az igerészen kiválasztottnak lenni? Pál szemszögéből vagy Isten szemszögéből nézve kiválasztottak ők? Milyen erőről hallunk itt? Mit jelent az, hogy az evangélium nemcsak szavakban, hanem erővel is eljutott a gyülekezethez?

Megtérésre van szükségünk nekünk is. Elfordulni a bálványoktól, a hamis istenektől és megtérni az Úrhoz. A bálványimádás ma is gyakran megtalálható az emberek életében, és ennek következményeitől sokat szenvednek.

Nem okozunk-e cselekedeteinkkel megbotránkozást másoknak? Lehet, hogy túl szigorúan is vizsgálják életünket olyanok, akik nem kívánnak szorosabb kapcsolatot tartani a gyülekezettel és Istennel. Megszólják és megítélik azokat, akik egy kis hibát is elkövetnek, mondván: te oda jársz, és mégis ilyet mondtál vagy tettél. A keresztyén ember bűneit megbocsátó, megváltó Krisztusában bízik, és visszatérő Urában reménykedik.

Hogyan várjuk mi Jézust? Milyen munkában talál ő minket? Mit lát egyházunkban, gyülekezeteink életében? Mi is példák tudunk-e lenni hitünk, szeretetünk és reménységünk alapján? Van-e „híre” a hitünknek? Hogyan éljük meg azt? A hit nyílt megvallása mellett szükséges a jó cselekedetek csendes bizonyágtételének útját is járnunk.

Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi)

Lk 24,46–49

Igehirdetési előkészítő

Az egyházi év gondolatmenetében

Különleges helyet foglal el Exaudi vasárnapja az egyházi év gondolatmenetében. Egyfelől a húsvét, majd a mennybemenetel utáni gyülekezet kibontakozó jellemvonásaihoz rak hozzá valamit: a Krisztus-követők közössége tanúságtétellel szolgáló gyülekezet kell hogy legyen. Másrészt pünkösöd előtti helyzetéből fakadóan már érződik a perikópa textusain a mennyei erő, a Lélek segítségére utáni vágy. „Halld meg, Uram, hangomat, hozzád kiáltok!” A bizonyágtételre induló tanítványok Szentlélek utáni kiáltásának vasárnapja ez.

Exegézis

Kontextus, perikópa

Lukács 24. fejezetének tágabb összefüggésében szemlélve sokszínűvé válik szakaszunk. A Feltámadottba vetett hit egyfajta kibontakozását láthatjuk a vele való találkozást sorban felidéző fejezetbeli jelenetekben. Ugyanakkor – véleményem szerint – ez a jelenetsor igazolása is annak, hogy miért lesz olyan nagy szüksége a tanítványoknak a mennyei erőre. Bár perikóparendünk a 46. versről jelöli ki textusunkat, véleményem szerint az igehirdető és az ige-hallgató helyzetét is megkönnyíti, ha a 44. versről idézzük az evangéliumot. Számomra a megértés szempontjából nélkülözhetetlennek tűnik például a 45. vers megjegyzése: „akkor megnyitotta értelmüket, hogy értsék az Írásokat...” A kommentárok között van ugyan eltérés a szakaszolást illetően, de a legtöbb általam elérhető magyarázat a 36–49. versekből álló szakaszt tartja egy egységnek, azon belül viszont jól elválasztható témákról van szó, és ebben összetartozik a 44–45. vers az utána következőkkel. Nekem úgy tűnik, hogy igenkben van valamiféle örök érvényű sorrend: hűséges Mesterünk először meggyőző feltámadt, élő voltáról, ezzel megnyitja értelmünket az Írásra, majd elküld tanúskodásra, s hogy a küldetés sikeres lehessen, felruház mennyei erővel.

Néhány kulcskifejezés

Ha így – a 44. versről – értelmezzük szakaszunkat, akkor az első szó, amely talán az igehirdetés szempontjából fontos lehet, a „be kell teljesednie” (δεῖ πληρωθῆναι) kifejezés. Rímelt ez a szó a később keletkezett János evangéliuma utolsó, nagypénteki jézusi mondatára: „Elvégeztetett!” Jézus életében, szenvedésében és halálában Isten tervének kellett

beteljesednie – nem egyszerűen végbement, mint valami külső szükség diktálta terv, nem egyszerűen megtörtént, mint valami sorsszerű eseménysor. Hanem teljessé lett: egészsé, még hozzá isteni terv, szükségszerűség (δεῖ) alapján. „...és hirdetni kell az ő nevében a megtérést és a bűnbocsánatot” (μετάνοιαν εἰς ἄφεσιν). Van eltérés abban, ahogy a különböző fordítások megpróbálják visszaadni a jelentést: „megtérést és bűnbocsánatot” vagy „megtérést a bűnbocsánatra” (talán ez utóbbit úgy is mondhatnánk, hogy „visszafordulást a bűnbocsánathoz”) „Ti vagytok erre a tanúk” – a görög szó (μάρτυς) mögött álló ige változatosan fordítható: tanúsítani, szemtanúként igazolni, bizonyítani. „Felruháztattok mennyei erővel” (δύναμις) – erő, hatalom, hatékonyságot, képességet is jelent. Izgalmas gondolatsort ébreszthet ez a gazdag tartalmú kifejezés, amellyel a feltámadott Úr leírja a hamarosan eljövő Szentlélek segítségét.

A formálódó igehirdetés

A Feltámadott győz meg: ő él!

Úgy tűnik, hogy miután Megváltó Urunk legyőzte a halált, újabb nehéz feladat előtt áll: meg kell győznie erről az övéit, hitet kell ébresztenie bennük! Megrendítő az a hűség, türelem, amellyel gondoskodik a gyászoló asszonyok vigasztalásáról az üres sírnál, ahogy utána megy a két értetlenül tántorgó emmausi tanítványnak, akik még mindig az általuk elképzelt nemzetmentő király-messiaszt gyászolják. Utána megy Péternek, aki a három nappal ezelőtti tagadása miatt mesterével együtt talán önbecsülését is eltemette. Utána megy barátainak, annak a tizenegy tagú közösségnek, akik e nap reggelén még üres fecsegésnek minősítették az angyal megjelenéséről szóló hírt, akik Jézust látva először csak rémeket látnak a halál felett győztes Mester helyén. Mennyi dolga van Jézusnak! De mennyire szereti az övéit! Mennyire így van ez még most is, velünk is!

A Feltámadott győz meg: az Írásokban is őt értsük!

Mint valami orvos, nyúl egymás után a megfelelő eszközökhöz: talán nem egyszeri, egyedi, ahogy a tanítványok kezdeti hitetlenségét gyógyítja. Először meggyőzi őket arról, hogy ő valóban él – Úr mindenképp felett, hisz legyőzte a halált is. Csak ennek tudatában érthető igazán az Írás. Egy Ószövetségben gyökerező terv részeként így kellett lennie mindennek, ahogy megtörtént: a Krisztusnak szenvednie, meghalnia, majd feltámadnia kellett, hogy aztán a bűnbocsánathoz való odafordulásra lehessen hívni minden népet. Merészen egyszerű írásmagyarázati elv ez – minden Krisztusra mutat, minden Krisztushoz terelget minket az Írásban! S mindennek be kellett teljesednie: nem véletlen, nem sorsszerű eseménysor – Isten terve lett egészségre őbenne.

A Feltámadott győz meg: az ő tanúi vagyunk!

Csak a beteljesedett isteni ígéret megértése után lehet szó, de szó kell, hogy legyen a tanúbizonyoságról, amely a tanítványokra vár. Milyen nagyra becsüli Jézus az övéit! Erre a – külső szemlélő szemével nézve – törekeny kevésre bízva az ő ügyét. Tanúk, úgy is mondhatnánk: Jézust igazoló bizonyágtevők vagyunk. Jézus megállapítása olyan egyszerű, nem is annyira felszólítás, hanem szinte magától értetődő következmény: ti vagytok erre a tanúk. Ilyen természetes egyszerűséggel csak maga a Mester tudja meggyőzni szívünket, hogy ezzel a felelősséggel legyen bátorságunk elindulni. Eszembe jut Nicky Gumbel (Alpha-kurzus) egyik kis színes története egy ifjúról, akit magához vonzott Krisztus és az ő ügye. Az ifjú éppen a megtérők imáját készült elmondani, de félt valamitől: mindenkitől azt hallotta, hogy Jézus igazi követői el kell hogy mondják másoknak mindazt, amit megértettek az evangéliumból. Csakhogy ez a fiatalember – lelki alkatánál fogva is – bátortalan volt, egyszerűen rettegett ettől a feladattól, és ezért nem merete elmondani azt a bizonyos Krisztushoz térő személyes fohászt. Amikor az egyik tapasztalt öreg hívő látta gyötrődését, azt mondta: „Tudod mit, szerintem neked nem kell tanúskodni – ne félj, ő így is elfogad téged, csak fogadd be őt.” Az ifjú ezen felbuzdulva végre el merete hinni Krisztus megváltó irgalmát, és elmondta a hön áhított imádságot is. Ezek után a szemtanúk szerint sorba járta az ismerősöket, és elmondta nekik, hogy mit tapasztalt: „Ez a Krisztus olyan jó volt hozzám, hogy még úgy is tanítványa lehettem, hogy nem beszélek erről senkinek...”

A Feltámadott győz meg: kiálthatunk mennyei erőért!

Mennyire szükség van ehhez a tanúbizonyosághoz mennyei erőre, a Szentlélek vigasztaló, pártfogó erejére! Különleges a szó, amellyel Jézus megígéri ezt a segítséget: mennyei δύναμις-t (dinamikát) kaptok! Nem csak arról van szó, hogy a lelkierőben szegényebbeket megerősíti – itt a mennyei erő átformáló hatásáról van szó. Azt hiszem, nem voltak az elsők sem teljesen erő híján: Péter „nyomult előre”, az emmausiak készek lettek volna egy messiás- király mellé sorakozni – de ezek az erők nem voltak helyes irányba állítva, rossz volt az alapbeállításuk. Talán sokunk élménye, hogy amikor meg akartunk örökíteni egy szép családi jelenetet, egy kirándulást, az elkészült fotó nagyon gyenge lett. Ott van rajta ugyan minden, de mégsem hatásos. Ekkor jön a szakavatott fotográfus, és kezelésbe veszi a képet: egy nagyon fontos beállításához, az úgynevezett dinamikatarományhoz nyúl. Lehet, hogy túl sok a világos, lehet, hogy túl halvány a sötét, kevés a kontraszt – de a szakértő dinamikát, azaz erőt ad a képnek. A Szentlélek ereje nélkül milyen sápadt, kontrasztot, meggyőző hatást nélkülöző a mi Krisztus ügyéről mutatott képünk! De áldott legyen érte, hogy – mint az első húsvét után is – ő most is hűségesen munkálkodik. Meggyőz, értelmet nyit,

erőt ígér! Kiáltunk hát őhozzá, hogy mindez valóság legyen számunkra. Halld meg, Uram, hangunkat – tanúid Szentlelkedre, pünkösdre szomjaznak!

Felhasznált irodalom

PRÖHLE Károly 1991. *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

MOUNCE, William D. – MOUNCE, Robert H. 2008. *The Zondervan Greek and English Interlinear New Testament*. Zondervan, Grand Rapids.

Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata. 1–3. köt. Kálvin Kiadó, Budapest, 1995.

SCHWEIZER Eduard 1993. *Das Evangelium nach Lukas*. 20. kiad. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

SEFCSIK ZOLTÁN

Tallózó

(Tekintettel arra, hogy a textus 2005-ben Exaudi vasárnapján is alapige volt, és a Lelkipásztor 2005/4. számának 160. oldalán már olvasható egy tallózó, az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Az a (...) kitétel, mely szerint nekünk kell hitelesítenünk a jézusi szót, durva íráshamisítás. (...) a tanúnak nem az a dolga, hogy a maga »hitelességét« méricskélje, (...) hanem egyedül az, hogy »tanúskodása tárgyi tartalmának hiteles továbbításával« törődjék. Ez a tartalom pedig eléje adatik, Jézus megmondja neki (...). A »megtérés« kizárólag a Hozzá térést jelenti, ami a bűnbocsánat egyedüli forrása (...). A gyülekezetnek (...) egyetlen és senki másra át nem hárítható és semmi mással nem helyettesíthető »feladatuk« van: *hirdetni a Krisztust*. (...) Nehéz szólni, amikor a szavaknak nincsen hitelük, vagy amikor a tettek látványosabbak. És nehéz a következményeket hordozni, mely diszkriminációt, szenvedést, halált (is) jelent. Nemcsak »nehéz«, »lehetetlen« is. Ezért van szükség arra, hogy »felruháztassék azzal az erővel«, melyet a Szentlélek ígéréteiben kap (24,49), s melynek ajándékával, ill. akinek segítségével a lehetetlen valósággá válik.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„...amiről az Írások beszélnek, nem zárul le a Messiás halálával és feltámadásával, hanem majd akkor, ha az üdvösség minden nép között hirdettetik (...). Így fog az ő tevékenységük által beteljesedni az üdvösség történetének utolsó szakasza.” (*Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Akkor megnyitotta értelmüket, hogy értsék az Írásokat (...). Az Írásokat újjászületés nélkül olvasva nem sok értelmet találunk bennük: »A nem lelki ember pedig nem fogadja el az Isten Lelkének dolgait, mert ezeket bolondságnak tekinti, sőt megismerni sem képes.«” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

„Jézus tudja, hogy a Szentírás helyes magyarázata nem magától értődik. Az írástudók is foglalkoztak vele, és mégis szembekerültek Jézussal. Az ő magyarázata abból indul ki, hogy az írásban róla van szó. Ezért azt kell meglátni és kiemelni belőle, ami általa beteljesedett. Az a Krisztus-kép, az az Isten-kép és az az etika érvényes benne, amit ő hirdetett.” (Pröhle Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

Illusztrációk

VERS

(a Krisztusnak szenvednie kell, de a harmadik napon fel kell támadnia a halottak közül, és hirdetni kell az ő nevében a megtérést és a bűnbocsánatot minden nép között)
Hézszer Zoltán: *Az Isten-ember és az ember*

Három napja még hitte a tömeg,
hogy emberre kiált „Feszítsd meg!”-et,
és hogy jól döntött, nem lehet vitás:
vesszen el Jézus, éljen Barabás!
Sikátorokon hordozta keresztjét
és mikor a keresztre rászégezték,
nem siratta az ítélő tömeg.
Hiszen bűnös, ezt érdemelte meg!
Ezért tűr mindent, tudva, ő hibás,
nem a nép, nem Pilátus, Kajafás.
Bűnös embernek meg kell halnia!
Ember-fiát siratja Mária.
Az ember-Jézus hunyja már szemét...
Rendül a föld és leszáll a sötét.
Pogány katona elámulva szólt:
bizony ez ember Isten Fia volt!
S míg félve néztek a halott testre,
Pilátust egy férfi felkereste,
kérte, adja ki a holtak testét,
hogy kertjében csendben eltemessék.
Múlt az idő. Új hét hajnala volt.
Odasietnek, hol feküdt a holt
azok, kiknek nagyon fájt halála.
Az érkezőket üres sír várja.
Mennek, futnak, a nagy hírt szétviszik,
s kiáltják: él, él Jézusunk megint,
a feltámadás és élet Ura!
Nem pusztíthatja el ember soha!
A hír terjed és sosem ér véget:
a haláltól nem kell többé félned,
helyettünk halt meg ott a kereszten,
hogy nekünk új életet szerezzen!
Isten Őerte mindent megbocsát,
s már elérhetjük az örök hazát!

(És íme, én elküldöm nektek, akit Atyám ígért, ti pedig maradjatok a városban, amíg fel nem ruháztattok mennyei erővel)

Pusztza Sándor: *A Szentlélek himnusza* (részlet)

A Lelket várom, a Nagyszerűt,
Mi Szépségekben szíven üt.
A Lelket, ki az Atyától lett
S a vizek felett lebegett.
A Lelket, akiben élet forr,
És rózsáival teleszór...
A Lelket, mely gyújt, csodát mível,
És betölt kegyelmeivel.
Mi főntről, egeből árad át,
Az örök élet áramát.
Mi telít, ürít és újra tölt
És újjászületik a Föld!
A Lelket várom, az Ihletőt,
Ki megvigasztal szenvedőt,
Ki megihleti az alkotót,
Akartat velünk minden jót!
Ő áll mögötted, ha verset írsz,
...
A Lelket várom, Vigasztalót,
Hogy szóljon és mondja azt a Szót,
Mi tisztán a Lélekből való,
S egyedül örökkévaló!
Amely minden szóba beleszól,
Melyre a cédrus meghajol,
Amely száll a Libanon felett,
És Kérdés is, meg Felelet!
Amely zengve zúg és zúgva zeng,
Magasságban s a mélyben lent!
Ki az Infernókban s Poklokon,
Az egyedüli Hatalom!
És ki egyedüli Úr csupán,
Pecset, az Isten trónusán!

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A Feltámadott megjelenik, és megbízást ad tanítványainak, hogy az élő Krisztus élő gyülekezeteivé legyünk.

Fontos az ige üzenetében, hogy minden úgy történt, ahogyan az Ószövetségben meg van írva.

Fontos az, hogy halála és feltámadása bűneink bocsánatára, életünk megújulására történt.

Fontos és eszméltető Jézus kérdése is: Nem tudtátok?!

Kérdéseink:

- Milyen feladatokat ad Jézus a tanítványoknak? Ők hogyan érezhették magukat?
- Helyzeted határain belül mi az a missziói terület, ahová Jézus téged küld?

- Kik azok a tanítványok körülötted, akik erősítik Krisztus szolgálatát benned?

Motiváció és ennek az igének a csúcspontja: ahogy felelsz a missziói küldetésre.

- Már indulok is!
- Nem valószínű, hogy meg tudom csinálni.
- Ő nem rám gondolt.
- Megrémisztett a feladat, de ha ő velem van, elbírok vele.

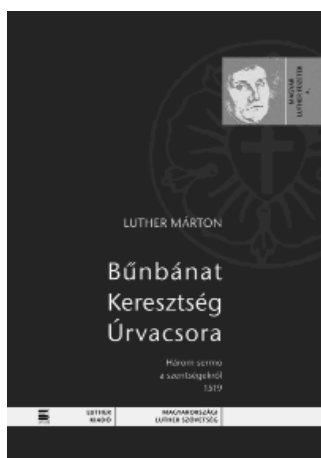
Luther Márton: Jer, örvendjünk, keresztyének

Luther írásaiból mindennapi áhítatra

Luther Kiadó, Budapest, 2011. /Magyar Luther-könyvek 11./ 448 o.

Örömmel ajánlom Hittestvéreink, de minden érdeklődő Olvasó figyelmébe is a *Jer, örvendjünk, keresztyének* című, Luther írásaiból összeállított, mindennapi használatra szánt áhítatos könyv negyedik kiadását. „Az evangéliummal olyan kincshez jutottunk, melynek neve nem pénz, nem vagyon, nem evilági hatalom, dicsőség és gyönyörűség, hanem reménység, mégpedig élő, boldog reménység, amely testünkben-lelkünkben megelevenít, és boldoggá tesz – teljességgel, örökre” – olvashatjuk egyik áhítatában. Luther Márton, Istennek ez a tíztalentumos szolgája valójában *egy ügyű* ember volt. Egész életében, küzdelmeiben, professzori munkájában, egyházi szolgálatának minden pillanatában egy valami foglalkoztatta: Isten igéje. Nem emberi szándékok, hanem egyedül Isten igéje tette őt reformátorrá. Kizárólag ezért, ennek tisztaságáért,

helyes megértéséért, tiszta tanításáért küzdött, ez töltötte ki életét – és ha Isten úgy dönt felőle, ezért kész lett volna meghalni is. Isten igéjét tartotta mindenek felett fontosnak, hiszen maga is belőle táplálkozott. (*Ittész János* püspök)

Luther Márton: Bűnbánat • Keresztség • Úrvacsora

Három sermo a szentségekről

Luther Kiadó, Budapest, 2011. /Magyar Luther-füzetek 4./ 53 o.

A *Magyar Luther Füzetek* című sorozat 4. kiadványa Luther Mártonnak 1519-ből származó, a szentségekről szóló három fontos iratát tartalmazza. 1517 után Luthert egyre inkább sürgeték barátai, hogy tisztázza a szentségekről vallott nézeteit. A reformátor ugyanis szakított a római egyháznak a hét szentségről szóló tanításával. 1519-ben Luther még három szentségről beszél (bűnbánat, keresztség, úrvacsora), de egy év múlva a bűnbánatot nem tekinti önálló sakramentumnak, hanem beolvasztja azt a keresztség szentségébe.

A három írás műfaja sermo, azaz prédikáció, de mindegyik a kereső, laikus emberek számára készült, tanítói céllal.

Birkás Antal: Reformáció, államhatalom, politika

Luther és Kálvin jogfilozófiai és politikai filozófiai nézetei

Luther Kiadó, Budapest, 2011. 160 o.

A két nagy reformátor gondolkodása messze túlnyúlik a teológia határain. Luther és Kálvin hatása a politika, a gazdaság, a jogtudomány, a zene, a modern természettudomány kibontakozása, illetve átalakulása terén is tetten érhető.

Luther és Kálvin munkásságának hatása a modern kor embere számára megkerülhetetlen. Ez a megállapítás nem csupán a teológiára, de a jog- és a politikatörténet alakulására is vonatkozik. Különösen igaz ez az olyan kérdések esetében, mint a hatalom eredete, az engedelmesség kérdése, evangélium és a politika viszonya, az alkotmány és a jog mibenléte. Ez a könyv a hatalom és a politika, az állam és a jog világával kapcsolatos reformátori gondolatokat, a két nagy reformátornak az államhatalom, jog és politika kapcsán kifejtett nézeteit igyekszik elemezni és tudományos alapossággal feltárni.